

28. NOVEMBER XL AASTAKÄIK

KÕIGI MAADE PROLETAARLASED, ÜHINEGE!

Eesti NSV
Kultuuriministeeriumi
ja loominguliste
liitude häälekandja

48•1980 SIRP ja VASAR

30. NOVEMBRIL MÖÖDUB 60 AASTAT VOLDEMAR PANSO SÜNNIST

SKULPTOR JAAK SOANSI LOODUD V. PANSO MÄLESTUSRELJEEF MAJAL TOOMKOOI 4, KUS ASUB LAVAKUNSTIKATEEDRI OPPELAVA. KALJU SUURE FOTO.

Uue viisaastaku lävel teevad kõik nõukogude inimesed kokkuvõtteid NLKP XXV kongressi otsuste elluviimisel saavutatust ning kavandavad uusi rajajooni sotsiaal-majanduslikus ja kultuurilises ülesehitustöös. Kümnest viisaastaku tulemustest kõneldes nentis sm. L. Brežnev NLKP Keskkomitee oktoobripleenumil: «Tehud on uus samm kogu rahvamajanduse arendamisel ning suurte ja tähtsate sotsiaalsete ülesannete lahendamisel. Ühesõnaga, käesolev viisaastak on väärikal kohal kommunismi teed sammuva nõukogude rahva kangelaslike tegude ajaloos.» Seega on partei pikaajalise majandusstrateegia elluviimisel saavutatud märkimisväärset edu.

Teatavasti osutas partei XXV kongress sellele, et aineliste võimaluste kasvuga peab ühtlasi kaasnema inimeste ideelise, kõlbelise ja kultuuritaseme tõus. Tootmise areng eeldab ka inimese kui isiksuse arengut. Mõjutab ju inimeste kultuuritase oluliselt teaduslik-tehnoloogilist progressi, tootmise organiseerimist, töötajate ühiskondlikku aktiivsust ter-vikuna.

Arenenud sotsialistlik ühiskond loob inimese igakülgseks harmooniliseks arenguks kõige avaramad ainelised ja vaimsed võimalused. Nende realiseerimisel on tähtis koht kultuuriasutustel. Nüüdisaja suuremad nõuded ideoloogiatööle kehtivad ka kultuuriasutuste kohta. Siin toimuvate ürituste kaudu jõuavad rahvahulkadesse kommunistlik ideoloo, kõlbelised tõesed, esteetilised väärtushinnangud. Tööd komplitseerib aga see, et kultuuriasutuste ühendab kõige erinevamate elualade, ea ja ettevalmistusega inimesi.

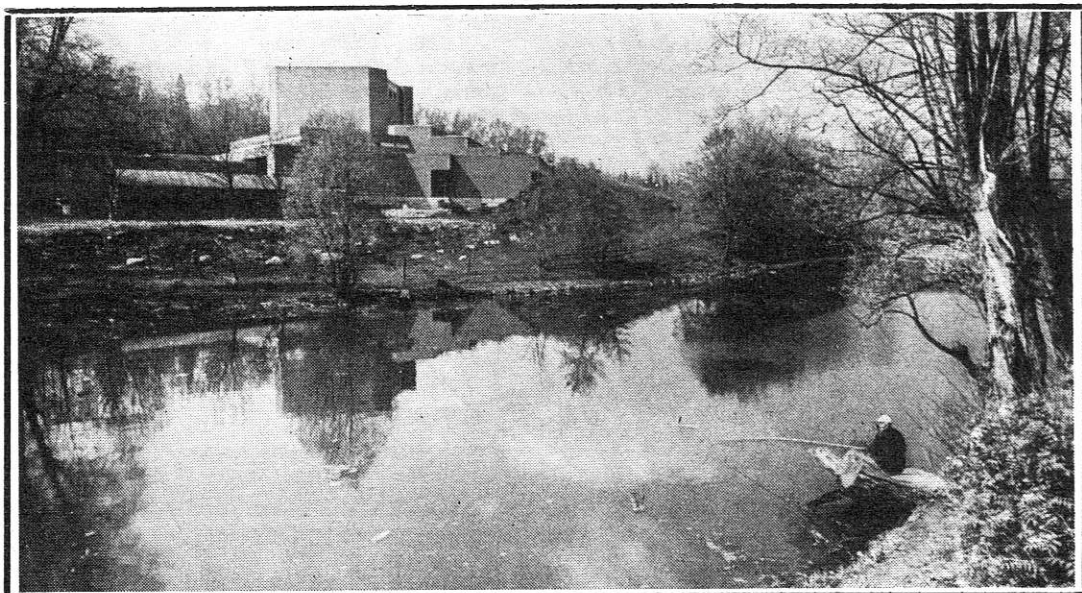
Näiteks töötab Viljandi rajooni klubilistes asutustes 79 koosseisulist töötajat, tegutseb 529 taidlus- ja huvialaringi ning -klubi 10 823 osavõtjaga. Aastas korraldavad klubid üle 6000 mitmesuguse ürituse, mida külastab ligi 530 000 inimest, igal erinevad soovid ja ootused. Rõõmustab see, et klubidesse leiab tee iga aastaga üha rohkem neid, kes pole ainult kultuuri tarbijad, vaid ka ise ilu tegijad, omal loomingusäde hinges.

Mõistes kultuuritöötajate erilist osa, on partei Viljandi rajoonikomitee alati pööranud suurt tähelepanu nende teadmiste ja oskuste täiendamisele, kultuuritöö juhtimisele ja koordineerimisele.

Vaagides kümnendaks viisaastakuks kavandatu täitmist, kultuuritöö järjepidevust, tõdeme, et saavutusi on nii kvaliteedis ja uute vormide leidmisel kui ka kvantiteedis. Kultuuri arengu põhisuunad rajoonis määras kindlaks partei rajoonikomitee ja rajooni täitevkomitee kinnitatud «Viljandi rajooni kultuuri arendamise perspektiivplaan aastateks 1977–1980». Puudutaksin mõnda olulisematest suundadest ja saavutustest.

Tulemusrikkas oli klubiliste asutuste juhtimise ja meetoodilise juhendamise üleviimine regionaalprintsibile. Eeltingimused selleks lõi meie rajooni põllumajanduse juhtimise ümberkorraldamine, millest on korduvalt juttu olnud ajakirjanduses ja teistes massiteabevahendites. Aegade jooksul kujunenud kaheksas keskuses asuvad kultuurimajad ja nüüd rajooni baaskultuurimajad, mille juurde kuuluvad filiaalidena antud tootmispiirkonna teised klubid. See lahendas mitu probleemi.

Regiooni baaskultuurimajade õigus juhtida, suunata ja abistada kogu tootmispiirkonna kultuurielu või võimalused kultuuriväärtuste laialdasemaks tarbimiseks. Uus üleliiduline klubiliste asutuste gruppidesse määramise ja kultuuritöötajate koosseisude

Uus «Ugala» kerkib looduslikult kaunisse paika.

KULTUURITÖÖ UUTELE RAJAJOONTELE

MAI LIPPUR,

EKP Viljandi
Rajoonikomitee sekretär

nikultuurimaja). Heal lapsel võib ju mitu nime olla, kuid klubiliste asutuste sotsialistlikus võistluses ei tohiks regiooni baaskultuurimaja võrrelda alevikultuurimajaga. Baaskultuurimaja töömaht on suurem: oma töö kõrval aitab filiaale, rakendab oma töötajaid ja isetegevuslasi nende üritustel, teeb ulatuslikumalt meetoodilist tööd.

Meil on klubitöö reorganiseerimisel tehtud vaid esimene samm. Samal põhimõttel tuleb ümber korraldada raamatukogude töö ning perspektiivis ühendada need teiste kultuuriasutustega ühtseks kultuurikompleksiks. Seda

sammu takistab praegu astumast eelkõige kultuuriasutuste ainelise baasi mahajäämus, aga ka kultuuriasutuste mitmekaruline juhtimine erinevatelt tasanditelt.

Kultuuritöö sisu määravad ennekõike inimesed. Nagu paljudes maarajoonides, nii ei jätku meilgi kvalifitseeritud kaadrit. Kümnest viisaastaku algul töötas Viljandi rajoonis 11 kõrgema ja 63 keskeriharidusega kultuuritöötajat, viisaastaku lõpul on neid vastavalt 22 ja 74. Üld- ja erialaste teadmiste kõrval on kahtlemata tõusnud ka poliitiliste teadmiste tase. Nii õpib poliitharidussüsteemi kahes ülerrajoonilises seminaris viiendat aastat klubide ja raamatukogude 65 töötajat ja meetoodikut. Enamik kuulajaid on õppinud kultuuri-rahvaulikoolis näitagitatsiooni, kujutava ja teatrikunsti teaduskondades. Plaanipäraselt toimuvad erialased seminarid. Neile, kes kultuuritööle kindlalt püsima jäänud, on omane suur töötahe, õpihimu ja loominguline põlemine. Muret teeb aga, et klubitöötajate ametikohtadest on täidetud vaid 81 protsenti.

Edukad on kultuuriasutused olnud kultuurielu hoogusta-

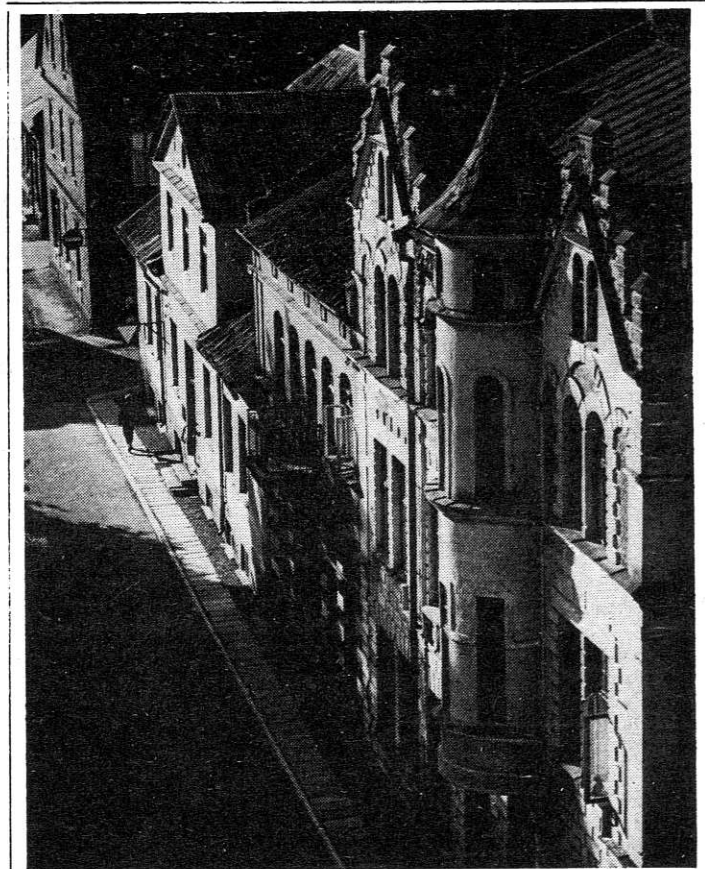
ning tasustamise kord võimaldas lõppeval viisaastakul suurendada kultuuritöötajate arvu, moodustada mitmeid uusi osakondi ning kõikides regioonides rakendada tööle klubitöö meetoodikut. Majanduspiirkonna (regiooni) tootmisuundi, võimalusi ja vajadusi arvestades on igal klubitöö regioonil õigus ja kohustus kõigi klubitöö vormidega aidata kaasa tootmistegevuse ideoloogilisele kindlustamisele. Baaskultuurimajade eestvõttel said teoks mitmed üleregioonilised kultuuriüritused. Regiooni kui majandusliku ja sotsiaal-kultuurilise terviku saavutuste omamoodi aruandluseks kujunesid 1979. a. oktoobrist kuni 1980. a. aprillini toimunud regioonide päevad Viljandis, millega ühtlasi tähistati V. I. Lenini 110. ja Eesti NSV 40. sünniaastapäeva. Eesmärgiks oli teha kokkuvõtteid rajooni majandusliku ja sotsiaal-kultuurilise arengu saavutustest kümnendal viisaastakul. Regioonipäevade ettevalmistamisel ja läbiviimisel tuginesid kultuuriasutuste sidemed regiooni majanduse parteilise juhtimise ja kasvatustöö koordineerimise nõukogudega, kes olid regioonipäevade organiseerijad.

Regioonipäev koosnes tinglikult kolmest osast: mitmesugustes vormides anti ülevaade regioonist, selle ülesannetest ja saavutustest, järgnesid isetegevuslaste esinemine ja puhkeõhtu. Regioonipäevadel kohtusid elanikega kohalike nõukogude täitevkomiteede esimehed, majandite, asutuste, ettevõtete juhid ja parteiorganisatsioonide sekretärid. Igal regioonipäeval leidis aset 4–7 kontserti.

8 regioonipäeva jooksul astus üles üle 3000 isetegevuslast. Vaatamist pakkusid näitused regiooni ajaloo, filatelistidelt, foto- ja käsitööringidelt ning piirkonna ettevõtete toodangust. Iga regiooni tutvustati ka rajooniajalehe erileheküljel.

Klubitöö reorganiseerimine kätkeb võimalusi leida ja rakendada uusi vorme nii klubide kui ka kogu kultuuritöös.

Ometi on praegu veel mitu lahendamata küsimust. Kuigi rajooni klubitöö regioonid ja klubiliste asutuste struktuur kinnitati meie vabariigi valitsuse korralduse alusel, pole kõik asjad kaugeltki paigas. Nii eksisteerib plaani- ja rahandusorganite ning Eesti NSV Kultuuriministeeriumi pabereis edasi Viljandi rajooni klubiliste asutuste endine struktuur. Mitmel kultuuriasutusel on kaks ametlikku nimetust (näiteks: Nuia alevi kultuurimaja ja Nuia regioo-

Viljandi vanalinn õhtupäikeses.

ENDEL VELISTE fotod

misel. (Isetegevusringides osales varem 6011, praegu 10 823 inimest.) Sellele aitas kaasa partei ja valitsuse püstitatud nõude — arendada huvialaringide ja -klubide tegevust — täitmine. On loodud 16 uut huvialakollektiivi, nagu kunst- ja filmisõbrad, fotoklubid jt., ka nendest osavõtjaid on arvukamalt. Viisaastaku esimesel aastal osales huvialakollektiivides 1587, nüüd 3124 inimest. Kultuuritöötajad pööravad tähelepanu ka erineva vanusega külastajate soovide rahuldamisele. Mitmel pool on loodud lastesektorid ja -osakonnad, kaasamaks klubitöösse võimalikult palju noori.

Viisaastaku kordaminekute seas on väga hinnatav draamateatri «Ugala» ideeliskunstilise taseme järsk tõus. Möödunud aasta teisest poolest alates on teatri loominguline juht Eesti NSV teeneline kunstnik Jaan Tooming, kelle tööks, andekus ja oskus teisi loominguliselt sütitada on kaasa toonud kunstilise kollektiivi erakordse töönnu ja teotahte. Suhteliselt lühikeses koostöös järel tulid lavale «Kihnu Jõnn» (lavastaja Jaan Tooming) ja «Iiri muinasjutud» (Priit Pedajas) — lavastused, mis on pärvinud teatrikriitikut ja -külastajate siira tunnustuse ja tähelepanu. Uuel hooajal on jõudnud ja jõuab publiku ette ridamisi esietendusi. Teater on asunud uue jõuga täitma oma rolli kommunistliku kasvatusesüsteemis, sest rahvas on ta omaks võtnud.

Möödunud aastatel on linna kultuurielus aktiivsemalt kaasa löönud kultuurikooli ja lastemuusikakooli õpetajad, olgu siis ringijuhitena, stsenariumide ja eeskavade autoritena või kultuuritöötajate väljaõpetamisel. Võimalusi on siiski palju enam ning edaspidi on vaja Viljandi linna kõigi kultuuriasutuste hoopis süvenenumat koostööd. Meie linna muusikaelus puuduvad kollektiivid, kes viileksid kammer- või sümfooniilist muusikat. Seni pole kuigi sageli kasutatud ka vabariigi teisi kollektiive. Elu ise tõstatab vajaduse tugevdada sideid Heliloojate Liiduga, et kompenseerida puudusi noorte muusikalise maitse kujundamisel. Ruumpuudusel ei ole meil võimalik eksponeerida ulatuslikke kunstinäitusi, sellegi on sügavam tagasimõju esteetilise kasvatuses valdkonnas.

Raskem probleem üheteistkümnendal viisaastakul on ilmselt kultuuriasutuste ainelise baasi tugevdamine. Kuigi meie rajooni majandid ja ettevõtted kulutavad praegu klubidele raha üle kolmandiku rohkem kui vabariigi keskmise, ei rahulda see kuidagi vajadusi. Mitu klubi on sedavõrd amortiseerunud, et vana lappimine nõuab niisama palju kulutusi kui uue ehitamine. Palju tööd on veel teha uue teatrihoone ehitajatel. Hoone ehitamises osaleb peale põhiehitaja veel kümme mekond allettevõtjat ja nende tegevuse koordineerimine valmistas rajooniorganitele sageli väga tõsiseid raskusi. Tuleva aasta lõpul peab uus maja ukseid avama ning selle nimel tuleb pingutada.

Need olid mõned näited saavutustest ja raskustest, mis iseloomustavad Viljandi rajooni kultuurielu lõppeval viisaastakul. Kultuuritöötajad nagu kogu rajooni rahvas, on kavandanud uued kohustused NLKP XXVI kongressi tähistamiseks, olles tulvil indu ellu viia parteifoorumil kavandatud.

Hellasel oli õnn näha oma maastiku iseloomu tajutuna oma elanike usundis. Hellas on panteismi maa. Kõik tema maastikud on — või vähemalt olid — harmooniaga raamatud. Ja siiski tungib iga puu, iga allikas, iga mägi liialt esiplaanile, ja siiski on tema taevast liiga sinine, tema päike liiga särav, tema meri liiga grandioosne, et neid võiks rahuldada mingi Shelley Spirit of nature, kõikehaarava Paani lakooniline hingestamine: iga üksik looduse osa pretendeerib oma toredas lõpetatuses erilisele jumalale, iga jõgi nõuab oma nümfi, iga metsatukk oma drüaadi — ja nõnda tekkis hellenite usund. Teised paikkonnad ei olnud nii õnnelikud; nad ei ole saanud ühelgi rahval tema usu aluseks ja peavad ootama luuletajat, kes nendes suikva religioosse geenuse ärataks. Kui te seisate Bingeni lähedal Drachenfelsi või Rochusbergi tipus ja vaatate üle viinamarjaväetide lõhnava Reini oru kaugele silmapiiriga kokkusulavatele sinimägedele, päikesekullast ülejutatud põldude ja viinamägede roheline, jõest vastuhelkiva taevasinale, — siis laskub taevast oma valgusega maa peale ja peegeldub temas, vaim süüvib materiasse, sõna saab lihaks ja elab meie keskel — see on kehastunud kristlus. Just vastupidine sellele on Põhja-Saksamaa nõmm; seal pole midagi peale kuivanud rohukõrte ja alandliku kanarbiku, mis oma nõrkusest teadlikuna ei julge maapinnast kõrgemale tõusta; siin-seal mõni kunagi trotsiv, nüüd välgust pilbastatud puu; ja mida selgem taevast on, seda teravamini eraldub ta oma enesega rahulolevas, hülguses vähest neetud maast, mis kottitides ja tuhas tema ees lamab, seda vihasemalt vaatab tema päikesesilm paljale, viljatule liivale — siin on esindatud juudi maailmavaade.

Nõmme on küllalt kirutud, kogu kirjandus* on pannud ta needuse alla, temast on tehtud, nagu Platoni «Oidipuses», ainult satiiri objekt, kuid millegipärast pole vaevaks võetud üles otsida tema harukordset veetlust, tema varjatud luulelist võlu. Peab olema tõepoolest üles kasvanud ihusas kohas, mägede kõrguses ja metsaga kroonitud kaljudel, et Põhja-Saksa Sahara eemalepeletavust ja trööstitust õieti tunda ja samal ajal selle ala peidetud ilu, mis nagu Liibüa miraaž pole alati nähtav, inuuga otsida. Saksamaa tõeline proosa peitub vaid Elbe paremkalda kartulipõldudes. Aga saksid, selle teguderohke saksa hõimu kodumaa on ka oma üksluisuses luuleline. Tormiõöl, kui pilved viirastusena kuu ümber lendavad, kui koerad kaugele üksteisele hauguvad, kihutage korskava hobusega lõputule nõmmele, kapake lõdvaks lastud ratsutitega üle murenenud graniidirahnude ja hauakärbaste; kauges helgib kuuvalgust peegeldades rabavesi, vilguvad virvatuled, õudne tormiulgu kandub üle kauge tasan-diku; maapind värgiseb teie all ja te tunnete, et olete jõudnud saksa rahvamuistendite riiki. Alles seitsaastik, kui tutvusin Põhja-Saksamaa nõmmega, mõistsin õieti Grimmi «Lastemuinasjutte». Peaaegu kõigist neist muinasjuttudest on näha, et nad on tekkinud siin, kus õõ saabudes inimlik kaob ja rahva fantaasia jubedad, vormitud sigitised kihutavad üle maa, mille tühjus kohutab juba keskpäeva valguses. Neis kehastuvad üksikud nõmme-elaniku vallanud tunded, kui ta niisugusel tormisel ööl oma kodumaal sammub või kõrgest tornist tühja tasandikku vaatab. Siis meenuvad taas muljed, mis tal on lapsepõlves nõmme tormiöödest jäänud, ja

* «Blasedow» kolmandas köites astub vanamees nõmme kaitseks välja.

võtavad nende muinasjuttude kuu. Rahvamuistendi tekkimise saladust te Reini- ja Svaabimaal ei kuule, sel ajal kui siin iga pikseöö — särav pikseöö, nagu ütlevad Laube — sellest kõuehäälel räägib. Minu nõmmeilistuse härmalõng oleks võinud tuulest kantuna veel kauem venida, kui ta poleks äkki põimunud õnnetu, Hannoveri rahvusvärvidega võõbatud teeviida ümber. Ma olen kaua nende värvide tähenduse üle mõelnud. Kuningliku Preisi värvid ei näita küll seda, mida Thiersch oma halvas preisi lau-

da sobib, see kõik tekitab sama mulje, mille jätabvad meile Dordrecht sinodi eksimatud otsused. Tuuleveskid, selle maastiku ainsad liikuvad asjad, meenutavad ettemääratuse korras äravalituid, keda ainult jumala tahte hingus liikuma paneb; kõik muu on «vaimusurmas». Ja Rein, justnagu kristluse voolav, elav vaim, kaotab selles kuivas ortodoksias oma viljastava jõu ja täitub liivaga. Sellistena näivad Reini kaldad Hollandis jõelt vaadatuina; teised kohad sellel maal olla ilusamad, mina neid ei tea. — Rotterdam

Siis haara kinni pukspriidi köitest ja vaata laintesse, kuidas nad kiilust lõigatuna valget vahtu kaugele üle sinu pea pritsivad, siis vaata üle kauge, roheline merepinna, kus vahutavad lainepead iga-vees rahutuses tõusevad, kus päikesekiired tuhandetest tantsivatest peeglitest sinu silma satuvad, kus mererohelus särava taevasinna ja päikesekullaga imeilusaks värviks sulab, siis kaovad kõik sinu piisimured, kõik mälestused valguse vaenlastest ja nende salakavalatest kallaletungidest ja sa elad uhkelt teadlikuna,

dud, et temast mööda raudteed läbi lennata, siis on see Inglismaa. Ei mingit pimestavat ilu, ei mingit kolossaalseid kaljumassiive, vaid laugete, lainjate küngaste maa, mis Inglise oludes, kus päikesevalgus kunagi päris selge pole, on imelise võluga. Imestama paneb lihtsatest elementidest loodud ühendite mitmekesisus, mõnest künkast, põl-lust, puust, karjamaal söövast loomast teeb loodus tuhandeid veetlevaid maastikke. Omapärase ilu annavad puud, mis kõigil väljadel üksikult ja salguti kasvavad, nii et kogu paikkond pisut pargiga sarnaneb. Siis jälle tunnel, mis vagunit mõne minuti pimeduses hoiab ja õnnestega lõpeb, kust jõuad äkki jälle naervale, päikeselisele väljale. Kord viib tee mööda viadukti läbi pika oru; sügaval all on linnad ja külad, metsad ja aasad, nende vahel lookeleb jõgi; paremal ja vasakul mäed, mille piirjooned kauge-ses hajuvad, ja võluva oru kohal nõiduslik valgus, pool-laidi udu, poolleidi päikesepaiste; ent vaevalt oled jõud-nud imelisest paigast pilgu üle heita, kui satud paljale õnnestele ja sul on aega maagilist pilti fantaasias taas luua. Ja nii see jätkub, kuni jõuab kätte õõ ja uni suleb vaatamisest väsinud silmad. Oo, milline rikkalik poesia peitub Britannia provintside! Sageli näib, et elad veel golden days of merry Eng-land³ ning näed kohe Shakespea-re'i pöösastikus püssiga hüilmas, kui ta veel võõraid metsloomi taga ajas, või imes-tad, et sellel rohelistel niidul mõni tema jumalikest komöö-diatest tõepoolest aset ei leia. Sest kus tema näidendeis tegevus ka ei toimiks — Itaalia, Prantsusmaal või Na-varras —, alati on taustaks ikkagi merry England, kuhu tema pentsikud mühakad, tema ülitargad koolmeistrid, tema kummalised lahked naised kuuluvad; kõigest on näha, et tegevus võib toimuda ainult Inglise taeva all. Ainult mõ-nes komöödias, näiteks «Su-veöö unenäos», on ta tegelaste karakterites lõunamaise klii-ma mõju tunda niisama tuge-vasti kui «Romeos ja Julias».

Nüüd aga tagasi oma kodu-maale! Maailline ja romantiline Vestfaal on päris pahaseks saanud oma poja Freiligrathi peale, kes on ta täiesti unu-stanud, tõi küll, palju maali-lisema ja romantilisema Reini pärsat; lohutame teda mõne meelitussõnaga, et tema kan-natus enne ei katkeks, kui teine vihik ilmub. Vestfaal on Saksamaast mäeahelikega lahutatud ja ainult Hollandi suunas avatud, otsekuu oleks ta Saksamaalt välja tõugatud. Ja siiski on tema lapsed eht-sad saksid, ustavad ja head sakslased. Neis mägedes on toredaid kohti: lõunas Ruhr'i ja Lenne org, idas Weseri org, põhjas mäeahelik Minde-nis Osnabrückini — kõikjal imetoreid vaateid, ainult selle maa keskel on igav lii-vaväli, mis näib rohust ja vil-jast aina läbi paistvat. Ja siis vanad ilusad linnad, kõige-pealt Münster oma gooti kiriku-tega, oma turu arkaadide-ga, Annette Elisabeth von Droste-Hülshoffi ja Levin Schückingiga. Viimane, kelle-ga mul oli rõõm seal tutvuda, oli nii lahke ja juhtis mu tä-helepanu selle daami luuletus-tele, ja ma ei saa juhist möö-da lasta, võtmata enda peale osa süüst, mille saksa publik on nende värsside suhtes en-da kanda võtnud. Nende pu-hul ilmes jällegi, et kiidetud saksa põhjalikkus suhtub luu-le hindamisse üsna kerge-meelselt; luuleraamatut sirvi-takse, vaadatakse, kas riim on puhas ja värssid soravad, kas sisu on kergesti mõistetav, kas rabavaid, vähemalt efekteid kujundeid on rikkalikult, ja otsus ongi valmis. Aga selli-sed luuletused nagu need, kes on tundesügavust, delikaat-

(Järg 11 lk.)

FRIEDRICH ENGELS

160

Täna möödub 160 aastat teadusliku kommunismi ühe rajaja, Karl Marxi sõbra ja lähima võitluskaaslaste Fried- rich Engelsi sünnist. Meenutame seda tähist ühe omapärase teosega, mis tohiks lisada värvi arusaamisele meie ajastu ühe geniaalsema mõtleja tsiksuse arengukäigust. Marksismi ei saa mõista ega terviklikult edasi anda, arves-tamata Engelsi kõiki teoseid, on õelnud Lenin. Küllap pole ka võimalik täielikult mõista marksistliku õpetuse kujunemist, tundmata huvi selle rajajate endi vaimse kujunemise vastu. See essee ei sisalda veel autori kõpse ega teoreetilist mõttesügavust, küll aga viitab noore En-gelsi (oli ju «Maastike» kirjutaja vaid 19-aastane) sügava-male suundumusele näha, seostada ja mõtestada kõike ümbritsevat ning seda rikkalikult kirjanduslikus vormis edasi anda. See oli F. Engelsi intensiivselma enesearenda-mise aeg. Ta lausa neelab ilukirjandust, raamatuid filo-soofiast, poliitikast, teoloogiast, ajaloo, komponeerib värse, kirjutab sõpradele pikki kirju kümnes erinevas keeles ega jätta vahele ühtegi kontserti ja teatrietendust. Umbes samal ajal (1839—1840) aga kirjutab ta juba ka oma «Kirjad Wuppertalile» ning artiklid «Retrograadsed ajamärgid» ja «Reekviem saksa «Adelszeitungile»», mis rabisid omaaegseid «Telegraph für Deutschland» lugejaid oma sotsiaalse läbinägelikkuse ja süvenemisvõimega.

Kuid kõige suurem ja tähtsam seisus ju alles ees... Es-see «Maastikud» ilmus 1840. a. ajakirja «Telegraph für Deutschland» 122. ja 123. numbris Friedrich Oswaldi var-junime all.

Eesti keeles avaldatakse esmakordselt. (Tõlge on valmi-nud EKP Keskkomitee Partei Ajaloo Instituudis.)

MAASTIKUD

lus neis leida tahab; aga ikkagi meenutavad nad oma proosas külma, südametut bürokraatiat ja kõike seda, mille poolest preislus Reinimaa elanikku kaugele ei kõida; terav vahe musta ja valge vahel võib väljendada analoogiat kunin-ga ja alamate vahekorraga absoluutses monarhias; ja et need Newtoni järgi õigupoolest polegi värvid, siis võivad nad tähendada, et lojlaalne mõtteviis absoluutses monar-hias on see, mis ei pea mingit värvi. Hansalaste rõõmsal pu-nasel ja valgel lipul oli veel mõte, vähemalt minevikus; prantsuse esprit sillerdab tri-kolooris, mille värvid võttis omaks ka flegmaatilise Hol-land, tõenäoliselt iseenda pi-lamiseks; kõige kaunimaks ja tähendusrikkamaks jääb muidugi alati õnnetu Saksa triko-loor. Aga Hannoveri värvid! Kujutage endale ette keigartil, kes on oma valgetes Inex-pressiblesites tund aega ki-hutanud üle kivide ja kändu-da, läbi maanteekraavide ja äsja küntud põldude, kujuta-ge endale ette Loti soolasam-mast — näide kunagisest Han-noveri Nunquam retrorsum¹ist, hoiatuseks paljudele —, kuju-tage endale ette seda auvää-rset mälestussammast, mille kasvatamatud beduiini noo-red on savi täis pildunud, ja teil ongi Hannoveri piiritulp. Või vahest tähendab valge värv riigi süütut põhiseadust ja kollane pori, millega mõ-ned müüdavad suled on selle täis pritsinud?

Kui ma paikkondade reli-giooset iseloomu silmas peak-sin, siis on hollandi maasti-ku oma olemuselt kalvinist-likud. Täielik proosa, hingest-atus võimatus, mis hollandi kaugvaadetes lasub, hall tae-vas, mis üksnes nendele nõn-

oma varjuliste kaldapealsete-ga, oma kanalite ja laevadega näib Saksa sisemaa väikelin-nadest tulnukaile oasina; siin mõistad, kuidas Freiligrathi fantaasia võis koos lahkuvate fregattidega kanduda kauge-tesse, ilusamatesse paikadesse. Siis jälle neetud Zeelandi saa-red, mitte midagi muud kui pilliroog ja tammid, tuuleves-kiid ja kellamänguga kiriku-tornid; nende saarte vahel lookeleb aurik tundide kaupa! Ent milline õnnis tunne on meil siis, kui lõpuks pääseme ängistavate tammide vahelt, kokkunoõritud kalvinistlikust ortodoksist välja vaba vai-mu avarusse! Helvoetsluys kaob, Waali kaldad laskuvad paremal ja vasakul aina kõr-gemale tõusvatesse lainetes, liivkollane vesi muutub rohe-liseks ja nüüd unustame, mis on selja taha jäänud, ning sööstame rõõmsa südamega tumerohelistele, läbipaistvate-le vetele!

Und nun vergiß der Schmerzen,
Die man dir angetan,
Und geh' mit ganzem Herzen
Die große freie Bahn.
Der Himmel beugt sich nieder
Wird eines mit dem Meer —
Du willst zerrissen wieder
Fahren dazwischen her?

Der Himmel beugt sich nieder,
Umfängt die schöne Welt,
Selig der schönen Glieder,
Die er umschlungen hält.
Als wollte sie ihn küssen,
So hüpfte die Welle auf,
Und du, du willst zerrissen
Vollenden deinen Lauf?

Sieh' wie der Gott der Liebe
Sich in die Welt versenkt,
Und daß er ihr verbliebe,
Sich ihr im Menschen schenkt!
Trägst du nicht allerwegen
Den Gott im Busen dein?
So laß' ihn frei sich regen,
Und seiner würdig sein!

¹ Värsside autor on teadmata. Toim.
² Ilmselt Hegeli. Toim.
³ Iustaka Inglismaa kuldseid päevi. Toim.

et vaim on vaba ja lõpmatu! Tean ainult ühte muljet, mida selle elamusega võrrel-da võiks: kui minu ees esma-kordselt avanes viimase filo-soofi² jumalade, see üheksa-teistkümnenda sajandi kõige hülgaslikum mõte, siis läbis mind samasugune õnnis värin, siis tundsin enda ümber ot-sekuu värsket mereõhku, mida puhtast taevast hõngub; spe-kulatiivse filosoofia sügavused olid minu ees nagu põhjatu meri, millest sügavikku suu-natud pilk ei suuda lahkuda; me elame, liigume ja eksis-teerime jumalas! Merel jõuab see meie teadvusse; me tun-neme, et kõike meie ümber ja meid ennast läbib jumala hingus; kogu loodus on meile nii lähedane, lained viipavad meile nii sõbralikult, taevast laub nii armsalt ümber maa ja päikesevalgusel on niivõrd kirjeldamatu sära, et näib, nagu saaks seda kättega ha-ara-ta.

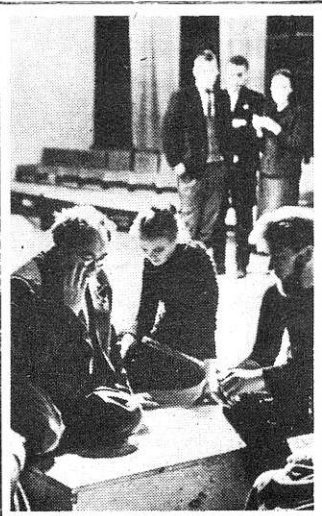
Päike loojub loodes; temast vasakul kerkib merest särav vööt, Kenti rannik, Thämesi lõunakallas. Merel lasub juba videvikuhämarus, ainult lää-nes on ehapuna valatud nii üle taeva kui ka vee; idatae-vas särab sügavsiniselt, seal on juba nähtav ere Veenus; edelas laub horisondil Mar-gate, tema akendes peegeldub ehapuna, pikk kuldne vööt nõiduslikus valguses; ja nüüd lehvitage mütsiga ning tervi-tage vaba Inglismaad rõõmu-hüüete ja täidetud klaasidega. Head ööd, meeldiva ärkamise-ni Londonis!

Teie, kes te raudteede proo-salisuse üle kaebate, ilma et neid kunagi näinud oleksite, istuge rongi, mis läheb Lon-donist Liverpooli. Kui on ku-sagil maa, mis on selleks loo-

Isa Hans Panso küllaskäigul poja juurde GITIS-e ühiselamusse (1952).

Tubateatri ja lavastuse «Taaga si Metuusala juurde» sünd.

Aafrika päikese all. Pointe Noire (1970).

Koos oma ema, õpetaja prof. Maria Knebeli ja Eino Laksiga Kivimäel (1970).

Seda poissi tuleb teraselt vaadata, temas on midagi.

A. LAUTER

Tahaksin eksida, kuid kahjuks on see vististi nii, et keegi meist ei ole Voldemar Panso sünnipäevaks küllalt hästi ette valmistatud. Mõeldud on eeskätt meid, kes me püüame lugejale öelda tema tee, töö ja isiksuse kohta selgitava sõna. Sest kõõgipoolt vaadatuna on Panso süvendatud portree loomiseks alles ehitusdetailid ilma laanen laiali või mis koos, see uurijat ootamas.

Üks mälestuspiltidest muudab nende ridade kirjutamise eriti raskeks. Olin just töös «Jaan Sauli» käsikirjaga saanud valulise kogemuse, kui hämmastavalt vähe teame neistki inimestest, kellega tihedamalt lävime ja keda usu me tundvat. See, mis toimub inimese sees iseendaga arupidamise hetkedel, kontsentratsioonitundidel, tõsisemal lävimisel kaasanimestega, selgub paraku siiski eelkõige järeljäänud paberitest. Ja õnnelik on see uurija, kelle käsitusse jääb tänapäeval nii haruldaseks muutunud päevikuid, kirju, märkmeid, toimetamata käsikirju jne. Kuigi nende koondamine võib nõuda tohutult hulgal energiat, nuuskuri nina ja tulesädeme liikuvust, tasub see end kuhjaga.

Ühel õhtupoolikul Panso töötoas istudes jagasin tema oma rõõmu Jaan Sauli ootamatult rikka isikliku arhiivi üle. Mis peab küll Panso biograaf kord temaga peale hakkama? Panso tõusis ootamatu otsustavusega, avas seinäärise paigutatud kappide uksi ja osutas suurele hulga ridamisi seisvatele kladeledele, märkmikele: «Siin see on, mida olen elu jooksul mõelnud ja üles tähendanud.» Sel hetkel oli see liigagi suur avameelsus, et veel lisaküsimusi esitada. Praegu aga tundub häbematu enneneadne suud paotada, tundmata nende paberite sisu, kuid mis teha, kui liigagi enneagne äraminek tekitab ikka tiheda, sügava, tarretama paneva vaikuse, mida otsekohe ei tihka purustada paberikrabinaga. Aga sünnipäev nõuab oma osa.

Üksainus kord olen siiski lõhknud paberite vaikust Panso töötoas pärast tema surma. Mari-Liis Panso tõmbas lahti tema uue, ratsionaalse lahendusega kirjutuslaua laekaid. Sellel pidi valmima doktoritöö «Töö ja talent režissööri loomingus». Ulatuslik, süstematiseeritud ja märksõnadega varustatud kartoteek kõneleb tumma keelt ettevalmistuste tõsidusest ja ulatusest. Sirvisin vaid

viimaste aastate posti Panso töölaual, täpsustamaks ettekujutust nende inimeste ringist, kellega ta lävis lähemalt, kes otsisid kirja teel teed tema juurde. Omaksed Lihulas ja Kanadas, kolleegid, õpilased ja õpetajad, matkakaaslast, inimesed erinevatelt elualadelt, keda me nimetame vahel lihtsateks ning kelle lihtsustamise eest Panso ei väsinud küllalt hoiatamast — need nad olid ja need nad on, lisaks veel paljud ja paljud, kes moodustavad kolleegiumi ja autorkonna, kelle ühise tahte ja pingutustega saab ainult valmida kunagi Panso portree, nii nagu peab. Praegused read tahavad olla üksnes selle kollektiivse regilaulu viisi kobav algus...

Panso tutvuskonnale mõeldes tajub selgesti, et inimestega on paraku nagu kunstiteostegagi: igaühel oma «Pisuhänd!». Kui palju peab kollektiivses teadvuses elama Pansosid, kui silmas pidada elu- ja kunstilainetesse sukelduva Panso suhtlemise ulatust. Isegi igal meie teatmeteosel on oma Panso. Biograafiline leksikon tutvustab teda kui teatritegelast ja prosaisti, ENE järgi on ta eesti nõuk. lavastaja, näitleja ja teatripedagoog, ENSV rahvakunstnik, kunstiteaduste kandidaat. ENE uue trüki kartoteeki on arvatavasti juba lisandunud ka Nõukogude Liidu rahvakunstnik. Võib arvata, et enam-vähem kahtekolme leeri jaguneb ka Panso publik. Usun, et on hea koguke selliseid inimesi, kes pole näinud ühtki Panso lavastust, ei tea tuhkagi ta tiitlitest, kuid «Naljast inimest» ning rahvakogunemiste naljakast Pansost võivad nad lustiga jutustada. Nad ei ole lugenud ega loe tema kandidaadiväitekirja, kuid nad on jõudnud venitada Panso jönggermanni prototüübi kandidaatide nimekirja juba õige pikaks! Küllap paljudele on Panso isegi eeskätt üks jönggermann. Ega neil vale olegi, sest Panso mitte ainult ei olnud ja jäänudki pisut jönggermanniks elu lõpuni, vaid lausa kultiveeris endas jönggermannlikkust. Oli ju jönggermann tema jaoks igavese kevade, meelteerksuse ja eelarvamustevara lapsesuu sümbol, millela pole mõeldav ei täisvereline kunstnik ega teadlane.

Omamoodi sümbolne on seegi, et teatmeteoste fotodel Panso enamasti naeratab lugejale vastu. Kui see ongi koostajate valik, siis ühtib see Panso enda kalduvusega pöörata maailma poole oma päikesepool, sest kõikidest rollidest, mis elu inimesele jagab, oli talle kõige hingelä-

hedasem Kevadepoisi, Päikesepoja oma. Eluraskusi rõõmsameelsusega trotsivad inimesed võivad teenimatult pälvida pealiskaudsete maine. Ning Pansoga üheskoos sadu kilomeetreid tema kõrval kõndinud Jaan Eilart ongi pidanud vajalikuks eksiarmuste ärahoidmiseks sõnaselgelt kinnitada, «et oma olemuses pole ta ometi naljameheks jäänud. Naljamehi jagub laialt, teomehi (mitte mõisateo mõttes) on vähem ja seda varianti, kus naljamees on teomes ning veel üks tõsine mees, tuleb veelgi harvem ette» («Kultuur ja Elu» 1970, nr. 11).

Tõsist Pansot oli siiski märksa kergem avastada kui murelikku Pansot. Eriti raske pidi olema meedikutele. Ei kujutle teda lihtsalt nagu kord ja kohus vastamas küsimusele: «Teie kaebused», sest niivõrd mis tahes sorti kaebusteta oli elatud see elu. «Ta pettis meid kõiki ära», kinnitavadki meedikud. Lõplik tõde Panso tervisliku olukorra kohta selgus alles siis, kui läks vaja sedasamast meest, kes tõotas kord Lauterile teha niisama head viimsed õmbused, kui ta oli teinud Pinnale. Ning tõde oma varjamatuses vapustas isegi palju näinud ja kogenud meedikuid.

Et nii nigela südamega nõnda intensiivselt elada, terve viimase kolmandiku elust ka teedrit ja teatrit paralleelselt juhtida (täpsemalt: üht teatrit kõrgel nivool rajada, teist madalseisust välja kiskuda), lavastada, kirjutada, teha teadust, esineda raadios, televisioonis, filmis; kohtuda vaatajate ja lugejatega, väga palju reisida ja reisimuljeid jagada sõnas ja kirjas — selleks lihtsalt tuli mängida pettemängu maailma ja iseendaga. «Ei, haiglad ja surnuaiad pole minu maailm! Kuigi taju, et haiglad on inimkonna õnnistus ja surnuaiad suur paratamatus, püüan sellest õnnistusest ja paratamatusest alati hiilida mööda, mängida iseendaga pimesikku,» ütleb Panso üsna avameeli («Maailm arlekiini kuues», lk. 115).

Maailma oli siiski ilmselt kergem petta kui iseennast. Nii mõnigi loobumine tuli teha südame pärast üsna varakult. «Kui minä lähen, siis lähen ma südamega,» mäletan ta surmtõsist kinnitust. Infarkti võimalus kumises kerkokellana kuskil ajusopis. Kord on see isegi kirjalikult fikseeritud — «Olete mures mu tervise pärast. Ma ise ka pisut. Tervisel pole just nagu häda midagi, aga niisugune tunne on, et korraga võib häda tulla ja siis on plaksti! — Teate ju neid moehädasid: süda ja veresooned! Ju need ei

ole valmistatud meie päevade elurütmil tarvis» (kirjast 5. III 67).

Pansot ei oleks saanud päästa koormuse vähendamisega, sest kuigi ta katkemiseni pingutab ja sellest aegajalt ikka ja jälle kirjutab, siis saadab seda kahjutunne, et aega ei jätku, sest nii väga tahaks veel selle ja teise ja kolmandaga tegelda.

Meedikud taevad paremini, kas varasem haigla poole pöördumine oleks suutnud muuta asjade käiku. Viimse verestaposti juures selgunud tõde päästmatuse paratamatusest asetab Panso viimse võitluse, aga ka kogu eluvõitluse uude, selgitavasse valgusse. Seepärast lihtsalt tuleb surmast kõnelda ka sünnipäeval. Peab kuulama, nägema ja tajuma, missuguse ilme ja kordumatu intonatsiooniga lausuvad sedapuhku meedikud: «Ta pettis meid kõiki ära.» Selles on hellust, armastust, austust, uhkust, tänutunnet, mõistmist, imetlust, tunnustust, selgesti tajutavat äratundmist, kui palju mehisust, vaprust, intelligenti, eneseliitlamist, enesedistsipliini läks vaja, et olla suurem oma saatusest.

Oli, nagu võiks ta lubada endale arlekiinikuuegi kandmise luksust kõige totralt ja ootamatutes olukordades sel lihtsal põhjusel, et kuub varjas väga tõsist meest ja väga tõsist töömeest. Kes näeb ainult kuube, osutub niinapidi veetuks. Võib vaid kujutleda, milline «eerpull» valmiks, kui keegi hakkaks iseloomustama Pansot Kassaris ainult «Naljaka inimese» põhjal! Vähesed teavad, et Kassarimaal oli Panso jaoks kõrb, kuhu ta põgenes telefoni, elu tühja-täha eest, sest siin olid küll toredad inimesed, kütkestav loodus, aga ka piisavalt üksildust järelemõtlemiseks ja töötegemiseks. Kassarimaal on sündinud mitmed Panso dramatiseeringud jm. kirjutised. Ta vist mitte kunagi ei käinud siin lihtsalt puhkamas, välja arvatud lühisõidud. Aga tööst ei armastanud Panso kõnelda, töö pidi iseenda eest kostma! Ta ei jõudnud küllalt imetleda mitmeid oma kolleegide, oma töö äraseletajaid, kelle etendus fuajees algas paralleelselt esietendusega laval.

Ning Panso petlikku koorkest silmas pidades pole vist tänagi hilja meenutada kadunud Ants Lauterit: «Seda poissi peab teraselt vaatama, temas on midagi». Aga Lauter oli Pansot teraselt jälginud juba teatrikoolipingist. Ja Panso omakorda Lauterit. Aga kohe nii teraselt, et juba 1940. a. kirjutatud ja «Esmaspäev» avaldatud Lauteri portrees on kirja pandud mõned Panso dissertatsiooni «Töö ja talent näitleja loomingus» olulised teesid, ilma et nende sõnastaja sel ajal ise dissertat-

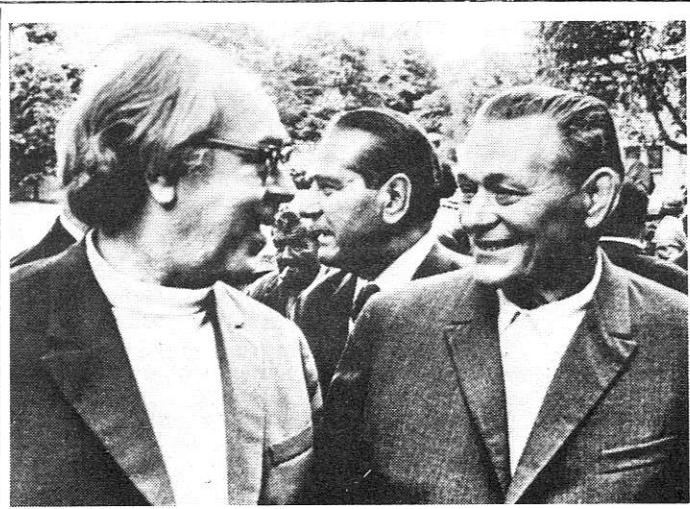
siooni kirjutamisest undki oleks osanud näha.

Agaku aeg tuli maa ja mere pealt, ja Pansol väitekirj valmis, ajas ta tõsised inimesed järjekordselt segadusse; — leidis teadlasi, kes ei suutnud teda tõsiselt võtta ega tõsiselt tunnustada. Neid inimesi tuleb mõista, sest Panso oli teadusessegi ilmunud arlekiinikuues, ja seda mitte hajameelsusest, vaid veendumusest. Sest tema meelest teatriteadlane mitte ainult ei või, vaid peabki kandma arlekiinirüüd, et olla oma peamisele tarbijale — näitlejale — mõistetav. Selleski arvamusel võitluses jäi Panso peale ja tõestas, et digsertatsiooni võib arlekiinikuueski kaitsta maksimaalse edukusega.

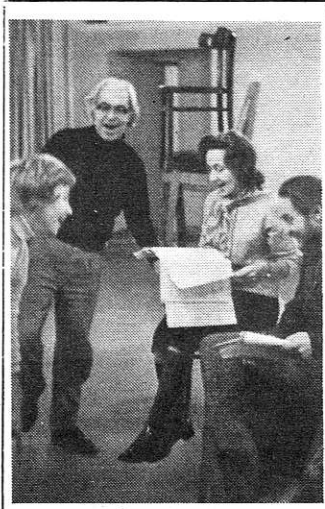
Oleme harjunud, et väitekirju sünnib kui seeni vihma järel. Kuid Panso väitekirjal on meie kodumaise teaduse ajaloos siiski kordumatu koht. Ta on esimene ja senini ka ainuke teatrimees-praktik, kes on jõudnud kandidaadikraadini. Ta rikastas eesti teadust uue distsipliiniga, millele veel otsis nime, ristides selle režissöörteaduseks. Nime vastu võib vaielda, sest teatripedagoogika ütleks ehk tabavamaltki asja ära. Vormilt on see vististi kõige algupärasem väitekirj, mis maakeeles kirjutatud. Raamatu (trükkis kõigile kättesaadav!) sissejuhatuse kaitseb autor südilt režissöörteaduse õigust oma keelele, stiilile, terminoloogiale, terminoloogiale kasutamise uususele. Teadus teaduse pärast on talle niisama vähe loomumane kui kunst kunsti pärast. Seepärast võitlebki ta ratsionaalse loogika türannia vastu oma ainevallas. Ta ei taha targutava kuivikuna tõestada intellekti, kujutlusvõime, intuitsiooni tähtsust loovas töös, vaid neid igasuguse loova tegevuse kolme asendamatu veolooma tööpoollest aktiivsusele virgutada. Kes sõandaks eriti mis tahes pedagoogikale, eda aga teatripedagoogikale keelata? Kuid dissertatsiooni teaduslik tuvastamine nõuab siiski tavaliest suuremat tolerantust — nõuab distsipliini spetsiifika tunnustamise kõrval eluõiguse andmist ka uurija individuaalsele stiilile. Kuid selleks suuremeelsuseks pole paraku mitte kõik tõsiteadlased võimelised!

Kui neid väga tõsiseid teadlasi aga püütakse peibutada oma tarkuse populariseerimisega, on see asjatu vaev: sageli nad kas ei taha või ei oska. Panso oli sündinud popularisaator. Ja on hea, et on, mida populariseerida. Ta väitekirja «Töö ja talent näitleja loomingus» väärrib praktiliselt

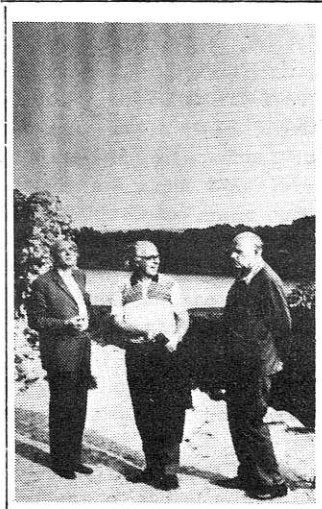
ELUTÖÖD MEENUTADES

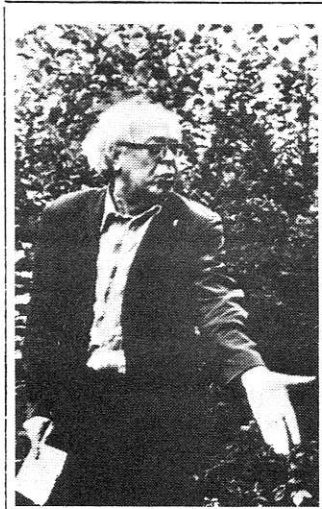
Kõnelus Kristjan Palusaluga Lurichi mälestusmärgi avamisel.

Hetk proovisaalist, kus valmib «Tants aurukatla ümber».

Draamateatri suvise ringreisi aegu Viljandis koos H. Habermani ja A. Kalvoga.

Oks viimaseid esinemisi. Varbola maalinnas 13. augustil 1977.

otsestest adressaadist laiemat lugejaskonda. Eriti vajalik võiks see olla pedagoogidele, lastevanematele, vanemate klasside õpilastele. Selle kaante vahele on koondatud kogemused ja juhtnöörid näitlejate talendi õitsemiseks, mille eelduseks ja tuumaks aga Panso sügavamat äratundmist mõõda on inimese kasvatus, isiksuse väljakujunemine, enesekasvatus. Kõige põhilisem just viimane, sest ilma teadliku enesekasvatusest võib andekamailgi täis käia aina kummuli.

Panso teaduslikule tegevusele maksaks ehk tema sünnipäeval mõelda veel teisest aspektist:

Kes aga haarab minu sule, kui tema rängalt lausub: tule!

Ma eluajal ütles Panso tihti, et teatrit peab pidama nagu talu, mitte kunagi silmapaari vahele jättes küsimust, kellele teda pöörandada. Lavakunstikateedri rüpest on võrsunud meie teatrite neli täiesti omanäolist peremeest. Vähem vist mõtles Panso sellele, kes jätkab tema praktilis-teoreetilist mõttekangast.

Võidakse ju küsida, kas ülepea peabki jätkama, kas pole päris diletandidki teinud põnevat kunsti ja kas pole praktika parim õpetaja. Selliste lootuste ekslikkuse ja ühekülgsuse kummutab kõige veenvamalt Panso elu ja looming. Midagi ei tõesta vist efektsemalt hea, süstemaatilise hariduse vajalikkust kui Panso otse ilmutuslik lavastaja-tegevus pärast Moskvast naasmist. Edumaa oli nii suur, et see pidi ajama lahtiste silmadega inimesele hirmu naha vahele. Ja missugune taseme ja kvaliteedi stabiilsus käiskäes igivärske üllatuslikkusega järgneval kahel aastakümnel. Kui pikk hiilgavate lavastuste rida! Meenutatu või selliseid, nagu «Kuningal on külm», «Härra Puntila ja tema sulane Matti», «Inimene ja jumal», «Tabamata ime», «Ema», «Inimene ja revolutsioon», «Kevade», «Hamlet», «Inimene ja inimene», «Lea», «Armas luiskaja», «Metspart», «Ehitusmeister Solness», «Väri», «Kuningas Oidipus», «Kihnu Jõnn», «Minu veetlev leedi», «Richard III», «Roosiaed», «Ühe koosoleku protokoll» või selliseid erakordseid stuudiolavastusi nagu «Tagasi Meetuusala juurde», «Muhulaste imelikud juhtumised», «Ime sünd», «Seitse venda» jt.

Mõistame, et sellist tööd ei tee ainult talendiga, ka mitte ainult hea haridusega, vaid haridusel baseeruva lakkamatu tööga; eetikaga ja esteetikaga, mille nurgakiviks on areng, igavene koosõla otsi-

mine areneva eluga; elukäsitusega, mis surmast rohkem kartis valmistaamist, kasvupungade varisemist. Seda eetikat vormis praktika, aga seda viljastas kahtlemata pedagoogiline töö ning omaenese ja kolleegide töö järjepidev teoreetiline mõtestamine; elu- ja kunstisaladuste väsimatu vallutamise püüd.

Teadusliku tegevuse õnnistusrikkale osale peaks meie mõtted viima ka Panso sünnipäeva puhul väljaantav valimik «Teatriartiklid».

Koostaja on esitanud materjali kronoloogiliselt, — omapoolse sooviga, et lugeja saaks jälgida Pansot arengus. See on viljakas tähelepanujuhtimine, mis on seda olulisem, et juba diplomitööga «Kuningal on külm» sündis Pansol niivõrd küpsena, et me ei vaevu iga kord endale aru andma ta arengust, selle süvenemisest eriti väga tugeva dramaturgiaga jõukatsumistest.

Valimik koondab 54 artiklit aastatest 1945—1977. Teadagi, et Panso-publiitsist arengukaare jälgimiseks tuleb minna märksa kaugemale, nagu peaaegu kõik Panso varasemad eluetapid enne tema lavastajadebüüti on võrdlemisi tundmatu maa. Praegusele «Teatriartiklitele» lisatud bibliograafia (mis pole ammendav ja lõplik) püüab tejuhiks olla neisse tundmatusse regioonidesse, haarates Panso perioodikas avaldatud töid 1939—1977. Kuigi laulusalm peab narkis viimse täise ihkajat, oleks sedapuhku päris põnev bibliograafiasse haarata Panso kogu looming — ka dramatiseeringud, lavastused, rollid — ja seda just kõigest ihatud arengulidest osasaamiseks, arengudialektika mõistmiseks, teooria ja praktika koosseksisteerimise õnnistuse mõistmiseks, mis sedapuhku tähendab mitte ainult kursisolemist teooriaga, vaid iseseisvat teooria loomist ja selle tagasimõju loomingusse.

Lugesin äsja Panso sünnipäeva puhul üle värske huvi ja mõnuga tema «Laevaga Leningradist Odessasse», «Maailma arlekiini kuues», «Naljaka inimese» ning «Portreed minus ja minu ümber». Mis vägev võim ikka väikesel kirjatähel, et ta võib elava inimese nii elavana konserveerida, kui see elav inimene on surunud kirjatähe üle kord võimu saanud. Oleks tahtnud need kõik korraga kinkida uustrükidena uuele generatsioonile, sest ühe renessanslikult mitmekülgse, ellu armunud inimese tutvus kulub igal ajal ära. Lugesin tajud, kui intensiivselt nõuavad Pansos eluõigust üheaegselt teadlane, sõnaleidlik kirjanik-publiitsist, pedagoog-didaktik, näitleja-lavastaja, kes kõik vastastiku üksteist toetavad, rikastavad, luues selle pärispansolikkuse. Käsitlusvõimaluste mitmekesisus on üks aspekte, milles avaldub Panso kirjalliku pärandi rikkus ja väärtus,

mida täiendab Panso pöördumatu toodang kõnemehehena, vestlejana, näitlejana, lavastajana. Aga ometi näib, nagu lõöks kõigest kõige võimukamana läbi pedagoog—lavastaja. Nagu oleks kogu maailmgi oma inimeste, loomade, looduse, kunsti, tehnika, teaduse ja kõigega, mis tema sees, ainult selleks loodud, et toita teatrit.

Ja just sellepärast tundubki õige, et meid Panso sünnipäeva väljaandes viiakse tema teatrimõtete, teatriartiklite juurde. Nüüd, mil Panso lavastused elavad juba mälestustes ja legendides, on aeg süveneda kõigipoolsele, esitada pansolik küsimus: kuidas see küll oli tehtud.

Artiklid ise, sedaviisi kronoloogiasse koondatuna, ongi põnev tööviik, kust selgesti paistab kätte, kui järjekindel, süstemaatiline, pedagoogiline, äraostmatult enesele truud, tõsine, nõudlik oli naljakas inimene Panso. Sellesse avalikkuse ees peetavasse tööpäevikusse puudneb vihjeid igapäevase töö rõõmudest, aga ka muredest, on vihjeid sellele, mis võinuks olemata olla ja mis nõudis asjatut närvikulu.

Jah, kuigi Panso põhimõtteliselt ei kaevelnud, võis ometi tähele panna, et tugev inimene oli vahel ka nõrk ja abitu. Kõige kaitsetum oli Panso intriigide suhtes, millest meie senises teatriajaloos on ennast vististi ainsana suutnud puhas hoida Töölisteater, kui uskuda mälestusi ja mälestuste mälestusi. Kuigi ta ise «intriigiteadusest» ei teadnud õhkagi, puudneb ta kirjutistesse, eriti viimase vägagi komplitseeritud tööperioodi omadesse, selliseid Pansole ebatüüpilisi sõnu nagu tagatrepp, sissisõda, intriig jt. samast tõust otsekui märguandena, et «Härra Maurus kuuleb kõik, härra Maurus näeb kõik».

Panso elas veendumuses, et seni, kui teda kaitsevad ta teod ja tööd, on ta kaitstud. Aga kui töö ja teod enam ei kaitse, siis tuleb panna hõlmad vöö vahele. Panso ei saanud panna hõlmu vöö vahele, tal tuli minna pooleli jääva töö juurest. Võib-olla on selles midagi sümbolsetki inimese puhul, kes kõige rohkem kartis saada valmis. Aga mis peasi — vajalik probleem on püsti seatud, poisid, olge tublid lahendamal!

See pole öeldud naljaks ega narritamiseks, vaid isegi rohkem kui tõsiselt. Tuleb uskuda, et kõik see uus, millega Panso rikastas meie teatri praktikat ja teooriat, juurdub seda jõudsamalt ja areneb seda viljakamalt, mida kindlamalt need ideed tungivad

ka meie kriitikasse. Kõige paremateks apostliteks saaksid olla ikkagi Panso õpilased, kes on oma teatritööd AB-st omandanud juba koolipingis. Et aga potentsiaalsed autorid haaraksid sule, tuleb enast lahti raputada eelarvamusest, nagu ei võiks näitleja kirjutada näitleja, lavastaja lavastaja loomingust. Kirjanikud kirjutavad. Ja kogu hästi huvitavalt. Pansogi tee kulges retsensioonist doktoritööni, mille läbikirjutamiseks planeeritud aja ta ohverdas Draamateatritele. On iseenesest loomulik, et tal tuli sel teel pressida vastutuult ja murda eelarvamuste jääd.

Oleksimegi silmakirjalikud, kui jätkaksime puudutamata teema: Panso ja ta vastasrindlased, sest ainult väga lihtsameelsed lugejad jääksid uskuma, kui väidaksime, et tal neid üleüldse ei olnud. On ju üldkehtiv tõde, et väga ere, originaalne isiksus ärritab üht osa inimesi juba oma palja olemasoluga. Ta maksimalistlik programm ja selle maksimalistlik realiseerimispraktika ei saanud olla meelt ja konti mõõda igale mehele. Konkurentide, vastasrindlaste seas on kõige halvemad muidugi need, kes võivad torgata nurga tagant. Aga ka neile on dialektiline Panso isegi tänulik. Rohkem kui üks kord on ta avaldanud veendumust, et kõige eest, mis ta on saavutanud, ei võlgne ta tänu mitte ainult oma headele õpetajatele, omaenda tööle ja pingutustele, vaid ka oma vaenlastele: «Nad on sundinud mind ennast lakkamatult kokku võtma, lakkamatult maksimaalselt andma, et ei jääks nõrka kohta, mida võiks kurjasti kasutada.» Ja see ülestunnistus pole teepoolset paradoks, vaid osutab kulda-väärt võimele sapist pruulida eluks vajalikku nektarit.

Asja ei tule muidugi nii mõista, et peaksime hakkama Panso loorbereid jagama nendega, kes talle on aeg-ajalt püüdnud kaikkaid kodarate vahele pilduda. Sest takistustega on kord nii (olgu siis tegemist inimese või asjaga), et mida suurem takistus, seda kiirem läbikulumine. Elagu ikka ja igavesti «fair play», aus võistlus, mille arengut stimuleerivat osa Panso ei väsinud rõhutamast, vahel isegi ebadiplomaatiliselt. Ja sellepärast tundub väga õige, et tema sünnipäevagi tähistati sõnakunsti konkursiga. Hea, kui see jääks traditsiooniks, aastast aastasse korduvaks paremate jõudude mobilisatsiooniks. Sest tähtsam on, et elakidsid ideed ja mõtted, kui kumiseks kiidulaul, mis sünnitab viimses faasis ikka kultuse.

Muidugi, õiget ja õiglast tunnustust on alati vaja. Kui otsida vastust küsimusele, mis häiris Pansot kõige rohkem, siis võiksime vastata: ebaõiglus ja pretensioonikas primitiivsus. Ja tundub, et ülekohtune unustamine, ülekohtune silmapaari vahele jäätmine vahest isegi rohkem kui põhjendamatu upitamine. Ta näis uskuvat, et aeg lükkab õlekuningad pikali, aga kartis ka juhtuda võivat, et töö ja kogemuste kullaterad pühitakse unustuse hunnikusse. Viimane häiris Pansot tugevasti: «Ah jaa, homme peame Põldroosi 60. sünnipäeva. Täitsa mõtlemapanev. Mees, kes 15 a. tagasi oli kõik, kellele kõik pugesis, pole nüüd mitte midagi ja keegi ei taha temast teada.

Ja siis tuleb päev, millal Põldroosi ära sureb. Siis natuke teatakse.

Ja siis möödub 25 aastat ja siis tahetakse palju teada, aga ei ole kuskilt teada ja hakatakse Põldroosi uurima» (kirjast 10. I 62).

Just eelnevate ridadega meenutatu äratav hulganisti kujutusilpe Pansost endast uurijana-puurijana. Eriti kõnekas nende seas on meenepiltide ahel, mille algus on aastal 1958 Tartu Kirjandusmuuseumis.

Seal avastas Panso ihuüksinda näitusesaalis, läbi kahekordsete klaaside (prilli- ja vitriiniklaasid!) sügavasti süvenenult takseerimas Anton Hanseni «Avalikku kirja kirjanik A. H. Tammsaarele». 1974. a. püüab ta ise avalikku häält kasutada selle ja teiste Tammsaare esseede uue väljatuleku kiirendamiseks. Kui see kord teoks saab, ei jõua Panso küllalt imestada, et raamatut võib isegi kaupluselettidelt saada — ilma järjekorra ja ostukunsti saladusi tundmata!

Oma viimases avalikus esinemises (Albus 1977. a. suvel) kuulutas aga «Naljaka inimese» autor «Tõe ja õiguse» autori ausamba jalamil seistes otsekui omaenese südameverest tõusnud tõde, kord «Avaliku kirja» uurimisel ja puurimisel nii väga erutanud mõtet, et «kogu kultuurivõitlus on matsi ja vurlede vaheline heitlus». Võis aimata, et ta mõttekujutus oli juba otsimas vormi Tammsaare juubellavastusele. Ja luges ta otsekui ärgitas ning kutsus kõiki koos ja igauht omaette vastama:

Kas oleme südamele ahel — nagu võitlustungal — käest kätte peab minema lili, suult suule vabaduslaul, paljelt paljelt naeratus? Naeratus elule vastu...

(D. VAARANDI)

Minu ema perekond on seotud kirjanduse ja teadusega.

Mu vanaisa Andrei Nikolaevitš Beketov, botaanik, oli Peterburi ülikooli rektoriks oma elu parimail aastail (minagi sündisin «rektorimajas»). Peterburis tegutsesid Bestužev-nimelised kõrgemad kursused naistele (K. N. Bestužev-Rjumin järgi) on oma olemasolu eest tänu võlgu peamiselt minu vanaisale.

Ta oli üks neid puhtahingelisi idealiste, keda meie aeg peaaegu enam ei tunne. Meile, muide, on juba arusaamatud iseäralikud ja sageli anekdootlikud lood sellistest kuuekümnendate aastate mõisnikest nagu Saltõkov-Štšedrin ja minu vanaisa, nende suhteist tsaar Aleksander II-ga, Kirjandusfondi koosolekutest, lõunatamisest tuntud restoranides, heast prantsuse ja vene keelest, seitsmekümnendate aastate lõpu õppivast noorsoost. Kogu see epohh vene ajaloo on vääramatult mõõdas, selle vaim on minetatud ja rütm tunduks meile erakordselt aeglane.

Oma mõisakülas Sahmatovos (Klini kreis, Moskva kubermang) astus vanaisa välis-trepile külameestega vestlema, ise taskurätikuga vehkides, ja seda täpselt samal põhjusel, miks I. Turgenev oma pärisorjadega rääkides kraapis kohmetult küünela värvi välisükselt, lubades anda kõik, mida ka ei nõutaks, kui ainult minema pääseks.

Tuttavat talupoega kohates võttis mu vanaisa tal õlast kinni ja alustas: «Eh bien, mon petit...». Vahel jutt sellega lõppeski. Lemmikvest-luskaaslastel olid unustamatud üldtuntud võllaroad ja kelmid: vana Jacob Fidèle², kes varastas poole meie majakraamist, ja röövel Fjodor Kuranov (hüüdnimega Kuran), kellel, nagu räägiti, oli hingel mõrv; nagu oli tal viinajoomisest alati sinakasilla, vahel aga verine; ta hukkus rusikavõitluses. Mõlemad olid tõesti arukad inimesed ja väga sümpaatsed; nagu mu vanaisa, armastasid minagi neid ja surmani suhtusid mõlemad minusse sümpaatiaga.

Nähes kord metsast tulevat külameest, maharaiutud kask õlal, ütles vanaisa: «Sa oled väsinud, ma aitan kanda.» Kusjuures talle ei tulnud pähegi täiesti ilmne seik, et kask oli raiutud meie metsast.

Minu mälestused vanaisast on väga head; tundide viisi rändasime temaga mõõda heinamaad, raba ja metsapadrikuid; vahel eksisime metsa ära ja käisime maha kümneid verstu; kaevasime välja taimi ning juuri botaanikakogu jaoks; seejuures ütles ta taimede nimed ja neid kirjeldades õpetas mulle botaanika algeid, nii et mäletan praegugi veel paljusid botaanilisi nimetusi. Mul on meeles, kuidas me röömustasime, leidsime varase uibulehe erisuguse õie, Moskva taimestikust tundma-tu liigi, ja väikese madalakaasvulise sõnajala; olen toda sõnajalga otsinud siiani igal aastal ikka samalt künkal, kuid pole kunagi leidnud: ilmsesti sattus eos sinna juhuslikult ja hiljem kangus.

See kõik käib tumeda aja kohta, mis algas pärast 1881. aasta 1. märtsi sündmust. Vanaisa jätkas botaanikakursuse lugemist Peterburi ülikoolis kuni haigestumiseni; 1897. aasta suvel tabas teda halvatus, kõnevõimetuna elas ta veel viis aastat, teda kanti tugitoolis. Ta suri 1. juulil 1902 Sahmatovos. Matusteks toodi surnu Peterburi; talle oli raudteejaama vastu tulnud ka Dmitri Ivanovitš Mendelejev. Beketovi perekonnas mängis Dmitri Ivanovitš suurt osa. Vanaisa ja vanaema olid nad sõbrad. Varsti pärast ta-

¹ «Noh, polss...» (prants. k.)
² Ustav Jaak (prants. k.)

ALEKSANDR BLOK

AUTOBIOGRAAFIA

TÄNA, 28. NOVEMBRIL 100 AASTAT TAGASI SÜNDIS PETERBURIS ALEKSANDR BLOK, selle sajandi suurimaid vene luuletajaid. Poeedi vaid pisut üle neljakümne aasta vältanud elutee (ta suri 1921. aasta 21. augustil) langeb tohutute muutuste aega Venemaa ajaloos. Toimunud murrangu olulised jooned kajastuvad tundlikult ka Aleksandr Bloki luules. Nimetagem siinkohal vaid tema 1918. a. kirjutatud poeemi «Kaksteist», suurejoonelist kunstimälestusmärki revolutsioonile.

Avaldame suure poeedi tähtpäeva puhul tema «Autobiograafia», kus autor on nappide, kuid kõnekate faktidega kujutanud seda vaimset õhkkonda, milles toimus tema arenemine. 17-aastase Aleksandr Bloki «Pihtimustest» ei maksa muidugi otsida küpset elutarkust, kuid mingi ettekujutuse nooruki toonastest vaimsetest huvidest ja eetilistest tõekspidamistest peaksid need märkmed siiski anda.

lupoegade vabastamist sõitsid Mendelejev ja vanaisa üheskoos Moskva kubermangu ja otsisid Klini kreisis kaks väikemõisat, mis paiknesid teineteise naabruses: Mendelejevi Boblovo on seitse versta Sahmatovost eemal, viibisin seal lapsena, noorukina aga hakkasin sageli käima. Kihlusin Ljuboviga, Mendelejevi vanema tütreaga teistest abielust. 1903. aastal laulatati meid Tarakanovo külakirikus, mis asub Sahmatovo ja Boblovo vahel.

Vanaisa naine, minu vanaema Jelizaveta Grigorjevna oli tuntud maailmaränduri ja Kesk-Aasia uuriija Grigori Silõtš Korelini tütar. Kogu elu tegeles vanaema teadusliku ja ilukirjanduse kompileerimisega ning tõlkimisega; tema tööde nimekiri on tohutu; viimastel aastatel valmis tal kuni 200 trükipoognat aastast; ta oli väga palju lugenud ja valdas mitut keelt; maailmanägemine oli tal hämmastavalt ergas ja omapärane, stiil kujundlik, keel täpne ja julge, mis selgelt avas oeldu sisu. Mõned tema arvukatest tõlgetest on seniajani püsunud parimatena.

Tema luuletõlkeid avaldati «Sovremennikus» pseudonüümi I. B. all ja Gerbeli väljaantud inglise kirjanike antoloogias ilma allkirjata. Ta on tõlkinud paljusid Buckle'i, Brehmi, Darwini, Huxley, Moore'i (poeem «Lalla Rookh»), Beecher-Stowe, Goldsmithi, Stanley, Thackeray, Dickens, Walter Scotti, Bret Harte'i, George Sandi, Balzaci, V. Hugo, Flauberti, Maupassanti, Rousseau, Lesage'i teoseid. See autorite nimekiri pole kaugeltki täielik. Tasu töö eest oli alati tühine. Nüüd on need sajad tuhandet kõited levinud odavate väljaannetena, antikvaarsete hindade tundja aga teab, kui kallid on juba praegu kas või nn. 114 kõidet (väljaandja G. Pantelejev), mis sisaldavad paljusid J. Beketova ja tema

tütarde tõlkeid. Iseloomustav lehekülg vene valgustustegevuse ajaloost.

Abstraktsemad ja rafineeritumad asjad õnnestusid mu vanaemal vähem, tema keel oli liiga napisõnaline ja kokkusurutud, esines rohkesti elulähedasi väljendeid. Tema erakordselt kindla iseloomuga seltsis suvehommikuna selge mõte, juba enne koitu asus ta tööle. Kuu aastaid on mul püsunud hägusalt meeles nagu kõik, mis seotud lapsega, tema hääli, tikkimisraam, millele ebatavalise kiirusega tekkisid värsked villased lilled; kirjud kaltsutekid, mis õmmeldi ei kellelegi vajalikest ja hoolega kogutud lapikestest, ja ses kõiges ikka mingi vääramatu visadus ja hea tuju, mida ta meie perekonnas levis. Ta oskas rõõmu tunda lihtsalt päikesest, lihtsalt ilusast ilmast, ja seda isegi kõige viimastel aastatel, kui teda vaevasid tõved ja tohtrid, tundus ta mittetuntud, kes tegid temaga piinavaid ja mõtetuid eksperimente. Miski ei suutnud hävitada vanaema taltsutatut elujõudu.

Elujõud ja visa hing tungisid ka kirjanduslikku maitset: hoolimata peenest kunstiajast ütles ta, et salanõunik Goethe kirjutas «Fausti» teise osa tõsimeelse te sakslaste hämmastamiseks. Ka vihkas ta Tolstoi moraali-jutlusi. See kõik ühines leegitseva romantikaga, mis vahel läks üle vanaaegseks sentimentaalsuseks. Vanaema armastas muusikat ja luulet, kirjutas mulle poolnaljakaid värse, millest kummatigi kostis vahel ka nukraid noote:

Kui vanaemal und ei tule
Ja sinust mõeldes hing tal soe,
Ta tihti kätte võtab sule,
Treib sulle värse, tütrepoeg.

Meisterlikult kandis ta ette stseene Sleptovi ja Ostrovski näidendeist ning Tšehhovi värvikaist juttudest. Üks tema viimaseid töid oli kahe

Tšehhovi novelli tõlkimine prantsuse keelde (ajakirjale «Revue des Deux Mondes»). Tšehhov saatis talle kena tänukirja.

Kahjuks jättis vanaema oma mälestused kirja panemata. Minu käes on ainult lühike kava nende kirjutamiseks; ta tundis isiklikult paljusid meie kirjanikke, puutus kokku Gogoli, vendade Dostojevskitega, Ap. Grigorjeviga, Tolstoiga, Polonskiga, Maikoviga. Hoian alles eksemplari inglise romaanist, mille talle andis tõlkimiseks F. Dostojevski. Tõlge ilmus ajakirjas «Vremja».

Vanaema suri täpselt kolm kuud pärast vanaisa, 1. oktoobril 1902.

Vanavanematelt pärisid armastuse kirjanduse vastu ning puhta usu selle kõrgetesse eesmärkidesse nende tütre — minu ema ja tema kaks õde. Kõik kolm tegelesid võõrkeeltest tõlkimisega. Tuntuks sai vanem õde Jekaterina Andrejevna (abielus Krasnova). Tema male kuuluvad alles pärast surma (4. mail 1892) avaldatud kaks algupärast teost «Jutustused» ja «Luuletused» (viimane pälvib Teaduste Akadeemia kiitva hinnangu). Tema novell «Saatus ei tahtnud» ilmus ajakirjas «Vestnik Jevropõ». Ta tõlkis prantsuse keelest (Montesquieu, Bernardin de Saint-Pierre), hispaania keelest (Espronceda, Bécquer, Pérez Galdós, artikkel Pardo Bazani kohta), kohandas inglise lastejutte (Stevenson, Haggard; need ilmusid Suvo-rini väljaandes «Dešovaja Biblioteka»).

³ See on eksitus: A. Beketova-Krasnova mainitud jutustus ilmus ajakirjas «Otetšestvennoje Zapiski» 1884, nr. 4, allkirjaks J. A.

Minu ema Aleksandra Andrejevna (teises abielus Kublitskaja-Piottuh) on tõlkinud ja tõlgib prantsuse keelest luulet ja proosat (Balzac, V. Hugo, Flaubert, Zola, Musset, Erckmann-Chatriand, Daudet, Baudelaire, Verlaine, Rich-pin). Nooruses kirjutas ta luuletusi, kuid on avaldanud trüki ainult lastevärse.

Maria Andrejevna Beketova on tõlkinud ja tõlgib poola keelest (Sienkiewicz jpt.), saksa keelest (Hoffmann), prantsuse keelest (Balzac, Musset). Tema male kuuluvad populaarsed ümberjutustused Jules Verne'i ja Silvio Pellico teostest, Anderseni elulugu ja rahvalikud monograafiad (Holland, Inglismaa ajalugu jt.). Tema tõlgitud Musset' «Carmozine» lavastati hiljuti tööliste teatris.

Mu isa perekonnas mängis kirjandus väikest osa. Isa isa oli luterlane... abielus Novgorodi kubermeri tütre Ariadne Aleksandrovna Tšerkassovaga.

Minu isa Aleksandr Lvovitš Blok oli Varssavi ülikooli riigigiguse kateedri professor; ta suri 1. detsembril 1909. Erialane õpetatus ei ammenda kaugeltki tema tegevushaaret, samuti ka tema pürgimusi, mis olid võib-olla vähem teadus-alased kui kunstilised. Tema saatus oli täis keerukaid vastuolusid, küllaltki ebatavaline ja süge. Kogu elu jooksul avaldas ta kõigest kaks väikest raamatut (paljundatud loenguid arvestamata) ja viimased kakskümmend aastat tegeles teaduste klassifitseerimist käsitleva teosega. Silmapaistva muusiku, ilukirjanduse tundja ja peene stiilistina pidas isa end Flaubert'i õpilaseks. Viimane oligi peapõhjuseks, et ta nii vähe kirjutas ega suutnud oma elu peatööd lõpetada: oma lakkamatult edasiarenevaid ideesid ei läinud tal korda mahutada nappidesse vormidesse, mida otsis; neis nappide vormide otsinguis oli midagi kramplikku ja hirmuäratavat nagu kogu tema vaimses ja füüsilises hoiakus. Nägin teda harva, kuid mälestus on sööbinud sügavale.

Lapsepõlve veetsin ema perekonnas. Nimelt just siin armastati ja mõisteti sõna: üldiselt valitsesid perekonnas vanaaegsed arusaamad kirjandusväärtustest ja -ideaalidest. Lihtlabaselt, Verlaine'i kombel⁴ öeldes, valitses *éloquence*. Üksnes minu ema oli üha huvitatud ja põnevil kõige uue puhul ning toetas minu püüdlusi *musique*⁵ suunas. Muide, ema perekonnas ei sunnitud ega suunatud mind, kõik aina armastasid ja hellitasid. Kallile vanaaegsele *éloquence* le olen huanu tänu võlgu, et mulle ei alanud kirjandus mitte Verlaine'ist ja üldse dekadentsist.

Minu esimeseks innustajaks oli Žukovski. Varasest lapsepõlvest mäletan pidevalt pealeveerevaid lüürlilisi laineid, mis olid alles vaevalt seotud mõne kindla nimega. Kas või Polonski nimi ja esmane mulje tema värssidest:

Und näen, värsket noorusaega:
unelmad ja lembeloid.
Uhkes jaheduses aeda
tungib koit.

Kaua aega ei ilmunud «elulisi kogemusi». Hägusalt mäletan suuri Peterburi kortereid paljude inimeste, lapsehoidja, mänguasjade ja jõulupuuga ning meie väikese maakoha hirmuäratavalt lõhnavat padrikut. Alles umbes 15-aastasena tekkisid mul esimesed konkreetsed unistused armastusest, samas aga meeleheite- ja irooniapuhangud, mis leidsid väljapääsu aastaid hiljem mi-

⁴ Blok peab silmas Paul Verlaine'i programmiist luuletust «L'art poétique» («Luulekunst»).

⁵ *éloquence* — ilukõne, kõneosavus (prants. k.).

⁶ *musique* — muusika (prants. k.).

nu esimeses draamakatses («Veiderdaja», lüürilised stseenid).

«Looma» hakkasin juba peaaegu viieaastaselt. Tunduvalt hiljem asutasime onupogade ja teiste sugulastega ajakirja «Vestnik», mis ilmus ühes eksemplaris; olin kolm aastat selle toimetaja ja tegevkaastööline.

Tõsine kirjutamine algas, kui olin umbes 18-aastane. Kolm-neli aastat näitsin oma kirjutisi ainult emale ja tädi-le. Kõik olid lüürilised luuletused ja mu esimese raamatu «Värsid kaunist daamist» ilmumise ajaks oli neid kogunenud 800 ringis, arvestamata poisikesena kirjutatud. Neist läks raamatusse ainult ligi 100. Pärast seda olen avaldanud ja avaldan siiani üht-teist vanadest värssidest ajakirjades ja ajalehtedes.

Perekonnatraditsioonid ja mu suletud elulaad soodustasid asjaolu, et ma enne esimesi ülikooliaastaid polnud näinud ridagi nõndanimetatud uut luulet. Siin, seoses erede müstiliste ja romantiliste elamustega, hõivas kogu mu olemuse Vladimir Solovjovi luule. Müstika, millest oli külastunud vana sajandi viimaste ja uue sajandi esimeste aastate õhk, oli sinnani olnud mulle arusaamatu: mind erutasid märgid, mida panin tähelelooduses, kuid pidasin seda kõike subjektiivseks ja hoidsin hoolega enese teada. Väliselt valmistasin tollal sama näitlejaks, joovastusega deklameerisin Maikovi, Feti, Polonski ja Apuhtini loomingu, mängisin asjaarmastajate etendustel oma tulevase pruudi kodu Hamletit, Tšatskit, Ihsat Rüütli ja ... vodevilli. Kained ja terved inimesed, kes mind tollal ümbritsesid, päästsid mind ilmselt nakatamast müstilise šarlatansuse, mis paar aastat hiljem mõned kirjandusringkondades moodi läks. Nii õnneks kui ka õnnetuseks saabus too mood, nagu ikka juhtub, just siis, mil väliselt oli kõik valmis; kui luuletused, mis tunglesid pinna all, esile hakkasid pürgima, leidis kerge müstika harrastajaid murruna. Tagajärg oli, et minagi andsin andami uuele pühadusi teotavale voolule; kuid see kõik ei mahu enam autobiograafia raamidesse. Huvitatuile viitaksin oma luuletustele ja artiklile «Vene sümbolismi praegusest olukorrast» (ajakirjas «Apolon», 1910). Nüüd aga pöördun tagasi.

Täielikust teadmusest ja oskamusest suhelda maailmaga juhtus minuga anekdoot, mida meenutan rahuldustunde ja tänulikkusega: vihmasel sügispäeval (kui ma ei eksi, siis 1900. aastal) läksin luuletustega meie vana perekonnasõbra Viktor Petrovitš Ost-

O. Forši joonistus «Poetid (Blok ja Dante)».

rogorski juurde, kes on nüüd juba surnud. Ta toimetas siis ajakirja «Mir Boži». Ütlema, kes mind tema juurde saatis, andsin talle erutusega kaks väikest luuletust, millised oli sisendanud V. Vasnetsovi Sirini, Alkonosti ja Gamajuni kujutav teos. Heitnud luuletustele pilgu, ütles ta: «Kas teil häbi ei ole, noormees, tegelda sellega, kui ülikoolis toimub jumal teab mis!» ja saatis mind ukseni karedalt heatahtlike sõnadega. Tollal oli mul ebameeldiv, kuid praegu on seda meeldivam meenutada kui paljusid pärastisi kiitusi.

Pärast seda juhtumit ei topinud ma oma nina tükk aega kuhugi, kuni mind 1902. aastal saadeti B. Nikolski juurde, kes toimetas tollal koos Repiniga üliõpilastööde kogumiku.

Aasta hiljem hakkasin oma loomingut «tõsiselt» trüki avaldama. Esimesed, kes osutasid väljaspool minu värssidele tähelepanu, olid Solovjovid — Mihhail Sergejevitš ja Olga Mihhailovna (minu ema onutütar). Minu esimesed luuletused ilmusid 1903. aastal ajakirjas «Novõi Putj» ja peaaegu samaaegselt ka almanahhis «Severnõje Tsvetõ».

Seitseteist aastat oma elust veetsin ihukaardiväe grenaderide polgu kasarmuis (kui olin üheksa-aastane, abiellus mu ema teist korda F. Kublitski-Piottuhiga, kes teenis polgus). Lõpetanud Vvedenski- (praegu tsaar Peeter Suure) nimelise gümnaasiumi, astusin küllalt mõtlematult Peterburi ülikooli õigusteaduskonda ja alles kolmandale kursusele jõudnult mõistsin, et õigusteadus on mulle täiesti võõras. Väga olulisel ja minu saatuse otsustanud 1901. aastal läksin

⁷ Sirin = Seirene = sireen; Alkonost = Alkyone (kujud kreeka mütoloogias, poolinimesed, pool-linnud); Gamajun = Humajun (kuju pärsia mütoloogias, ennustajalind).

üle filoloogiateaduskonda, mille kursuse lõpetasin, sooritades riieksamid 1906. aasta kevadel (slaavi ja vene osak.).

Eriti olulist osa minu elus ülikool ei mänginud, kuid kõrgem haridus andis igal juhul mingi vaimse distsipliini ja teatud harjumused, mis mind väga aitavad nii ajaloolistes ja kirjanduslikes kui ka isiklikes kriitilistes kogemustes ning isegi kunstiloomingus (materjalid näidendile «Roos ja rist»). Aastate möödudes olen hakanud üha rohkem hindama seda, mida andis mulle ülikool austatud professorite — A. Sobolevi, I. Šljapkini, S. Platonovi, A. Vvedenski ja F. Zelinski näol. Kui mul õnnestub koondada raamatuks tööd ja artiklid, mis on rohkelt arvul laiali paisatud mitmes väljaandis, kuid vajavad tugevat tööst, siis kübekese teaduslikkust, mis neis leidub, võlgnen ülikoolile.

Sisuliselt algas mu iseseisev elu alles pärast ülikooli lõpetamist. Jätkates lüüriliste luuletuste kirjutamist, mida 1897. aastast alates võib kõiki käsitada päevikuna, panin ma just ülikooli lõpetamise aastal kirja oma esimesed draamavormis näendid; minu artiklite (peale puhtkirjanduslike) peamine ainek oli ja on ka praegu intelligents ja rahvas, teater ja vene sümbolism (mitte ainult kirjandusliku koolkonna mõttes).

Iga mu teadliku elu aasta tähendab mulle spetsiifilise varjundiga eredat värilauku. Sündmustest, nähtustest ja seikadest, mis on mulle nii või teisti tugevat mõju avaldanud, pean märkima järgmisi: kohtumine V. Solovjoviga, keda nägin ainult kaugealt⁸, tutvus M. ja O. Solovjoviga, Z. ja D. Merežkovskiga ning A. Belõiga; 1904.—1905. aasta sündmused; tutvumine teatrikeskkonnaga, mis sai alguse kadunud V. Komissarževskaja teatrist; kirjanduskommitee äärmine langus ja «vabrikukirjanduse» algus seoses 1905. aasta sündmustega; tutvumine kadunud August Strindbergi loominguga (esialgu luuletaja V. Pjasti kaudu); kolm välisreise — käisin Itaalia põhja- ja lõunaosas (Veneetsia, Ravenna, Milano) ja keskosas (Firenze, Pisa, Perugia ning palju teisi linnu ja paiku Umbrias), Prantsusmaal (Bretagne'i põhjaosas, Pürenee mägedes — Biarritz' ümbruskonnas, mitu korda elasin Pariisis), Belgias ja Hollandis; millegipärast tuli mul lisaks sellele iga kuue aasta tagant tulla taas Bad Nauheimi (Hessen—Nassau), millega mul on seotud erilised mälestused.

Sel kevadel (1915. aastal) oleks tulnud minna sinna neljandat korda; kuid minu Bad Nauheimi-reiside isiklikku ja madalamasse müstikasse sekku üldine ja kõrgem müstika — sõja oma.

Juunis 1915.

⁸ Blok nägi Solovjovi sugulase matusel üksnes eemalt. Seda juhuslikku kohtumist on kirjanik hiljem mitmel korral meenutanud.

KATKEND AUTOBIOGRAAFIA ESIMESIST VARIANDIST

Esimeste trüki avaldatud tööde eest ma honorari ei saanud. Minu arvustusi ja lühimärkmeid parandati vahel kergelt. Esimese raamatu puhul ei olnud palju arvustusi; niipalju kui mina tean, oli neid kõige rohkem teise kohta. Muide, sattusin neid alati juhuslikult nägema. Tuli lugeda enda kohta nii lühimärkmeid kui ka pikemaid artikleid, kuid minu tähelepanu ei köitnud need peaaegu mitte kunagi. Välja arvatud mõned üksikud (Brjussovi, Vjatšeslav Ivanovi, D. Filosofovi, V. Samoilõ omad), ei õpetanud nood kirjutised mulle mitte midagi; oli nii bureinlikku targutamist kui följetonistlikku loba ja dekadentlikku narrust, kuid igal pool lusikas tött vaaditakse kriitiliste väljamõeldiste, sulide sõimu, häbitu kiituse ja vahel kahjuks ka hoopiski mitte kirjanduslike märkuste hulgas. Kõige olulisemad peale minu enda omade olid mu lähemate kirjandussõprade seisukohad ja mõnede inimeste arvamus, kes ei kuulunud harilikonda.

Trükkijõudmine ei ole mulle tähtsaks sündmuseks, sest olen harjunud seda rangelt eristama kirjutamisest. Pseu-

donüümi pole kunagi kasutanud. Üksnes harvadel kordadel initsiaale.

Tsensusi all ma kuigi palju kannatanud ei ole. Sedasama ei saa öelda ebakorrektsuse kohta tasumaksmisel, mis viimasel ajal on mõne väljaandja puhul muutunud süstemaatiliseks.

Tõsiste trükivigade üle võin kaevata ka ainult viimasel ajal, mil korrektorite lohakas on võtnud muinasjutulise ulatuse. Korrektorid ja väljaandjad, kes austavad sõna, peavad teadma, et on olemas sõkõigi teiste kunstide matemaatika (nagu tika), eriti aga luules. Muuta sõnu isiklikul äranägemisel, millised need muutjate vaatevinklist ka poleks, on seepärast tagasihoidlikult öeldes, mittekultuurne.

Oma kirjanikutegevuse praegust olukorda ei pea ma eriti raskeks. Ometi pole ükski minu raamat tinginud teist trükki. Luulet loetakse vähe, minule aga on seni olnud kõige kallim ja käepärasem värsside keel.

Oktoobris 1909.
Vene keelest **URSULA POKS**
Värsid tõlkinud
HELVY JÖRISSE
ja **KALJU KANGUR**

PIHTIMUSED

Minu iseloomu peajoon: kõhklemine.
Omadus, mida pean kõige olulisemaks mehele: arukus.
Omadus, mida pean kõige olulisemaks naisele: ilu.
Minu lemmikomadus: arukus ja kavalus.
Minu peapuudus: nõrk iseloom.
Minu lemmiktegevus: teater.
Minu õnneideaal: mitmekesisus.
Mida peaksin suureks õnnetuseks: ühetaolisust kõiges.
Kelleks tahaksin saada: keiserlike teatrite näitlejaks.
Koht, kus tahaksin elada: Šahmatovo.
Minu lemmikvärv: punane.
Minu lemmikloom: koer ja hobune.
Minu lemmiklind: kotkas, toonekurk, varblane.
Minu lemmikkirjanikud (välismaa): —.
Minu lemmikkirjanikud (vene): Gogol, Puškin.
Minu lemmikluuletajad (välismaa): Shakespeare.
Minu lemmikluuletajad (vene): Puškin, Gogol, Zukovski.
Minu lemmikunstnikud (välismaa): —.
Minu lemmikunstnikud (vene): Šiškin, Volkov, Bakalovitš.
Minu lemmikloojad (välismaa): —.
Minu lemmikloojad (vene): —.
Minu lemmikangelased kirjanduses: Hamlet, Petronius, Tarass Bulba.
Minu lemmiknaiskangelased kirjanduses: Nataša Rostova.
Minu lemmikangelased tegelikus elus: Ivan IV, Nero, Aleksander II, Peeter I.
Minu lemmiknaiskangelased tegelikus elus: Katarina Suur.
Minu lemmiksoök ja -jook: jätis ja õlu.
Minu lemmiknimed: Aleksandr, Konstantin, Tatjana.
Mida vihkan üle kõige: küünilisust.
Milliseid karaktereid ajaloost põlgan üle kõige: Maljuta Skuratov, Louis XVI.
Missugune lahinguvõit on mind üle kõige vaimustanud: Leonidas ja 300 spartalast.
Millist reformi hindan üle kõige: ihunuhtluse kaotamist.
Millist iseloomomadust ihkaksin endale: tahtejõudu.
Mis viisil tahaksin surra: teatrilaval südamerabandusse.
Minu praegune hingeseisund: hea ja peaaegu rahulik.
Vead, millesse suhtun enam-vähem leebelt: need, mida inimene teeb mittetahtlikult.
Minu moto: ...las sõge pööbel elab hallilt, / miks teda matkima me peaks.⁹

Nauheim,
21. juulil (3. juulil) 1897

A. BLOK

⁹ A. Puškini luuletusest «Hea nõuanne».

Kunstnik L. Baksti illustatsioon A. Bloki luuletusele «Tundmatu».

Дом Искусств, Дом Ученых, Дом Литераторов, Государственный Большой Драматический театр, Издательства: «Всемирная Литература», «Гризебина и „Алконост“»

ИЗВЕЩАЮТ,

что 7-го Августа в 10⁰⁰ часов утра скончался

Александр Александрович БЛОК

вынос тела из квартиры: Офицерская, 57, кв. 23 на Смоленское кладбище состоится в Среда 10 Августа, в 10 часов утра.

Aleksandr Blok's surmasteade, plakat, mis kleebiti 7. augustil 1921. a. Petrogradis paljude hoonete seintele.

Mait Summatavet: Tundub, et meie mööblitööstus oma toodanguga suunab elanike huvid teatud mõttes väärast suunas, umbes põhimõttel: elutuba külaliste jaoks, küll omad inimesed ajavad läbi niisama. Me nagu seaksime hästisisustatud korteri peamiseks ja ainsaks moodupuuks elutoa. Ma ei taha sugugi eitada elutoa tähtsust korteri ühe keskse osana, mis peab rahuldama väga mitmesuguseid vajadusi. Ei saa aga nõus olla sellega, et elamiskultuuri seisukohalt esmatähtsaks peetud osad korterist — esik, sanitaarsõlm, funktsionaalses mõttes ka köök (kuigi me Eestis toodetud köögimööblit põhimõtteliselt heaks peame) — ei ole leidnud meie mööblitööstuse poolt sellist tähelepanu, nagu nad väärikid. Arvestades vannitubade ja esikute suhteliselt väikseid mõõtmeid, peaksid just need kui raskemini sisustatavad olema mööblitööstuse poolt eriti teravmeelselt ja mitmekülgseid variante võimaldavalt lahendatud. Praegu on aga need osad korterist jäetud praktiliselt elanike isetegevuse hoolde. Esiku jaoks vajaksime tõenäoliselt 3–4 erinevat optimaalse sektiiooni arvuga mööblisüsteemi, millest võiks kokku panna nii maksimumkui miinimummõõtudega variante.

Teno Velbri: Nimetaksin esiku sisustamist koguni kõige suuremaks probleemiks. Tüüpmaajades on vähemalt kümme erineva põhiplaaniga esikut, tootmises aga ainult üks elutoa sektiioonist kohandatud esikumööbli tüüp, mis võimaldab kokku panna mõne erineva variandi. Kappide sügavus on aga niisugune, et need sobivad ainult suurtesse esikufesse. Ei saa öelda, et meie konstruktorid poleks esikumööbli tegelnud. Oleme oma vabariigis rakendamata jäänud häid projekte andnud tootmise juurutamiseks teistele vabariikidele ja seal on seda ka tehtud. Meie mööblitööstus pole selleks võimalust leidnud — ei mahu nomenklatuuri.

Eelmisel korral kõnelesime sellest, et meie korterites praktiliselt puuduvad sisseehitatud kapid ja panipaigad. Vannitoasisustus on just seda liiki mööbel, mille peaks panna panema põhiliselt ehitaja. Selleks otstarbeks on üsna raske midagi toota: katsuge leida kahte täpselt ühesuguse mõõtudega vannituba. Eriti kraanikausi nivoost allapoole jääva osa peaks ehitaja täitma. Üldiselt aga arvan, et ka praegu ei kujuta vannituba erilist probleemi. Müügil on mitmesuguseid kappe, ka plastmassist, samuti on projekteeritud peegelustega kappe. Ise olen paari vannituppa pannud köögikapid. Sobivad suurepäraselt. See, millest ehk puudu jääb, on korralik alusega peegel, mõni spetsiaalne riul.

Vello Asi: Ilmselt toodetakse nii peeglika kui ka plastikust kappe nii napilt, et me neid peaaegu ei näegi. Mõned nähtud plekid või plastikust esemed on küll olnud ebaotstarbekad, nõrga konstruktsiooni ja halva vormiga.

Juta Lember: Vannitoamööbli materjal peaks olema niiskuskindel — plekk või klaasplastik. Seepärast ei usu ma hästi köögikappide sobivusse vannitoas. Põhimõtteliselt peaks vannitoakapp ka konstruktsioonilt erinema toa- või köögikapist. Kõigepealt peaks ta olema õhutatav, näiteks ribiustega. Kindlasti peaks sobima materjaliks ka lamineeritud kilp.

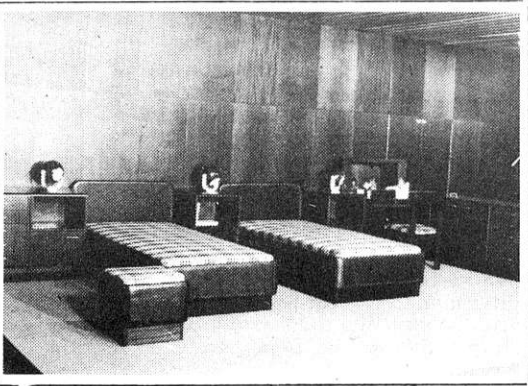
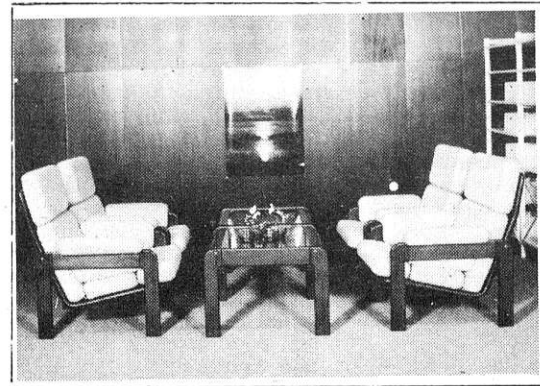
T. V. Projekteerijaid siin süüdistada ei saa. Oleme teinud väga mitmesuguse konstruktsiooniga, elementide eri-

MÖÖBEL '80

Oktoobrikuu viimases numbris avaldasime peal- kirja all «Mööbel 80» arutluse mööblitööstuse ja tootmise mõnest probleemilisest küljest. Vestlusingis osalesid ERKI õppejõud VELLO ASI ja MAIT SUMMATAVET, «Standardi» peakonstruktor TENO VELBRI, arhitektid MIIA MASSO ja RAINE KARP ning mööblitööstuse JUTA LEMBER. Võimaluse niisuguseks jutujamamiseks andis Tallinna

uue Mööblimaja ülevaatlük väljapanek meie suuremate mööblivabrikute toodangust.

Täna jätkavad samad inimesed mööbli vaatlust eri liikide kaupa. Põhjendus niisuguseks käsitluseks võiks olla selles, et tööstuskunst nii oma eriharude kui ka autorite kaupa pälviv kriitika tähelepanu harva.

Hotellimööbel «Lux» [autor H. Kull], mida valmistati olümpiahotellidele.

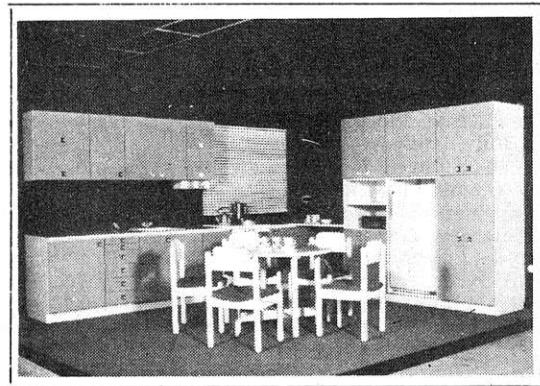
neva paigutusega kappe, soovitanud ka erinevaid kattematerjale, aga kõik taandub tootmisele ning meie käsutuses olevatele materjalidele. Nende valik on rohkem kui piiratud. Ent seda vähestki, mida vannituppa on projekteeritud, on tootmises vähe.

on asjalikud, kuid oleks aeg neile täiendust (mitte asendust) pakkuda.

T. V. Ma ise olen köögisisustust viimasel ajal projekteerinud ja peaksin ka kõige suuremaks puuduseks seda, et kappide sisu on funktsionaalselt vaene. Oleks

Miia Masso: Arvan, et kõige tõsisemat korrigeerimist vajaks just magamistoamööbel. Siin on olukord kõige hullem: suured kohmakad komplektid, massiivsed kappseinad voodite kohal.

J. L. Konstruktiivselt ideelt on nad tegeli-

Köögimööbel «Kadri» [autor T. Velbri, söögilaud M. Kaarmalt, toolid S. Kukelt] ja stiliseeritud söögitoa komplekt «Bella» [autor E. Holm] on tootmise perspektiivplaanis.

Köök

M. S. Köögile esitatavad esteetilised, eriti aga funktsionaalsuse nõuded on maailmas viimasel ajal nii kõrgele kruvitud, et kööki võiks nimetada juba köögimasinaks. Arvestades meie suhteliselt väikseid kööke, peab ütlema, et nõuab omamoodi geniaalset ideed luua selles nii funktsionaalne kui ka meeldiv miljöö. Mulle tundub, et köögimööbel on meil valmistatavatest mööbliliikidest väliskujundusest siiski üks paremaid. Kindlasti on Eestis toodetav köögisisustus põhimõtteliselt parem sotsialismimaades toodetavast, mis meil siiani müügil on olnud.

Raine Karp: Puuduseks on praegu ehk see, et ta ei mahu täpselt tüüpkoikidesse, ei vastata mõõtudele. Ikka jääb mõni nurk täitmata või kuskile vaba seinale. Sellest saaks üle siis, kui oleks võtta eri mõõtudega kappe. Kindlasti võiks köögis olla mõni lahtine riul, mida uuemal ajal nagu enam ei tunnistata.

J. L. Meie köögimööbel koosneb praegu valdavalt valge paberplastikuga kaetud kappidest. Nende ca 10-aastase tootmise vältel ei ole kappide sisu funktsionaalselt täiustunud. Peale selle puudub köögitrepp, köögitoolid, laudade valik on piiratud. Kolme- ja neljajalgseid järeid

vaja nõudekuivatusrestiga kappi, lahtisi riuleid, erinevate laegastega kappi, ratastel pottide-pannide sektiiooni, miksi mitte väljatõmmatavat triikimislauda, erineva konstruktsiooniga riuleid, kuhu paigutada köögikombain või muu köögitehnikat.

R. K. Kaubanduses on kasutusel metallist ostukorvid. Miks samasugusest traadist ei võiks kokku monteerida nõudekuivatusriiuli või muid vajalikke detaile.

T. V. Ma ei tea, miks. Mööblitööstusele ei ole siiani eraldatud niisugust materjali. Ka vana mud tulevad meile venema abariikidest. Vaatamata sellele, et me nende välisusega rahul pole, on nende õigeaegse kättesaamisega teinud suuri probleeme.

M. S. Resümeerime siis köögimööbli kohta käiva nii, et see rahuldab meid muidu päris hästi, ainult kappide sisustus tahab uuendamist ning täiustamist.

Magamistuba

R. K. Mööblimaja väljapanekus on väga palju magamistubasid. Ma ei tea, millest niisugune mulje. Kas sellest, et nad on kõige läikivamad ja uhkemad, aga kõige rohkem hakkab küll silma magamistoamööbel.

kult kõik sarnased. Erinevus on ainult ehisliistust, läikivate nuppude ja käepidemete arvus. Kas lakk- või mattpinna.

V. A. Mulle tundub samuti, et magamistubade voodigarnituurid taotleavad esinduslikust rohkemgi kui teised mööbliliigid.

M. S. Täheleb, magamistoamööbel langeb sellest küllalt demokraatlikust suunast, mis meie mööblitööstuses üldiselt valitseb, välja. Ma ei ütleks, et tulemus väga esinduslik on, aga tema stiil ja taotlused on teised. Pretensioonikust on tunduvalt rohkem kui näiteks meie üldiselt asjalikul elutoamööblil.

R. K. Kus kõige läikivamad elutoad lõpevad, sealt magamistoad alles algavad.

M. S. Asi pole isegi ehisliistude, vaid mahtudes ja konstruktiivses pretensioonikuses. Tulemus on aga igav.

V. A. Valik on väike. Peaks leiduma ka midagi muud, näiteks vormilt kergemat, mis võimaldaks vabamaid paigutusvariante, värvikamat ning hinnalt odavamalt mööblit. Ma pean silmas eriti noori inimesi. Praegused komplektid eeldavad enam pretensioonikat elustiili.

R. K. Niisugune magamistoamööbel puudub meil vist küll, mis sobiks vanale inime-

sele või siis üksikule tööle või ülikoolis käivale noorele kodanikule. Peale selle tundub mulle, et meie tüüpikorterite keskmiselt 10–12 m² magamistuppa nii suured komplektid ära ei mahugi. Ütleksin, et see töö hulk ja kulutused, mis suurtesse magamistoakomplektidesse mahutatakse, pole otstarbekad.

V. A. Kas mõnes magamistoakomplektis on kummuti-tüüpi laegastega kapp, kuhu saaks pesu panna?

T. V. Ei ole.

J. L. Eks magamistoamööbliga ole põhiliselt seesama häda, mis teistegi mööbliliikide puhul. Toodetakse ja müüakse kalleid ja mahukaid komplekte, vähe on korralikult projekteeritud üksik-esemeid, millega inimene võiks oma vajadustele ja maitsele vastavalt toa sisustada.

T. V. Põhimõtteliselt ei ole ma eitaval seisukohal niisuguse magamistoamööbli suhtes, mida praegu tehakse. Aga kindlasti vajaksime ka midagi muud, nagu juba öeldi.

V. A. Ega sellist mööblit pruugigi eitada. Asi ei ole seekord ka variantide vähesuses. Tegelikult on kogu meie praegune magamistoamööbel ühe tüübi variandid. Küsimus on teist tüüpi magamistoamööbli puudumises.

M. S. Siin eksponeeritud hotellitoakomplektid esindab tegelikult seda lihtsamat ja demokraatlikumat suunda, mida tahaksime näha ka magamistubade puhul. Praegu võtnev suund sai alguse aastakümneid tagasi. Täheleb, on tekkinud mingi rutin magamistoasisustuse kavandamisel.

J. L. Magamistoamööblit valmistab meil Tallinna Viineri- ja Mööblivabrik. Meie kõige esinduslikum mööbli konstrueerimise büroo MEV «Standardi» juures pole sellesse valdkonda eriti sekkunudki, kuigi kõigi ülejäänud mööbliliikidega ta tegeleb. Sellest ka suur erinevus ning suhteliselt sagedamini ette tulev stiilitus ja maitsetus.

T. V. Kui nii tohtu masinavärk, nagu seda on Viineri- ja Mööblivabrik, on kord ühes suunas käima lükatud, pole kerge muudatusi ette võtta. Tootmisliin on olemas ja nõudmine ka praeguse toodangu järele lausa hirmuäratav. Kombinaadi seisukohast pole mingit otsest vajadust põhimõttelisteks muudatusteks.

M. S. Nõudmine praeguse toodangu järele on ainult selle tõttu nii suur, et pole mingit konkurentsi teistsuguse mööbli näol. Kui oleks müügil ka hästi läbimõeldud konstruktsiooniga ja vähem pretensioonikas mööbel, oleks sellel päris kindlasti nõudmist.

T. V. Mina kardan hoopis seda, et kui me paneksime kõrvuti suure pompööse komplekti ja selle kõrvale mõne lihtsama ning kergema variandi, valiks 60–70 protsenti ostjaist esimese.

M. S. Mis sellest, 40 protsenti peale peab ka mõtlema.

Elutuba

V. A. Me rääkisime, et elamiskultuuri seisukohalt on väga oluline, kuidas näevad välja esik, vannituba, köök. Kui me suhtumegi kõigisse eluruumidesse ühesuguse nõudlikkusega, siis elutoasisustusel ootame ikkagi kõige rohkem. Elutuba olgu mitmeti otstarbekas, mugav ja esinduslik. Meie elutoa kujunduse o'ustavad enamasti kaks

mööbligruppi: sektioonsein ja istemööbel, mõlemad mahukad ja mõjuvad.

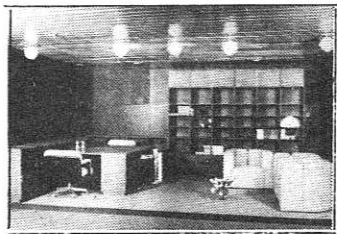
M. M. Eesti mööblitööstus toodab elutoakomplekte üsna palju. Puudu jääb väga hea kvaliteediga komplektidest (täispuidust tappühendustega mööbel, tõeliselt pehmed, tänapäevase lahendusega istegrupid). Toodetavaid kapikomplekte tuleks tingimata müüa osadena (konstruktsioon on selleks sobilik), neile ei tohiks kohustuslikult liita pehmet mööblit, kuna sellist mammutkomplekti on paneelmaja 16–18 m² elutupa hädapärast ainult ühel viisil võimalik paigutada. Tulemuseks on linnajaotäis kalleid, kohmakaid ja kurvalt isikupäratuid ning äravahetamisi sarnaseid elutubasid.

V. A. Normeeritud pindadega tüüpikorterid tingivad paratamatult sisustuse sarnase paigutuse. Seda enam vajatakse erinevat mööblit, seinaja pörandakatteid, tekstiili jms., et vältida kogu elamise üleüldist ja lõpliku standardiseerumist. Niisiis oodatakse mööblitööstuselt väga palju. Kuigi ei saa praegu nõuda, et mööblitööstus suudaks ehitustööstuse standardiseeruva toime täielikult tasakaalustada oma mitmekesise, vaheldusrikka ja kvaliteetse tootmisega, jääb sellesuunaline tegevus ometi tema ülesandeks.

J. L. Mulle on arusaamatuks jäänud, miks «Standardi» kokkupandavat mööblit ei võiks igaüks oma vajaduste kohaselt komplekteerida, nagu Narvas toodetavat. Kui me

line valik peaks olema pidevalt müügil.

M. S. Tarbija nõudmistest rääkides osutaksin veel ühele seigale. Mulle tundub, et viimaseaegne tarbija impordilembus peegeldab tegelikult ühte meie mööblitööstuse olulist vajakajäämist. Inimestel on täiesti loomulik soov saada oma raha eest võimalikult hästi valmistatud, s. t. ka hästi viimistletud mööblit. Nagu Vello Asi ütles, on ootuspärane, et näiteks elutoas taotletakse esinduslikkust. Mööbli luksuse astme määravad aga eelkõige teostuse ja materjalide kvaliteet. Ostjat

Kabinetimööbli näidis.

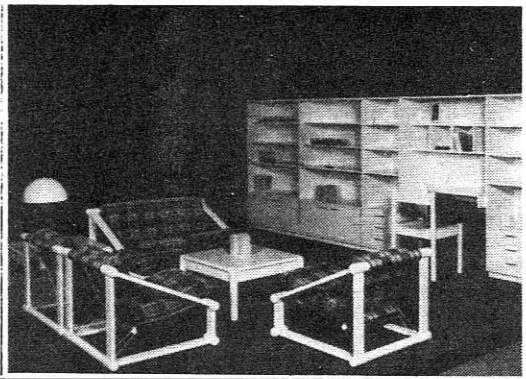
rahuldab võib-olla et isegi veidi halvemini kujundatud, kuid nimelt hästi viimistletud mööbel.

Just selles on aga kodumaise mööbli suur puudujääk ja võlg tarbija ees. Ei saa ju heaks lugeda küll hästi ja kaasaegselt kujundatud, kuid halvasti viimistletud lakkpindadega, halvakkvaliteedilise katematerjaliga kaetud või kiiresti lagunevate laegade ja lahtitulevate jalgadega mööb-

rendamisse, siis kardan küll, et kuni me ei leia võimalusi mingis vormis mööbli väike-tootmise organiseerimiseks, asi suurt ei parane. Paindlikumaks peaks muutuma kogu tootmise ja turustamise süsteem.

V. A. Meie mööbli ümber keerelnud arutluste ajendiks on olnud Tallinna Mööblimaja avanäitus, oleme avaldanud oma muljeid seal nähtust. Me ei jõua puudutada midagi väga olulist: inimese, eluruumi kasutaja enda osa oma kodu sisustamisel ja kujundamisel, millest sõltub lõpptulemus. Kogu standardiseeruvus ja valikuvaesed maailmas kodud siiski erinevad, nad erinevad ka meil. Erinevused sõltuvad paljudest teguritest ja tingimustest, nii soovidest, oskustest kui energiast. Kodukultuuri toetav ja suunav töö on meil üsna lünklik ja võimalusi, mis tekkisid Mööblimaja avamisega, ei tohiks jätta mingil juhul kasutamata. Siia koondub loodetavasti kogu vabariigis toodetava mööbli valik: nii müügil olev kui müügile tulev. Siin on suurepärased eksponeerimisvõimalused ja siia tuleb ka huvitatud vaatajaid. Siin oleks võimalik esitada tüüpikortereid ja -ruume täpseteski mõõtudes ning nendes demonstreerida mitte ainult üldlevinud ja harjumuspäraseid komplekte ja variante, vaid tõestada ja näidata erinevate paigutusvariantide võimalikkust.

R. K. Niisugust tööd teeb see firma, kelle kaup ei lähe. Meil seda probleemi pole. Kui

Noorukituba, tootmises 1979. aastast. Puhkemööbli autor E. Holm, ühendkapp M. Grünbergilt. Fuajeemööbel «Condor» [autor H. Kull] ühiskondlikele hoonetele.

kappide mahu kuidagi kokku saame, siis ülejäänuga on keerulisem. Jääb võimalus osta suur nurgadiivan või diivanist ja tugitoolidest mahukas komplekt. Puudu on hästi proportsioneeritud üksikesemetest: tugitoolidest, toolidest, laudadest, mida ei peaks ostma tingimata komplektina.

M. S. Meie mööblitoodangust puuduvad näiteks ka klappvoodid, mida päevaks saaks peita kapi sisse, samuti klappvoodid, mis meie tihti kitsast elamispinda arvestades oleksid hädavajalikud. Kui hakatakse tootma niisugust mööblit, mida me loodame, peab kõik olema väga hästi projekteeritud ja — mis peasi — hästi valmistatud.

V. A. Mööblimaja näitusel oli siiski rõõmustav tugitoolide ja diivanite kergemate vormide taasilmumine. Väiksed tüüptoad ei vaja tõesti nii massiivseid ja monumentaalseid tugitooli ja diivaneid, mida vahepeal tunduva ülekaaluga toodeti. Näituse teise korruse ekspositsioonis oli terve rida sümpaatse, meie oludes vähe nähtud ja värske vormiga istegruppe. Nende tootmise- ja müügilejoudmist tuleks küll oodata. Kuid oli ka palju tugitooli ja diivaneid, millel põhiskeemi detaile vaid veidi muudetud, saavutamata ei värskest ega paremat vormi. Näitusel oli seekord üsna arvukalt laudade näidiseid. Sel-

lit. Usun, et kui tarbija eelistab importmööblit, ei peegeldu selles nõudmine teatava kujunduskvaliteedi (mida ma ei pea sugugi parimaks), vaid hoopis mööbli valmistamise kvaliteedi järele.

T. V. Ma ei usu, et asi absoluutselt nii oleks. Pealegi — ega Rumeenia, Jugoslaavia vm. mööbel teostusel meie omast teab kui kvaliteetsem olegi. Küllap tunnetab aga tarbija üsna hästi seda standardiseerumise ohtu, millega teda ähvardab mööbli massitoodang. Imporditud või ka meie enda retromööblit eelistades ta lihtsalt püüdleb suurema individuaalsuse poole.

Mida me saaksime teha, et oma mööblit mitmekesistada? Nomenklatuuri suurendada ilmselt eriti palju enam ei saa, see nõuaks tootmisvõimsuste suurendamist, mis on juba eri küsimus. Küll võiks aga mööbli praeguse nomenklatuuri sisu kord läbi vaadata, kas selles on ikka kõik tooteliigid optimaalses vahekorras. Mida me aga kindlasti võiksime teha ilma lisakulutusteta — rakendada rohkem erinevat viimistlust. Mõtlen eri värvi peitse, struktuurilt mitmekesisemat mööbliriidet, suuremas valikus furnituure jne. Peaksime paremini õppima viimistama kaski ja üldse ei maksaks sellesse puiduliigisse eelarvamusega suhtuda. Mis puutub kvaliteetsete üksikesemete valiku suu-

Mööblimaja alustaks tõesti oma võimaluste piires rahvalgustusslikku tööd, oleks see igati õilis ettevõtmine. Vajalikkusest rääkimata.

Toimetusele: Eesti mööblil on hea kuulsus kogu Nõukogude Liidus. «Standardi» konstrueerimisbüroos valminud projekte juurutavad pidevalt tootmisse meie maa suurimad mööblivabrikud. Ka koduvabariigis on nõudmine mööbli järele märksa suurem kui pakkumine. Polekski nagu põhjust kriitilisteks märkusteks ei valiku ega kvaliteedi asjus. Tuleks ainult rohkem toota. Võimalik, et on neid, kes nii arvavadki.

See, et SV vestlusringis osalenud kunstnikud ja arhitektid keskendasid tähelepanu peamiselt mööbli valmistamise ja kujundamise korrigeerimist vajavatele külgedele, on tingitud veendumusest, et peaksiime ja olema ka praegu suutelisid tootma paremat ja mitmekesisemat mööblit. Ilmne on, et mitte kõik, mis mööblitööstus välja laseb, ei vasta optimaalselt tarbija vajadustele. Koosolnud avaldasid soovi — kas ei võiks teoks saada mööblitootmise juhtide ja vastava ala kunstnike nõupidamine, et ära kuulata vastastikused soovid ja ettepanekud. Sellest võiks tulla olla ühe meie küllalt kõrge taseme saavutanud tootmisharu edasiarendamisel.

Vahendanud ELLE ANUPOLD

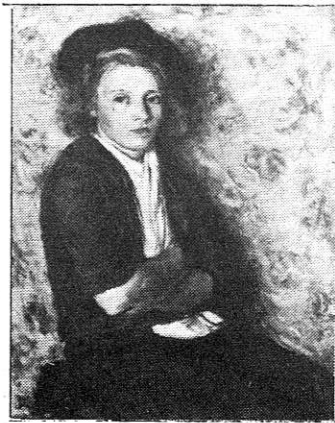
TARTU KUNSTIMUUSEUMI

JUUBELINÄITUS

NELI KÜSIMUST KOKKUPANIJALE

Linda Kiis-Mägi. Autoportree [õli, 1957]

Johannes Võerahansu. «Tütarlapse portree» [õli, 1942]

● Tänavune juubeliterohke suvi ja sügis on meie majale päris rasked olnud. Eesti NSV aastapäevaks tutvustasite neljakümne aasta kunst, Tartu juubeliks valisite välja Tartu-motiivilisid tööd. Milline põhimõte jäi üle praeguse, muuseumi juubelit tähistava näituse kokkupanemiseks? Kas kordumise oht ei teinud seda raskeks?

Kordumise oht muidugi on, sest peamõtteks oli ju Tartu kunsti kõige parema osa väljaselgumine ja vaatajale esitamine, paremiku näitamist pidasime aga silmas eelnenud näitustegi puhul. Et neljakümne aasta kunstist oli äsja väga suurejooneline näitus, on ta seekord väljas koondatumalt, põhiliselt väikseimas ruumis. Korduvust aitas vältida asjaolu, et kaks olnud näitus komplekteerisime muuseumi oma kogudest, praeguseks väljapanekuks toime aga töid juurde Tallinna Kunstimuuseumist, autoritelt ja erakogudest, viimastest oli muidugi meile olulisim G. Margi kogu.

Põhijoontes on väljapaneku koostamisel püütud jälgida kunsti arengut ajas, eri saalid on niisiis eri kümnendite kunsti päralt. Eraldi, alumisel korrusel näitame skulptuuri ja graafikat. Siiski polnud ajaprintsiip ainumäärav ega saanudki seda olla, sest kunstnikud on ajamuutustele reageerinud väga erinevalt. On neid, kelle looming kajastab muutusi väga tundlikult ja kiiresti, seega sobib illustreerima vastavat perioodi, on aga ka ühtlasema arengujoonega kunstnikke ja neid pidasime õigeks tutvustada nende kõrgaja loominguga. Elmar Kits oli näiteks väga muutuv meister, ajamärgid ilmusid tema töösse kohe — ühtlasi on need ikka ka perioodi paremad tööd — ja seepärast peaks olema õigustatud, et Kits maale leiame ajastut illustreerimas peaaegu igas saalis. Seevastu on hoitud koos Alfred Kongo ja Lüüdia Vallimäe-Margi teosed, samuti Aleksander Vardi 1940.—1970. aastate ja Ado Vabbe 1940.—1950. aastate looming. Üldse, Vabbe osa ja koht saab ikka selgemaks: tema mõju Tartu kunstis on nii läbiv, et praegune suur väljapanek on enam kui õigustatud.

● Mis põhjusel ei näe sel näitusel Tartu noorimat kunsti, ainult siiski Miljard Kilgi üks suur lõuend ripub üsna häbelikult väikse vahekorra seinal?

Põhjusi on kaks: distantisja ruumipuudus. Ulatusliku, neljakümneaastase tagasivaate taustal pole kõige nooremate

tartlaste kunst end veel küllalt tõestanud. Küll oleks aga avaramate võimaluste korral saanud nendegi loomingut näidata, seda praegusesse ekspositsiooni tükati sisse sobitad polnud lihtsalt võimalik.

● Kunstiajalukku, olgu või lähiminevikku, tagasihaarav näitus loob sageli võimaluse näha läbitud perioode uues valguses. Milliseid mõtteid tekitab muuseumi juubelinäitus koostajas ja mida võiks siin tähele panna vaataja?

Näitus tõestab ja kinnitab seda, et Tartu kunstnike otsimises ja leidmises peegeldub kindlasti kogu eesti nõukoguliku kunsti neljakümneaastane areng, kõigi etappide ja neil domineerinud joontega. Tagasivaatavalt hinnates võib leida siit selliseidki staadiume, mille kunstiliste tulemuste järgi just Tartu kunsti peaks eelistama ja esile tõstma. Paistab, et nn. karmi stiili aastad olid siinses kunstis ot-singulisemad, mitmeplaani-lisemad ja isiklikumalt läbitu-tud, võrreldes Tallinnaga. Neile aastadele andis ilmet Ef-raim Allsalu, Ilmar Malini, Lüüdia Vallimäe-Margi, Kal-jo Polli, Kaja Käneri ja Val-ve Janovi kunst, Ellinor Aiki ande lahtipuhkemine... Võib-olla löi selleks soodsas õhusti-ku siin töötanud vanemate, väljakujunenud meistrite kunstikultuur ja -mõistmine, igatahes ei võtnud tookordsed noored 1960. aastate esimese poole uuendusi vastu pooltoorena ega moevõtetenä.

● Selge on, et tavaliste ülevaatenäitustega võrreldes annavad seekordsele ekspositsioonile äära juurde positiivset sisu ja rõõmu. Aga siiski: kuidas on näitus nii hea- ja ühtlasemalisesena välja tulnud? Paistab, et väl-japanekust on n-ö. vesi väl-ja pigistatud — lahjat surro-gaatkunsti polegi?

Valik oli tihe ja põhimõte eksponeerida head kunsti lä-biv. Tahaksin öelda, et just praegu esitatu ongi minu sil-mis Tartu kunst. Tavalis-tel ülevaatenäitustel kipub aga loida ja lõtv kunst seda lahjendama, hea looming upub sellesse. Ja kriitikal on järje-kordselt alust põhjata siin-se kunsti mõtteleid ja vormi-gavust. Künagi juba öeldi väl-ja samale probleemile si-hitud mõte: tartlased võiksid korraldada kaks näitust, ühe paremiku esitava ja teise paljudele esinemisvõimalusi pakkuva. Arvan seda, et kui esitame tiheda sõela läbi tul-nud paremiku, saab ka kriiti-ka Tartu kunsti õiglasemalt hinnata.

MARI PILLIGA
vestles MIRJAM PEIL

Kui 1938. aasta sügisel Tallinna Konservatooriumi riiklik teatrikool uksed avas, alustas seal õpinguid ka Voldemar Panso, andekas ja mitmekülgne nooruk, kes endale jäljetonistina ja vestekirjanikuna Osnapi pseudonüümi all juba nime oli teinud. Kõnetehnika õppejõuks teatrikoolis oli Felix Moor, meie vaieldamatult suurim autoriteet sel alal. F. Moori põhitöökoht oli Riigi Ringhäälingus, kus tema käe alt läks eestrisse väga mitmesuguseid saateid, peamiselt kuuldemänge, lugemistunde ja reportaaze.

Töötasin tol ajal ringhäälingu kuuldemängude stuudios Felix Moori tehnilise abina, koosseisude nimekirja järgi stuudiotehnikuna. Kuuldemängude stuudio asus eraldi ruumideblokkina «Estonia» teatri maja viiendal korrusel ja koosnes tehnikaruumist ning kolmest erineva akustikaga stuudiost. Esimeses stuudiouruumis paiknesid ka Felix Moori, dramaturg Paul Viidingu ja minu töölaud. Ringhääling oli tol ajal tehniliselt suhteliselt hästi varustatud. Lisaks kõigele muule vajalikule oli seal isegi magnetofon, tol ajal ainuke kogu Baltikumis ja Ida-Euroopas.

Oma töös teatritudengitega kasutas Felix Moor kõiki ringhäälingu avanevaid võimalusi. Eriti õpingute alguses oli päris tavaline, et F. Moor tõi oma õpilasi kuuldemängude stuudiosse, kus õppeülesandelisi palu mikrofonile ees harjutati ja nii kaua lihviti, kuni õppejõud rahule jäi. Siis võeti õpitu magnetofonilindile, mida koos esinejatega kuulati ja kõik head-vead üksipulgi läbi arutati. Ja seal, töö juures tutvusimegi ligemalt teatrikooli esimese lennu rahvaga. See oli tugev rühm, piisab vaid, kui lisaks Voldemar Pansole mainida Ellen Liigerit, Aino Ripust,

OSNAPI ESIMENE ROLL

V. Panso Konservatooriumi lavakunstikooli päevil.

Heli Viisimaad, Ilmar Tammut, Kaarel Toomi...

Et Voldemar Panso oli hea kirjamees, on teada, kuid lisaks sellele ta ka joonistas hästi. Mäletan, kunagi 1940. aasta sügisel tuli mul ringhäälingu seinalehele organiseerida üks karikatuur. Asjaga oli kiire, helistasin mitmele poole, kuid tulemusteta. Pigist aitas välja Panso, kelle tehtud karikatuur oli nii tabav, et sellel kujutatud ilma täiendavate viideteta ära tunti.

Ringhäälingus ei olnud ülepääsmatuid barjäre osakondade vahel, ja nii juhtuski, et 1940. aasta algul hakkasin tehnikutöö kõrval tegema kaastööd ka saatekava osakonnale. Lisaks mõnele kuuldemängule ja filateeliat käsitlevatele vestlustele («Postmark saja aastane») hakkasin koostama merehõngulisi ajaviitesaateid. Maailmameredel mõlalt sõda, mereteema oli aktuaalne ja eks pidanud see ju kajastuma ka raadios. Saadete skeem oli primitiivne: lühivõtteid, mõni reportaaž, mõni mereteemaline veste või humoresk, pisut laulu ja neile

kõigile lisaks üksikuid saateid omavahel siduv tekst. Vaheteks andis eestrisse saate koostaja, lugemispalad kandis ette Hugo Laur. Aga laulud? Nendega läks algul päris mööda. Ringhäälingu reportaažiauto («höbehall») oli oma ringsõitudel heliplaadiatanud küll päris kenakese hulga toredaid randlase ja meremeeste laule, kuid enne esimest saadet lausa viimasel tunnil tehtud kontrollimisel tuvastati, et need eestrisse andmiseks ei sobi. Ebatsensuurs...

Lootusetuna tunduvast olukorrast (saade on kavas ühehommel!) siplesime välja sel moel, et kombineerisime olemasolevatele viisidele uued sõnad. Laulude ettekandjaks kutsusime koos Hardi Tiidusega (tol ajal tehnikatudent: õppis ehitust) üleeõõ salga vägeva häälega kaasülõpilasi. Kõiki enam ei mäleta, üks oli aga kindlasti Johannes Aare, praegune professor, tehnikadoktor. Nii nägi 1940. a. varakevadadel maailmavalgust ansambel «Laulvad Seilorid», kes laulis rahvalikeks lauludeks loo kuival maal elanud

heeringast, Tossu Antsust, meremeeste pruutidest ja paljust muustki. Esimene mereteemaline ajaviitesaade «Ohtlikul merel» («meremeeste lugusid ja laule tormidest, minidest ja jääst») läks eestrisse 3. aprillil 1940. aastal; sel päeval algas ka Hardi Tiiduse viljakas koostöö mikrofoniga.

Kõik see olgu sissejuhatusse järgnevale.

1940. aasta oktoobrikuu lõpupäevil helistati ringhäälingusse raudteelaste ametiühingust, vist Tallinna depoo omast, ja sooviti, et me esitaksime raudteelaste oktoobripeol kohalike isetegevuslaste kireva kava lõpupalana ühe raadios varem ettekantud meremeeste saatet. Et ettepanek oli ahvatlev (ja pakutav honorar soliidne!), nõustusin. Järgmisel päeval oli raudteelaste esindaja ringhäälingus ja kõik vajalik pandi paberile — ka honorari suurus ja trahvisumma, mis minul tulnuks taskust välja laduda juhul, kui esinemise ära jätame...

Et asjaga oli kiire ja aega proovideks polnud, koostas esitatava jaoks võimalikult lihtsa režiiplaani: lava kujutab sadamakõrtsi, kus pika laua taga istuvad esinejad ja lava täiteks kohaleorganiseeritud vabatahtlikud peopere-meeste hulga. Viimaste ülesandeks oli juua õlut (ametiühingu arvel) ja mitte liiga palju häält teha.

Kunagise meremeeste saate vaheteks tuli laval esitamiseks ümber teha, kuid see oli väike mure. Ka laulvate seilorige said asjad joonde, ent siis tuli prohmakas! Selgus, et Hugo Laur oli meie vajalikul ajal teatritööga hõivatud. Vähe sellest, et 6. novembri õhtul toimusid peod või pidulikud koosolekud väga paljudes kohtades, olid eranditult kõik Hugo Lauri asendajana arvesse tulla võivad näitlejad mujal kinni!

Viimases hädas pöördusin Felix Moori poole: aidaku teatrikool meid hädast välja! Teatrikoolis kehtis aga kord, mille kohaselt olid õpilaste avalikud esinemised väljaspool kooli kateegooriliselt keelatud, mistõttu F. Moor lükkas ettepaneku järsult tagasi. Püüdsin siiski päästa, mida päästa annab. Milliste argumentidega ma välja tuln, seda enam ei mäleta, kuid kindlasti rõhutasin, et antud juhul pole juttu mitte õpilastest, vaid niisama hästi kui küpsetest näitlejatest, et esinemine toimub riikliku tähtpäeva-ga seotud tölõispeol jne. Nähtavasti oli mu jutus midagi ning Felix Moor lubas küsimuse teatrikooli juhtkonna ees üles tõsta.

Järgmisel päeval ta teatas, et asja igakülgsest kaalunud, lubab teatrikool erandina kahel õpilasel raudteelaste peol tasuliselt esineda. Päev hiljem olid Voldemar Panso ja Kaarel Toom minu juures. Nad vajasisid esitavate palade tekste.

Tallinna raudteelaste oktoobripidu toimus kolmapäeva, 6. novembri õhtul raudteelaste klubi «Raudam» saalis. Täismaja. Kava oli küllaltki pikk, kuid sellega jääd rahu-le. Rahule jääd ka meie montaažiga, mida kavalehel nimetati näidendiks. Seilorid laulsid, Hardi Tiidus kiskus korts-moonikut ja esines sooloonumbritega, statistid jõid õlut ja ka vaheteksid jõudsid pär-ale. Suur, võiks öelda isegi, et erakordne menu saatis aga noori artiste, kelle esinemisi saal lausa marulise aplausiga vastu võttis.

Sel õhtul oligi Voldemar Panso esimene avalik esinemine. «Raudami» klubi laval montaažis «Merekarud omavahel» ettekantud palaks oli Eerik Laidsaare humoresk «Sandri-Jaska raadiojaam».

EINO PILLIKSE

MEENUTADES KOOSTÖÖD

süttis päise päeva ajal põlema ta kodumaja Kivimäel. Külma oli umbes paarküm-mend kraadi. Tuleõrje oli tulnud küll kiiresti kohale ja asus kustutama, kuid tuli võttis siiski suure osa. Koos kirjandusala juhataja K. Haaniga suutsime põlevast majast välja kanda palju väärtuslik-ku, sealhulgas ka V. Panso kartoteegi ülestähendustega doktoridissertatsiooni jaoks.

Sündmusest oli vaja informeerida ka Pansot. Helistasin talle Kivimäe kauplusest. Ta oli jooksuga tulnud telefoni juurde ja lõõtsutas. Palusin teda läbi nina rahulikult sügavalt sisse hingata, peatuda ning siis välja hingata. Nõnda palusin teha mitu korda. Seejärel tegin talle teatavaks, et maja põleb ning tuleõrje kustutab. V. Panso ei ilmutanud mingit ärevust, ehmatus-ega hädaldamist, vaid küsis kindlal häälel pooleldi lustakalt: «Noo, kas korsten on veel püsti?»

Õhtul pimeduses saabus ka peremees kohale. Käis tõsiselt ja murelikult ümber maja, mida oli ehitatud isa, kes emaga koos oma seljas olid tassitud puuhoovist kohale ehitusmaterjali. Hävis isa tehtud ore. Kodu, kus V. Panso

oli viitnud suure osa oma teadlikust elust, oli elamis-kõlbmatu — külm, tilkus veest... Alles jäi ta töötuba ja seal asuvad raamatud...

Kahe kuu pärast rabas V. Pansot infarkt.

Kunagi hiljem märkis V. Panso kolme asjaolu, mis põhjustasid infarkti. Esimesel kohal oli maja põlemine. Pärast infarkti — surmavärvaval käimist — säilis V. Panso optimism ja lõbusus, kuid see polnud enam endine. Midagi temas muutus, päris endist V. Pansot enam ei olnud. Haigus jättis tõsiseid tüsistusi, mis kurnasid ja vaevasid. Jõust tuli puudu. Tõustes teatritrepidel, tuli puhata. Minnes Toompeale lavakunsti kateed-risse, peatus ta teel sageli. Ajasime juttu, arutasime teat-riasju. Oli palju küsimusi, mida koos tuli lahendada, otsus-tada. Pärast infarkti pidi ta korduvalt viibima haiglas. Kartsid arstid ja ebamugavalt tundis end ka Panso. Kuid teatrituhtimisest ei saanud ta eemale jääda. Teadmatus, mis sünnib teatris, mis seal vaja teha, muutis ta veel rahutu-maks. Nii me siis lahendasime haiglas ka teatriküsimusi. Loomulikult ei võinud teda koormata ainult pika tõise

jutuga. Rääkisime ka nalju ja anekdooti.

Vaatamata haigusele ja teat-tavale paratamatule muutu-misele pärast infarkti lõi Panso mitmeid märkimisväärsed lavastusi. W. Shakespeare'i «Richard III» (esietendus 25. III 75) tunnustati NSV Liidu kultuuriministri käskkir-jaga üheks tolle aasta pare-maks lavastuseks ja sai vasta-va preemia. Tal jätkus jõudu veel samal aastal välja tuua T. Pakkala «Parvepoisid». Need olid suured ettevõtmised, kus osales peaaegu kogu näit-lejate pere.

Järgneval (1976) aastal val-mis V. Pansol kolm lavastust: A. Gelmani «Ühe koosoleku protokoll», L. Pirandello «Kuus tegelast autorit otsi-mas» ja E. Vetemaa «Roosi-aed». Tema huvitumine ning pöördumine kaasaega on mär-kimisväärtne. Ta töötas suure armastuse ja hoolega, tema proovidele omases tõelises loomingulises õhkkonnas sün-dis hulk silmapaistvaid näit-lejatõid. Need lavastused võt-tis publik hästi vastu, «Roosi-aeda» mängib teater veel praegugi.

V. Panso oli aus, tööd ar-mastav ja tööd rühkiv ini-mene.

On õige, et tal oli konflik-te. Kuid need ei olnud mitte isiklikul, vaid eetilisel pinnal. Eesti vanasõna ütleb, et tüli tekib siis, kui õigus on mõle-mal poolel. Nendes konfliktides, mida mina tean, oli V.

Panso õigus kõrgem, kuna ta kaitses distsipliini, õiget töö-sesuhtumist või teatri ja tema kollektiivi huve.

Väikekodanlaste devüüs, nen-de sõjahüüd: «Mina... mina! Mulle... mulle...!» oli Pan-sole võõras. Temasse oli maast madalast sisse juurdunud veendumus, et töö otsustab kõik, töö annab kõik. Tema meelest oli ülim voores, kui töö kiidab tegijat, mitte vastu-pidi. Ja olgu märgitud seegi, et palka ei saanud ta kogu peanäitejuhi töö eest, mille ta meil ära tegi, vaid — pool pal-ka kohakaasluse korras. (Põ-hitöökoht oli Konservatooriumi lavakunstikateedri juhata-ja.) Nõnda oli ta palga poo-lest ainuke «poolik» peanäite-juht Nõukogude Liidus. Poo-likut tööd ta aga ei tunnista-nud. Nii poleks olnud ka mõeldav teatri madalseisust väljaviimine.

V. Pansole oli iseloomulik, et ta omal algatusel ülemate uksi ei kulutanud. Läks aga nende juurde heal meelel, kui kutsuti.

V. Panso endale tööga ar-mu ei andnud. Raske oli teda tagasi hoida, vahel aga ei osatud seda ka teha. Kurb on aga, et teda ei hoidnud ega osanud hinnata mõned nen-destki, kes V. Panso kaudu endale nime on teinud. Tema kaotusega aga jäime palju vaesemaks.

ARVED KALVO

NSV LIIDU RAHVAKUNSTNIKU V. PANSO 60. SÜNNIAASTAPÄEVA TÄHISTAMISEKS

Reedel, 28. XI kl. 12 toimub V. Kingissepa nim. TRA Draama-teatris V. Panso büsti avamine ja konverents «V. Panso eesti kul-tuuris», kl. 19 samas V. Panso lavastuse «Roosiad» etendus; laupäeval, 29. XI kl. 19 V. Kin-

gissepa nim. TRA Draamateatris V. Panso lavastuse «Inimene ja inimene» etendus; kl. 20 V. Panso büsti avamine Eesti NSV Riik-likus Noorsooteatris ja etendus «Ramilda» — Rimalda; pühapäeval, 30. XI kl. 10 V. Panso õpilaste kokkutulek

Tallinna Riikliku Konservatooriumi lavakunstikateedris; kl. 15 pargade asfamine Voldemar Panso hauale; kl. 19 V. Panso juubelile pühendatud pidulik õhtu V. Kingissepa nim. TRA Draamateatris.

ARUTATI MÄNGUFILMI PROBLEEME

NSV Liidu Kinematografistide Liidu ja Eesti NSV Kinematogra-fistide Liidu ühisüritusena kor-raldati Tallinnas 24.—27. no-veembrini plenum, kus arutus-aineiks oli tänapäeva teema Balti liiduvabariikide mängufilms. Eelnevalt tutvuti Lätis, Leedus ja Eestis viimastel aastatel teh-tud ekraaniteostega. Istungist

võtsid osa NSV Liidu Kinemato-grafistide Liidu mängufilmiko-misjoni esimees režissöör S. Ku-lis ja rida filmpraktikuid ning -kriitikuid. Plenumist võtsid osa EKP Keskkomitee osakonna-juhataja O. Utt ja Eesti NSV Riikliku Kinokomitee esimees F. Liivik.

Inimesel väljendub otsinguaktiivsuse vajadus nõndanimetatud situatsioonist tingitud aktiivsuses, mil inimene läheb omal initsiatiivil temale esitatud ülesande piiridest üle ning püstitab endale ettenähtust keerukamaid ülesandeid, olemata seejuures veendunud, kas neid üldse on võimalik täita. Mõnikord omandab see aktiivsuse praktiliselt õigustamata riski iseloomu, mil võiduvõimalus õnnestumise puhul paistab kõrvalt vaadates ääretult tühine, võrreldes niisama suure või isegi suurema kaotusevõimalusega ning sellest tingitud tagajärgedega. Me eeldame veel, et otsinguaktiivsuse vajadus ilmneb kõige eredamalt loomingus, seejuures ei tohi lasta silmist ka niisuguseid motiveerivaid eneseteostusi, vajadus tunnus-tuse järele jne.

Mis puutub loomadesse, siis on uurimused näidanud, et otsinguvajadus ilmneb eriti selgelt olukorras, mil esmavajadused on enne rahuldatud. Sel puhul võib eeldada, et vajadus otsinguaktiivsuse järele eksisteerib tõepoolest iseseisvalt, ja kui otsingud pole sihitud teiste, bioloogiliste vajaduste rahuldamisele, tuleb see esile «puhtal» kujul.

Loomad ei saa üles näidata ega rahuldada otsinguaktiivsuse vajadust puhta loomingu vormis. Niisugust võimet ilmutab inimene, kui tema otsinguaktiivsus on vabanenud esmaste vajaduste teenri osast. Sellel on põhimõtteline tähtsus, sest, nagu allpool nähtub, otsinguaktiivsuse avaldumine loomingu aita vältida otsingust loobumist isegi kõige eba-meeldivimates olukordades.

Otsinguaktiivsuse vajaduse unikaalsus seisneb tema põhimõttelises küllastatuses, sest on ju see pidevas muutumises. Siit johtub tema bioloogiline roll inimeste ja loomade elus: otsinguaktiivsus on iga indiviidi arenemise bioloogiliselt tingitud liikumapanev jõud ja inimkonna progress tervikuna on suurel määral selle väljendumisest. See pärast on otsingust loobumine ja passiivse kaitseisundi võtmine bioloogiliselt väär mitte üksnes indiviidi ja rahvastiku jaoks tervikuna, vaid mis veelgi tähtsam, ka progressi olemasoluks.

V. Otsingust loobumise olemus

Kui otsinguaktiivsus on progressiks ja isegi tervise säilitamiseks niivõrd tähtis, siis mille arvel võib tegelikkuses aset leida otsinguaktiivsuse vähenemine või otsingust loobumine? Vaatleme selle nähtuse mõnd võimalikku põhjust.

1. Esiteks võib loomupärane vajadus otsinguaktiivsuse järele olla rikutud väära kasvatussega. Kuigi eeldused selle vajaduse arenguks on nähtavasti geneetiliselt tagatud ning neil on bioloogiline iseloom, on eelduste elluviimine suurel määral sotsiaalsetest tingimustest. Otsinguaktiivsuse vajadus areneb otseselt sõltuvuses sellest, kuivõrd laps on kaasa tõmmatud täiskasvanute ning eakaaslaste tegevusse ning nendega suhtlemisse. Ainult sel moel arenedes hakkab otsinguvajadus osutama iseseisvat (ja võimukat!) mõju käitumisele. Sellega seoses on otsinguaktiivsuse arenguks ühtviisi ebasoodsad kaks polaarseid situatsiooni:

a) olukordi, mil inimese kõik püüdlused rahuldada mitmesuguseid vajadusi lõpevad ebaõnnestumisega ning igasugune loominguaktiivsus kaotab subjektiivselt väärtuse, omandab emotsionaalselt negatiivse signaali tähenduse;

b) olukordi, mil kõik ettevõtmised vajaduste rahuldamiseks lõpevad otsesalt 100-

protsendilise eduga, nii et juba ontogeneesi varastel etappidel ei teki mingit vajadust otsinguaktiivsuse järele.

Kui neil kahel põhjusel ei ole otsinguaktiivsuse vajadus välja arenenud, võib edaspidi otsingutele esile kutsuda üksnes mõni konkreetne situatsioon ja selle suunitlus saab olla ainult mingite teiste motiivide rahuldamisele. Uute eesmärkide ja uute vajaduste kujunemine on siis üliharva («Obloomovi fenomen»). Otsinguaktiivsuse krooniline defitsiit tavalistes olukordades ei treeni otsinguvõi-

tal ilma otsinguaktiivsusest rahuldada kõik aktuaalsed vajadused, see tähendab, et otsinguaktiivsus ei ole teiste tarvete teenindamiseks hädavajalik. Võib öelda, et neil puhkudel on tegemist otsingust vabatahtliku loobumisega; b) olukord üldse ei meeldi, põhilised aktuaalsed vajadused ei ole rahuldatud, sellest hoolimata loobutakse otsingust. Loomadel väljendub niisugune seisund passiivses kaitseaktiivsuses, inimesel emotsionaalse pingena, hirmuna, depressioonina, ka neuroosina.

STRESS JA OTSINGUAKTIIVSUS

V. ROTENBERG, V. ARŠAVSKI

met ning kokkuvõttes põhjustab selle aktiivsuse suurt vähenemist ka stressiseisundis. Igasuguse pingutusega kaasnevad negatiivsed emotsioonid, mis paratamatult toob kaasa ka kõikide motiveeringute nõrgenemise. Tõsi küll, kui otsinguaktiivsuse tarve on väike, ei ähvarda inimest monotoonisest põhjustatud stress.

Kui otsinguaktiivsuse vajadus on väike, võib selle defitsiit olla kergesti talutav ega tekita ebameeldivusi. Ent seejuures tingimata väheneb organismi vastupanu kahjulikele mõjudele, kuivõrd otsinguaktiivsuse stimuleeriv mõju suurendab organismi vastupanuvõimet. (Siin ilmneb positiivse tagasiside vastumõju: otsinguaktiivsuse ilmutamiseks on vajalikud küllaldased energiarvud ning hea füüsiline tervis, otsinguaktiivsus aga omalt poolt soodustab neid.)

2) Ent otsinguaktiivsuse vajaduse olemasolu ei kindlusta veel aktiivsuse ülesnäitamist käitumises. Otsinguaktiivsuse vähenemine (kusjuures vajadus selle järele on olemas) on võimalik kahes olukorras, mis erinevad teineteisest nii objektiivsetelt tingimustelt kui ka subjektiivsetelt:

a) situatsioon rahuldab inimest täielikult ning võimaldab

Vaatleme neid variante lähemalt.

Kui inimene hindab seisukorra optimaalseks ning aktuaalsed nõudmised rahuldatakse tavaliste käitumisnormide alusel, võib otsinguaktiivsuse puududa, hoolimata minevikus kujunenud vajadusest selle järele. Selline seisund iseenest ei õhuta otsingule, vaid isegi tõukab sellest loobuma, sest igasugusesse muudatusse suhtutakse kui potentsiaalsesse halvenemise ohu, veelgi enam, kui ohtu juba saavutatut kaotada. Mõistagi on see võimalik üksnes loomingu tegevuse puudumise korral, ent varem või hiljem tekib ikkagi otsinguaktiivsuse frustratsioon. Selle pingeseisundi läbielamist iseloomustab peaaegu seaduspärane üleminekudünaamika ohkamisel «kui kõik vaid halvemaks ei läheks» hirmuni «kõik on liiga hästi, et saaks kaua kesta».

Viimane formuleering iseloomustab psühholoogiliselt täpselt olukorda, mil täielikust heaolust hoolimata kasvavad mure- ja hirmutunne, nii et inimene ohkab kergendatult, kui olukord tõepoolest halvemaks muutub ja tekib reaalse stiimuli otsinguaktiivsuse sünniks. Kui aga objektiivselt

muutusi ei toimu, aitab suurenev emotsionaalne pinget tege-likkust teadvuses ümber ehitada, ja sünnivad pseudoprobleemid, mille lahendamisele inimene oma otsinguaktiivsuse suunab. Kui ka see ei õnnestu, siis tekivad eespool vaadeldud «kordaminekute haigused». Nüüd saavad need ka oma seletuse: eesmärgi saavutamisel otsinguaktiivsus nõrgeneb, sest inimene meelestab end aktiivselt selle nõrgendamisele ning muudab väärtussüsteemi, et nõrgendamist õigustada. Nii viib väär orientatsioon otsinguaktiivsuse vajaduse frustratsioonini.

Täpsemat analüüsi pälvib seisund, mil otsingust loobutakse, kuigi olukord on hinnatud subjektiivselt vastuvõetavaks ja muudatusi vajavaks. Seda seisundit põetakse kui emotsionaalselt negatiivset ning see on paljude neurogeenset laadi kehaliste hädade aluseks. Mida tugevam on otsinguaktiivsuse tarve, seda ohtlikum tervisele on mõnedes olukordades otsingust loobumine. Näiteks võib tuua koronaarhaiguste ning müokardiinfarkti arengutingimused. Need haigused ilmnevad kõige sagedamini inimestel, keda iseloomustab soov midagi saavutada, kes on võimelised konkurentideks, kellel on suured ambitsioonid, kes pole rahul saavutatuga, näitavad üles sagedasi energiapuhanguid ja füüsilist aktiivsust, ühesõnaga — inimestel, kellel on olemas tugevat otsinguaktiivsuse tarvet väljendav psühholoogiliste isearasuste kompleks. Vähe aega enne infarkti ilmnevat neil seaduspäraselt apaatse või äreva depressiooni tunnused, otsingust loobumise seisund.

Selle seisundi arengu põhjused jäävad vaieldavaks. Vastavalt energeetilisele kontseptsioonile^{*)} passiivne äraütlemine, loobumisseisund tõkestab organismi ressursside ammendumist, mis lootusetu võitluse käigus oleks võinud juhtuda. Järelikult täidab niisugune seisund kohanemiskatsiooni. Võimalik, et see mingil määral kehtib ontogeneesi varajastel arenguetappidel, mil veel puuduvad funktsionaalsed energeetilised eeldused aktiivsuse kaitseks astuvaks otsinguliseks käitumiseks. Täiskasvanud inimeste puhul tundub niisugune kontseptsioon aga vähe tõestatud ning seestmiselt vastuoluline. Tõepoolest, kui passiivse loobumise seisundil on ärahoidev-kohandav funktsioon, vältimaks organismi ressursside ammendumist, siis miks on see seisund kindel somaatiliste haigestumiste eelteataja, nagu autorid ise on järeldanud? Peale selle, kui jutt on ressursside reaalse ammendumise ohust ning loobumisel on päästev iseloom, siis miks piisab situatsiooni mõningasest muutumisest või psühho-farmakoloogilisest mõjustamisest, et käitumine läheks aktiivseks? Organismi materiaalsed ressurssid seejuures ju ei suurenenud. Ja lõpuks tundub organismi energeetiliste ressursside kiire ammendumise võimalus ise väga vaieldavana (meenutagem koonduslaagri vangide näidet).

Kui aga autorid peavad silmas üksnes subjektiivset hinnangut, mille alusel tunnistatakse, et edasiseks võitluseks tuleb ressurssidest puudu, siis peab otsingust loobumise probleemi vaatlema edu ja ebaedu tõenäose prognoosi seisukohalt. Niisuguse lähene-mise korral viib 100-protsendilise ebaedu ennustamine otsinguaktiivsusest loobumisele, sest seda pole tarvis. 100-protsendilise ebaedu ennustamine aga otsinguaktiivsusest äraütlemisele, sest sellest pole kasu. Viimasel juhul aga võivad otsingud olla sihitud prog-

noosi enese muutmisele, see tähendab uute võimaluste otsimisele, mida lootusetu prognoosi kujundamisel polnud arvesse võetud. Lõpuks annab stoitsismi filosoofia meile näite, kuidas otsinguaktiivsus võib täiesti lootusetust prognoosist hoolimata siiski alles jääda. Tõsi küll, sel puhul ei ole küb põhjus olukorralt subjektiivselt isiklikule käitumisele. Igal juhul jääb vaieldavaks, kas 100-protsendiline eitav ennustus alati tõkestab otsinguaktiivsust.

Mis aga puutub tõenäosesse, ebamäärasesse prognoosi, siis see iseenesest ei tähenda otsinguaktiivsuse ilmutamist — seda võidakse teha ja võidakse ka mitte teha.

Tulemusteta otsingud kujunevad inimese psüühikalt traumaatiliseks, kui need ei ole meeldivaks sel puhul, kui need puudutavad tema sügavaid komplekse (alaväärsuskompleks jm.) või kui siit tuleneb konflikt. Ent ebaõnnestumise otsingutes ei vii sugugi alati otsingust loobumiseni. Kui otsing on täielikult suunatud objektile, kui ainukeseks motiveeringuks on mõistmine või loomine (nagu see on loomingu-protsessis), siis pole mingisugused ebaõnnestumised psüühiliselt sedavõrd traumaatilised, et nendele järgneks otsingust loobumine. Loomingu süvendab ka eitav tulemus ainetundmist ja tähendab vaid, et üks otsingusuund tuleb asendada teisega. Kui aga loomingu otsingu protsessis lülitub tähelepanu otsinguobjektile «endale otsingus», omandab negatiivne resultaat psüühikalt traumaatiline iseloom ning seesugused eitavad signaalid võivad viia otsingust loobumisele, kujutades nii endast regressiivset reageerimisvormi raskele situatsioonile...

Otsinguaktiivsuse vajadust võidakse teinekord rahuldada ka sotsiaalselt vastuvõetavates vormides. Mõnes kõrge elatus-tasemega riigis levinud asotsiaalsed käitumisvormid, mis alatihi sisaldavad endas suuri loobumisi või riski (hulkur-lus, hipid jne.) ja mis köidavad varakate ning nn. edukate perede lapsi, kujutavad endast omalaadset, väärti läinud meetodit otsinguaktiivsuse vajaduse frustratsioonist ülesaamiseks. Selle vajaduse suurus ilmestab kõigub inimese elu jooksul, noores eas, füüsiliste ja vaimsete võimete tormilise küpsemise perioodil on see aga eriti suur. Leidmata väljapääsu aktiivsuses, mis taotleks eluliselt tähtsate vajaduste rahuldamist (nagu tuleb ette kõrge materiaalse kindlustatusega ühiskonnas) ja kui kasvatus pole suunanud otsingut loominguks, võib see kaasa tuua ühiskondlike normide jämedaid rikkumisi.

Niisiis peab kasvatuses tingimata arvestama otsinguaktiivsuse vajadust, selle arengut soodustama ning õigesti suunama. Tuleb meele pida-da, et nii kõikide vajaduste lahe täitmine, murede ja probleemide puudumine kui ka pidevad pettumused ja ebaõnnestumised on otsinguaktiivsuse arengule ühtmoodi kahjulikud, samal ajal aga selle loomingu suunitlus vähen-dab passiivse kaitseaktiivsuse riski, ja et paljudel puhkudel pole väära käitumise taga mitte kaasasündinud agressiivsed jooned, vaid otsinguaktiivsus, mis pole leidnud küllaldast väljapääsu.

Meie põhiline järeldus seisneb selles, et stressile reageerimine või organismi vastupanu halbadele mõjudele ei ole emotsioonide iseloomust, vaid otsinguaktiivsuse olemasolust või puudumisest. Otsinguaktiivsuse, tema erinevate vormide ning puudumise põhjuste tundmine kergendab nii normaalse kui ka patoloogilise käitumisdünaamika mõistmist.

Lühendatult ajakirjast «Вопросы философии».

*) G. Engel, A. Sehmale. Psychoanalytic Theory of Somatic Disorders.

TFK 1980. a. aruandeüritus

Rahvafotostuudio TFK (endise nimetusega «Tallinna Fotoklub») 1980. a. aruandekäituse üritusele oli esitatud 228 mustvalget fotot 43 autorilt, 10 värvifotot 5 autorilt ja 353 värvidiapositiivi 19 autorilt.

Zürri — L. Gens, H. Stankevics (Liepaja Rahvafotostuudio), E. Kärras, J. Klõseiko, G. German, M. Raudsepp, A. Ilo ja R. Kiis — määras auhinna järjekorras:

mustvalgete fotode I koht Peeter Langovitsile, II koht Olo Josingule ja Harald Leppiksonile ning III koht Peeter Langovitsile, Arno Tamerile ja Valdur Vahile. Ergutusauhinna said Peeter Langovits, Urve Kaaristu ja Valdur Vahi. Parima töötemaalse foto eest sai eriauhinna Harald Leppikson, parima reportaaži eest Valdur Vahi, parima spordifoto eest Jaan Rõõmus ja parima keskkonnakaitset kajastava foto eest Hillar Uusi.

Eripreemia Välismaa Sõpruse ja Kultuurisidemetes Arendamise Eesti Ohingult pälvis Jakob Mahkats, parimaks debütandiks kuulutati noor fotomees Arno Saar.

Värvifotodele anti 3 auhinda: I koht Dimitri Jegorovi, II koht Arvo Laurima ja III koht Tiit Paalmäe töödele.

Värvidiapositiividest loeti parimaks Arvo Laurima töö, II koht läks Harald Leppiksonile ja III koht Toomas Kaasikule. Anti välja ka 5 ergutusauhinda, mille omanikeks osutusid Heiki Kustavus, Peeter Langovits, Jaan Rõõmus, Vello Taimre ja Eini Varik.

Parimaks diapositiivide komplektiks tunnistati Mall Järvani oma. Parimaks autoriks sekkordsel näitusel tunnistati Peeter Langovits. Aruandekäitus avati 24. novembril J. Tombi nim. Kultuuripalees.

K. HEINVEE

Kalendrikirjaniku mälestuseks

Mats Tõnisson oli mõeldud saajandivahetuse populaarseim kalendrikirjanik. Tema tähtsamatud ilmusid väga suurtes (100 000—150 000) tiraažides. Baltisakste ja usuteenrite vastu kirjutatud artiklite ja naljandite eest süüdimõistetuna suri ta 1915. a. Peterburi vanglas.

Eeloleval pühapäeval, 30. novembril korraldatakse Eesti Looduskaitseühenduse ja Raamatuhingude Türi osakondade ühis-

mälestuspäev, mis algab Türi kultuurimajas kell 15. Kõnelevad kirjanikustadlane Oskar Kunin-gas, kodu-uurija Orest Niinemägi ja M. Tõnissoni pojatütar Pilvi Ollaste. Puhkpilliorkestri saatel minnakse kirjaniku hauale Türi vanal kalmistul pärj ja liili viima.

Kõiki, kel kalendrikirjaniku mälestus kallid, oodatakse Türi-le. Saab näha ka tema poolt väljaantud kalendrite originaale.

OPUS NOVUM

PEETER VÄHI. «HELIST SÜNDINUD MAAILM»

See on üks Peeter Vähi konservatooriumiaegsetest tööst (valminud 1979. a.). Esi-ettekannet oli «ERSO stuudio-
tunnis» käesoleva aasta mai-
kuus.

Teose algne pealkiri on (väikeste komistustega) sanskriti *Nāḍat sarvam vānmayam*. Kui panna teisele n-le punkt peale, võib tingimisi aru saada, umbes et *He-
li kaudu on kõik seotud kõne-
ga*. Kui võtta lisaks esimese sõna a-delt katused ära, saab normaalse sanskriti fraasi, *Nadat sarvam vānmayam*, mis tavalisel juhul annab tõlkida kui *Kõik helisev on kõne, Häälest helisev kõiksus vms*. Asi pole praegu tähenärimise ega tõlkimisraskustes. Samuti pole küsimus niivõrd selles, et pealkirjad margivad eri asju: eestikeelne fraas viitab kosmogeneesile, sanskriti oma aga (igas variandis) heli ja kõne (hääle) pidemele, sealtkaudu ka mõistuse seotusele kõiksusega, kuivõrd ühes veidi kummalises seigas — kirjeldatud sasis — heistub ootamatult praeguse India muusikaelu peatüli. Selle mehhanism on järgmine.

Indias on sadu aastaid olemas muusikafilosofia (või -mütoloogia, termin pole siin oluline), mis oma loomult on spekulatiivne «põhifilosofia» suhtes, s. t. samu printsiipe kasutades on tõlgendatud kogu maailm (kõiksus) helisüsteemi kaudu, alates kõiksuse helist tekkimisest kuni paljude peensusteni välja. Selles muusikafilosofias pole fraas *Helist sündinud maailm* võimatu. Teiselt poolt, põhifilosofias on heli seotud kõne vahendusel vaimuga ning siin on omakorda ootuspärane fraas *Kõik helisev on kõne*. Edasi, Indias on muusikuid-kanoonikuid, kellele on asjad nii, nagu nad on: põhifilosofia on põhifilosofia, muusikafilosofia on muusikafilosofia ja muusika on muusika. Selliseid inimesi on nähtavasti enam, ehkki Ohtumaa tunneb neid vähe. On aga ka vähemus, kes oma

(elu ja) muusika innukal kommenteerimisel tarvitab meelevalda, ilmselt n.-ö. finantskaalutlustel. Nad võivad suvalise selge (sealhulgas põhifilosofia) mõtte müstifitseerida nii, et see hakkab tähendama heli jumalikkust, ja nad on Ohtumaal üpris tuntud. Selliste inimeste hulka kuulub näiteks oma kontaktidest Y. Menuhini ja biitlitega ka meil tuntud Ravi Shankar.

Ülalnimetatud lüli seisneb selles, et esimesena osutatud India muusikud süüdistavad teisi india klassikalise muusika ja mõttega prostiitueerimises, teised kontreerivad esimeste liigse piiratuse, isegi rassismiga. Olgu asi süüdistustega kuidas on, P. Vähi teose sanskritikeelne pealkiri võiks pärineda esimestelt, eestikeelne interpretatsioon aga teistelt. Moraal: raskelt tuleb Hommikumaa Ohtumaale.

Teos on kirjutatud sümfoniaorkestrile, ERSO esituses kestab ta ligi 9 minutit.

Kõlab järgmiselt (NB! See kirjeldus ei ole «Helist sündinud maailma» analüüs, vaid ainult mnemokood teoses umbkaudselt orienteerumiseks). Pizzicato-akordi peale hakkavad harf ja tšeleste aeglaselt tempos arpežžona ketramas puhast mažoorset akordi, sellele toonile ilmuvad puupillide (peamiselt oboede) dialoogid. Siis on keskmeks sooloviil, taustaks kolmkolad puu- ja keelpillidelt. Naa-sevad arpežžod, esimene kolmandik on läbi. Gong. Teine kolmandik lõigust. Esimeses, kiiremas lõigust «torkavad» pillid punkte kangasse, s. t. muusika on organiseeritud üksikutest täppidest, mis katavad võimalikult kõik, nii rõhulised kui rõhutamata taktiosad. Taas tuleb sisse arpežžod foon, ka gong, mis viivad keskmise lõiguni: selleks on fooni dialoog flöödilt ja inglissarvelt. Lõök suurelt trummi ning teise kolmandiku viimases lõigus viiakse teos tippu: keelpillide tremolot puupillide hüüatused, sama sooloviilult, siis teravad puupillid rühma trioolid. Väike langus, seejärel samal moel üles, ainult et veelgi kauemal — ühele triooliseeriast järgnebki gong, teine kolmandik on läbi. Naaseb algne arpežžod foon. Korra hääletseb oboe, teose suleb, nagu avaski, pizzicato-akord.

Sanskriti pealkiri viitab võimalusele, et «Helist sündinud maailma» on ehk mugavam analüüsida India poolt, keskendudes ainult nendele seikadele, mis india klassikalise muusika normist nagu hääbiks või on seal valikulised. Tavapärased (= käsitlemist mittevajavad) näitajad P. Vähi teoses oleksid siis:

— kolmeosaline vorm (alguses tutvustatakse helilaadi, siis kasvatatakse tempo tõstmise, meloodiakontuuri hakkimise ja lõõpkillide sekkumisega pinget, lõpuks naastakse alguse faktuur ja tempo juurde);

— lõõpkillide tihedus minutis aeglaselt tempo juures ca 60, kiirema tempo juures ca 120;

— vaskpillide puudumine; — lõõpkillide suhteline mitmekesisus;

— oboe-inglissarv ja viiul soolopillina (esimestele vastab Põhja-India pillidest shahnai, viimasele muude hulgas näiteks sitar).

* * *

Valikuliste osiste hulka kuulub *rāga*. Seda mõistet on Ohtumaal viimasel ajal üpris palju käsitletud ja samas märgatavalt müstifitseeritud, tegelikult ei ole ta midagi muud kui meie muusikateooria laad, s. t. helirida pluss rea helide omavahelised seosed. Ammendavuse huvides mainigem, et käibel on ka teistpidi võrrutamene: laad on *rāga*. Näiteks on J. Holopovi-le «Muusikaentsüklopeedias» niipidine operatsioon vajalik, osutamaks laadi mõiste sisulist avarust, võrreldes helire-deliga, milleni laadi kiputakse mõnikord ahendama. Asjaolu, et *rāga*-sse tahetakse rohkemat suruda ning laadist vähemat otsida, avaldub ka selles, et india klassikalise muusika heliplaadi ümbrikel leiab (olgu formaalseid) andmeid seal kasutatud *rāga*-de kohta, Ohtumaa muusika plaadiümbrikelt aga laadile kirjeldust ei leia.

«Helist sündinud maailm» põhineb *rāga*-l, mille nimi põhjaindia muusikas on (Da-

nielou kataloogi järgi) *Shiva Bhairava*, lõunaindia muusikas aga (Tulajendra loendi järgi) *Mālavagaula*. Suurt tähtsust neil nimedel meie jaoks pole, sisuliselt on see alla liikudes topelt-harmooniline minoor (= mustlasmažoor), üles liikudes on peale topelt-harmoonilise minoori võimalik veel kõrge kolmanda astmega früügia. Võib ka öelda, et see on madala teise ja kuuenda astmega mažoor, üles liikudes võib lisaks madal olla ka seitsmes aste. Seik, et seitsmes aste on laskudes kõrge ning tõustes madal, on nimetatud *rāga* tuum, ka Vähi tuleb see ilusasti esile. Muidu käsitleb ta aga *rāga*-t vabalt, vabamalt kui seda tehakse «Helist sündinud maailma» India analoogides.

Valikuga seotud osis on india muusikas veel *tāla* (= rütmimuster). Antud juhul võiks tollest küljest analüüsida keskmise osa servmisi löike, milles rütm on peamine, kuid see ei viiks ilmselt kuhugi. Ja mitte niivõrd põhjusel, et paratamatult tuleksid mängu vöörad terminid, kuivõrd asjaolu tõttu, et rütmi peab P. Vähi teoses vaatlema pigem india muusikast häälbiva elemendina (pandagu tähele, et «india muusikast häälbiv» ei ole üldse seotud millegi negatiivse või küündimatusesega — «Helist sündinud maailm» on eesti muusika, lahkneemistele või ühinemistele on osutatud vaid kirjelduse mugavuseks). Erinevus seisneb siin seigas, et sel ajal kui india muusikas on rütmivastandused rütmimustri endas sees (vastandused ajatelje-ga põiki, olgu et enamasti muusikavälise sümboolite kaastegevusel), on «Helist sündinud maailmas» vastandatud rütmilt markeeritud osad markeerimata osadele (vastandused pikki ajateljele). Siia võib lisada tähelepaneku, et Peeter Vähi on ka muidu vorm suuremate lõikude liitekohtadelt kuulajale mitmekordselt kätte juhutatud: peale tämbrite, tempode ja faktuur osutab õmblusele veel pauk mõnelt lõõpkillalt, ka on eraldi märgitud algus ja lõpp.

Nii saab teha üldistuse: «Helist sündinud maailm» on kirjutatud nii nagu Ohtumaa muusika tavaliselt, «ülevaalt alla» ehk «väljaspoolt sissepoole», s. t. on tervik, see jagatakse osadeks, need edasi osadeks, kuni on käes aeg noodid valmis «pesadesse» panna. Hommikumaa muusika käib harilikult teistpidi: on lüüdi, neid liidetakse, lõpp tuleb siis, kui muusika on küllaldaselt kumuleerunud, tervikut organiseerivad rangemad reeglid puuduvad.

Ühenduses alguse ja lõpu signaalseerimisega kõne all olevas teoses tuleb veel meelde, et on olemas vähemalt kaks näidet eesti uuest muusikast, milles algust ja lõppu markeeriti esialgses variandis samuti pizzicato-akordidega ja millest helilooja need pärast esimest kuulamist kõrvaldas kui liigsed (muusika algab ja lõpeb ju niikuinii). Et «Helist sündinud maailma» puhul pole tegemist nn. Richard Straussi juhuga, kus peab alustama *tutti*-akordiga selleks, et väikekodanlane saalis oma naabriga enam ei räägiks, siis võib-olla tuleks vormi «ähmastamine», s. t. liiate piirsignaalide kõrvaldamine praeguselgi juhul, — miks mitte — kõne alla.

See, et «Helist sündinud maailm» on organiseeritud ülevaalt alla, ei tähenda automaatselt, et lokaalsed kaunidused puuduksid. Neid on, üks sealjuures oma peenusest eriti õnnestunud. Nimelt alguses, kus tulevad sisse arpežžodeks lahutatud kolmkolad, pole kolmeosalises meetrumis kahtlust. Algavad aga oboede dialoogid, tunduvalt nende helid esiti sümpoonidena, siis aga taipad, et tegelikult läheb lugu nelja peale. «Eriti õnnestunud» tähendab siin seda, et tegelikku meetrumit ei varjata liiga kaua (nagu näiteks Raveli G-duur Klaveri-kontserdi aeglasel osas, kus 99 juhul sajast kuulaja «õiget» meetrumit ära ei arva-gi), ega ka liiga vähe.

MART REMMEL

ESTICA

■ Vilniuse kuukiri «Perqale» nr. 9 toob reproduktsioone Balti vabariikide skulptuurinäitusel eksponeeritud tööst. Avaldatute hulgas on ka A. Jürjo «Aavo Pikkuus», R. Kulla «Tuules» ja E. Taniloo «Tuviiga».

■ Rubriigis «Vestlused meistritega» avaldab oktoobrikuu

«Sovetskaja Muzōka» muusika-teadlase I. Bobōkina mahuka intervjuu Veljo Tormisega, milles helilooja räägib «Eesti ballaadide» sünniloost ning olemusest, valgustab loominguprobleeme, ettekandeküsimusi ja oma suhtumist folkloorisse.

MUUSIKATEADLASED VILNIUSES

12.—15. novembrini toimus Vilniuses XIV Balti liiduvabariikide muusikateadlaste konverents teemal «Nõukogude Baltikumi muusikakultuuri lähted, areng ja olukord». Nelja päeva jooksul kuulati ära üheksa ettekannet ja iga vabariigi viimase aasta muusika-sündmuste ning heliloomingu lühinformatsiooni koos muusika tutvustamisega. Peeti diskussioon.

Meie vabariigile pühendatud päeval andis TRK dotsent Leo Normet ülevaate Eesti kunsti-kultuuri arengust aastatel 1920—1940, tuues paralleele ja võrdlusi muusika ja teiste kunstialade vahel. Ofelia Tuisk, kelle teemaks oli «Eesti muusika 1940—1980», vaatles nõukogude eesti muusikat sisulise, žanrilise ja stiililise arengu aspektist. Ta eraldas kolm perioodi: 1940—1955 (juhtival kohal vokaalsümfoonia, lavamuusika ja massilaul), 1956—1968 (instrumentaliseerimine, esiplaanil kontsert ja kontsertlikkus), 1969—80 jätkuv periood, mil tähtsal kohal ballett, koori- ja

kammermuusika ning kammerlikkus).

Sisukamaid ettekandeid teistest vabariikidest oli lätlaselt Arnolds Klotinsilt «Muusika-suundadest Nõukogude Läti heliloojate loomingus 1940—1980». Muusikapedagoogilistest probleemidest kõnelesid Eduardas Balčytis, Albertas Pilčiāuskas Leedust ja Dzintars Klavinš Lätist.

Seekordne konverents, võrreldes varasematega, paistis silma muusika rohkusega. Lisaks lindimuusikale korraldas iga vabariik veel avaliku kontserdi oma uuemast muusikast.

Paremini oli esindatud meie koorimuusika. «Ellerheina» kammerkoori esinemine Tõnu Kaljuste juhatusel võeti rahvast tulvil Vilniuse Kunstiga-leriis vastu kiiduavaldustega. Eriti elavalt reageeriti Lepo Sumera «Seenekantaadile», mille teine osa «Timor» («Mürgiseened») oli sel kontserdil esiettekandes. Suur osa kogu kava ülesehitamisel oli Veljo Tormise loomingul. Kiiriläbi-lõike sellest moodustasid «Sügismaastikud», «Raua needmi-

ne», «Jaanilaul» «Kalendrilau-ludest», «Pihlapuu» tsüklist «Kolmteist lüürilist rahvalau-lu» ja «Ingerimaa ohtud». Samas kanti ette Ester Mägi «Mõ-tisklused». Otsekui intermetso selles koorikontserdis moodus-tasid Harri Otsa «Virvatuled» flöödile ja klaverile (Jaan Oun, Matti Reimann). Viis pre-lüüdi Jaan Räätsa klaveripre-lüüdi tsüklist op.60 andsid hoopis iselaadse ettekujutuse helilooja suhtumisest folkloori ja selle toomisest kontserdisaali.

Meie viimase aja instrumen-taalmuusikat tutvustas ulatus-likumalt Merike Vaitmaa heli-lintidelt. Kuulati suure huviga Peeter Vähi «Helist sündinud maailma», osi Jaan Räätsa «Elektroonilistest marginaali-dest», samuti Renē Eesperet ja Veljo Tormist.

Läti uut muusikat tutvustas Didzis Apsitis, tuues esile Pe-teris Vaski «Cantabile per archi», Gederts Ramansi ja Imants Kalniņš viiendad süm-fooniad, koorimuusikast aga Juris Karlsonsi ja P. Plakidise loomingut. Lätlaste kammer-kontserdilt jäi enam meelde

P. Plakidise «Romantiline muusika» klaveritriole.

Leedulased ühendasid muu-sikatutvustuse kontserdiga Väikeses barokksaalis, kus iga helilooja oma muusikat ka lü-hidalt kommenteeris. Ohtut juhtinud muusikateadlane Al-gis Puišys ütles, et praegusaja leedu muusikas on märgata ro-mantiliselt tendentse, palju ilu-said poeetilisi nimetusi peal-kirjadeks, programmilisust. Muusika tahab olla ilus ja meeldida. On leitud palju uusi sünteesiteid, mitu heliloo-jat huvitub orientist. Idamaa-de kultuuri mõjusid võis mär-gata Mindaugas Urbaitise loo-mingus, kellelt seekord kuul-sime Antanas Jonynase teksti-le loodud «Armastuse ja lahku-mise laulud» naishäälele ja magnetofonilindile. Helitehni-kat olid kasutanud samuti Al-girdas Martinaitis oma kahe-osalises teoses klassikalisele ki-tarrile, tšellole ja lõõpkillidele «Tee-teerist-tee». Osvaldas Balakauskas üheosalises «He-terofoonias» tšellole, Bronius Kutavičius teostes «Trutena» orelile, viiulile, kelladele, An-tanas Rekašius kaheosalises «Valguse mängus» orelile ja tšellole. Programmilise muusi-ka näiteks oli sel kontserdil Jonas Tamulionise seitsmeosa-line kvartett «Päevik», mille esitas Ciurlionise nim. kvar-tett.

TIINA SUBIN

TEISED MEIST

Kuuba ajakirja «Bohemia» oktoobrinumbris jagab popu-laarne helilooja ning kooridir-igent Electo Silva muljeid Debreceni koorikonkursilt. Artiklis on tähelepanu pööra-tud «Ellerheina» kammerkoo-ri esinemisele:

«... need kolmkümmend noort, kes on pärit Baltikumist, maalt, kus koorilauljate arv ulatub kümnete tuhandeteni, ei näidanud end mitte üksnes eri-nevate stiilide valdajaina — ol-gu see Bartók, Victoria või ime-pärane eesti helilooja Tormis —, vaid demonstreerisid ka täiesti uudest koorilaulumaneeri. Nad laulavad nii seistes kui maas is-tudes, nii saali kui «üksteisele otsa» vaadates, nii klassikaliselt puhta kui ka folkloorsest lame-da hääletekitamisega, nii tradit-siooniliselt väljapeetud rütmis kui ka meeleloost tempomuutus-
test kaasa haaratuna, sel ajal kui nende noor dirigent juhatab neid kas tavapärasel moel või sõstab peaaegu tantsides lava ühest servast teise ning kasva-tab dünaamilist pinget, taquides laia tumedakõlalist trummi otse-kui tõeline maag. See ei peaaegu teater, täielik lummus, mis pani vaimustatud publiku tun-netama, kui rikas on selle rah-va ajalugu, kui elujõuline tema rahvuslik olemus ja mida kõike võib väljendada konventsionaal-susest vaba koor, mille ainsaks kandjaks on laulja ja tema hääli.»

VIETNAMI MUUSIKUD TALLINNAS

Neli päeva viibisid meie vabariigi heliloojatel külas kolleegid Vietnami Sotsialistlikust Vabariigist. Delegatsiooni kuulusid Vietnami Heliloojate Liidu peasekretär Do Nhuan, Ho Chi Minh linna konservatooriumi rektor, helilooja Quang Hai, muusikakriitik Fan Thanh Nam ning Vietnami heliloojate noorima põlvkonna esindajana Do Nhuan poeg Do Quan, kes õpib kompositsiooni Moskva Riikliku Konservatooriumi V kursusel prof. A. Lemani klassis.

Üks esimesi üritusi külalistele tihedas tegevuskavas oli kontsert Vietnami heliloojate loomingust. See leidis aset juba saabumispäeval, 16. novembril. Interpreetidena olid tegevad Moskva muusikud, sealhulgas ka konservatooriumi üliõpilased.

Kuna meie kokkupuuted Vietnami muusikakultuuriga on siiani olnud üsnagi vähesed, on siin juhuslikud, pakkus nii kontsert kui ka järgnenud vestlus mõndagi huvitavat. Kava oli mitmekülgne, sisaldas mitme helilooja teoseid. Sisesejuhatuseks tahaksin tähelepanu juhtida asjaolule, et professionaalne helilooming sellisel kujul, nagu meie seda oleme harjunud mõistma, on Vietnami suhteliselt noor: euroopalikud muusikazhanrid ilmusid Vietnami muusikasse XX sajandi kolmandal aastakümnel, sümfoonia, ooper ja ballett aga alles 1960. aastail, peamiselt keskmise ja noorema põlvkonna heliloojate loomingus. Nood on saanud muusikalise kõrghariduse enamasti välismaal — Nõukogude Liidus, rahvademokraatiamaades või Lääne-Euroopas. (Praegu töötab Vietnami ju-

ba kaks konservatooriumi, nii et tulevikus jääb muusika-kaadri ettevalmistamine põhiliselt nende ülesandeks.) Tānase Vietnami professionaal-

Esineb Do Quan.

Pildil (vasakult): Do Quan, Quang Hai, Eugen Kapp, Do Nhuan, Lydia Auster, Fan Thanh Nam ja Jaan Rääts.

se muusika põhiline probleem on rahvamuusikatradsitsioonide ja euroopaliku kompositsioonitehnika kokkusobitamine. Selle ülesande lahendamise eri tasandid võimaldavad mõnes mõttes paralleelsele tõmata meilegi rahvusliku heliloomingu arengukäiguga.

Kontserdi alguses esitas pianist Irina Butõrina Vietnami heliloojate klaverimuusikat. Seejärel esinesid vokalistid — Ljudmila Belobragina ja Aleksei Martõnov, kellelt kuulsime vietnami rahvalaulude töötusi. Nii laulud kui ka klaveripalad võlusid oma südamliku meloodikaga. Valitsesid põhiliselt lüürilised meeleolud. Ka töötused olid tehtud maitselt, kuigi kohati oli tunda teatavat mittevastavust muusikalise materjali ja selle töötlemisel kasutatud Euroopa muusika traditsiooniliste väljendusvahendite vahel.

Selgemalt pääses rahvuslik koloriit mõjule nüüdisaegse-

mas rüüs heliteoste puhul. Seda tajusime eeskätt Do Nhuan ja Do Quani teostes. Do Nhuan Keelpillikvartett põhineb folkloorsele materjalile, kusjuures kasutatud on mitme eri rahvusgrupi meloodiaid (teatavasti on Vietnam palju-rahvuseline riik). Sellele vaatamata on teos stiililt ühtne ning annab tunnistust autori professionaalsest käekirjast. Teose esitas Moskva Riikliku Konservatooriumi keelpillikvartett koosseisus K. Samovolnova — I viiul, T. Ljubimova — II viiul, I. Rogatšev — alt, D. Disafarov — tšello.

Do Quani loomingust kuulsime kõigepealt Variatsioone vietnami rahvalaulu teemal. Selle meeleoluka, varjundirohke teose esitas autor, kes osutus üpris võimekaks pianistik. Nagu hiljem teada saime, on Variatsioonid kirjutatud pisut rohkem kui neli aastat tagasi, siis, kui Do Quan oli veel I kursuse üliõpilane. Ometi pole teoses tunda õpilaskust. Täna on noorel heliloojal valminud juba palju teoseid, sealhulgas ka sümfoonia, praegu aga on tal käsil ballett.

Kontserdi lõpuks kõlas helilindilt veel üks Do Quani teos: «Neli pilti» oboele, löökpillidele ja klaverile. Ka siin köitsid muusikaliste kujundite reljeefus ning impressionistlik värvikus (muide ka külaliste endi sõnade kohaselt vietnamlastele kõige lähedase euroopa helilooja on Debussy). Heliülevõtte pärines Moskvast toimunud kontserdilt, kus teose esitasid konservatooriumi üliõpilased G. Katz, S. Solovjov, S. Grišankov ja Do Quan ise.

Kuigi halva ilma tõttu oli publikut saalis oodatust vähem, valitses südamluk õhkkond ja nii esinejad kui ka külalised said sooja vastuvõtu osaliseks.

MONIKA TOPMAN

FRIEDRICH ENGELS 160

(Algus 3. lk.)

sust ja looduspiltide originaalsust, nagu neid ainult Shellyl olla võis, julget Byroni fantaasiat, mis on küll pisut jäiga vormi ja provintsialismidest vabanemata keele rüüs, sellised luuletused ei jätta jälge järele; aga kellel on lusti neid tavalisest veidi aeglase-malt lugeda? Võetakse ju luuletused kätte ainult siis, kui saabub lõunauinaku tund, ja nende ilu võiks vaid une peletada! Pealegi on meie poe-ness usklik katoliiklane, ja kuidas saab protestant sellisest autorist huvituda! Aga kui pietism mehe, magistri, vanema abiõpetaja Albert Knappi naeruväärseks teeb, siis preili von Drostele sobib lapselik usk hästi. Religioos-ne vabameelsus on naistele ohtlik asi. Sellised naised nagu George Sand ja mistress Shelley on harukordsed nähtused; kahtlus närib liiga kergesti naise hinge ja annab mõistusele võimu, mida sel ühegi naise puhul olla ei tohi. Kui aga ideed, mille eest meie, uusaaja lapsed, seisame ja lan-geme, tõsed on, siis ei ole enam kaugel ka aeg, kus naise süda hakkab tänapäeva vaimu ideaalide eest niisama soojalt lööma, nagu ta praegu lööb isade vana usu eest, — ja uue võit on alles siis ukse ees, kui noor põlvkond hak-kab seda sisse imema koos emapiimaga.

TUNNUSTUS NOORTELE VIIULDAJATELE

Teade üleliidulise komsomolpreemia omistamisest Eesti NSV noorte viiuldajate ansambli ajendas juttu ajama ansambli juhi Erich Loidiga.

I. Rannap: Nii suur tunnustus Nõukogude Liidu ainsale sellisele kollektiivile tundub tegelikult ju ootuspärane, samal ajal aga oleme oma mures keelpillimängijate järelkasvu pärast ootamatult ja meeldivalt üllatatud. Kummagi — palju õnne!

E. Loit: Tahaksin oma suurt rõõmu jagada kõigi poiste ja tüdrukutega, kes peavad vajalikuks selle muusikajalaga segada võimaldaval tehnikasajandil loobuda paljustki muistseerimisest nimel; kõigi pedagoogidega, kes n.ö. kullisside taga teevad oma igapäevast tööd vabariigi lastemuusikakoolides; Kultuuriministeeriumi inspektori E. Raidiga, kes võtab meie muredest emalikult osa ja leiab alati nõu kitsaskohtade likvideerimiseks; kontsertmeisterite N. Juhanson ja K. Meelandiga, kellela ansambli töö oleks mõeldamatu, ja kõigiga, kes valutavad südant meie viiuldajate hõmbe päeva pärast.

I. R.: Valutamiseks on aga põhjust küll! Ma olen alati pi-sarateni liigutatud ansambli esinemistest: «Estonia» lava on otsast otsani lustlikult mängivaid viiuldajaid täis! Kui aga loetlen kevaditi Muusikakooli sisseastujate avaldu-si, langeb taju nullini. Kuhu jäävad need noored pillimehed, kes muusikategemise ma-gusa maiguga juba suhu saanud?

E. L.: Neid on meie ansamb-

list läbi käinud tuhande üm-ber ja kui ma vaatan ringi Muusikakoolis, Konservatooriumis, orkestrites, näen aina tuttavaid nägusid. Aga et suurem osa ansambliste valib muusikast eemaleviiva tee, on paratamatu fakt. Näeksin hea meelega, et neil teistes kõrg-koolides oleks vähemalt vii-malus jätkata taidlejaina. Soo-vijaid leidub, muult on re-peruaarigi palutud, aga kül-lap kõik jääb juhendaja puu-dumise taha seisma.

I. R.: Ei tahaks uskuda, et muusikat reetma sunniksid tagasihoidlikud palgamaärad. Küllap teritub noorte kriitika-meel lastemuusikakooli vane-mates klassides äkki nii vahe-daks, et lõikab professionaal-seks viiuldajaks saamise loo-tuse hooilt katki.

E. L.: Nüüd peaks vahele astuma pedagoogi otsustav suunamine. Kuid tundub, et meie keelpilliõpetajad on ära hirmutatud süüdistustega õpi-laste koolilise oskamatusa aadressil.

I. R.: Olen korduvalt olnud süüdistaja rollis, sest pörkan kooliliste vigadega kokku pea iga perifeeriast tulnuka puhul. Õpilased, kes esimestes klassi-des ei omanda kõige ratsio-naalsemaid mänguvõtteid, sa-tuvad varem või hiljem vas-tuollu ea- ja huvikohase re-pertuaari esitamiseks vajaliku tehnilise tasemega. Siis pettu-takse oma võimetes ja loobu-takse edasipüüdmisest.

E. L.: Viiuldajate ansamb-lis tehtud töö najal võin väita, et oskuste ühtlustumine erineva-test koolidest tulnud õpilaste vahel on ilmne.

Esimestel aastatel võisin ek-simatult määrata iga lapse pä-ritolu, nüüd on see peaaegu võimatu. Kui III viiuli män-gijad olid kunagi hädas ka pikkade nootide venitamisega, siis nüüd loevad nad lihtsamat partiid noodist. Sealjuures on ansamblistes juurde tulnud umbes 60 õpilast. Kuid teha tuleb veel palju. Meie, viiul-dajad, oleme nagu üksikud sõdurid ilma kindralstaabi koordineeriva juhtimiseta — võitleme mis me võitleme, aga tõelise võiduni ei jõua. Meie ansambli õpetajad peaksid ole-ma tihedamas kontaktis muu-sikakoolide ja Konservatooriumi pedagoogidega, kõikide kutseliste viiuldajatega. Küll on kahju, et interpreetide sektsioon Heliloojate Liidu juures suri sündides!

I. R.: Arvatavasti tooksid kasu kevadiste kokkutulekute aegsed seminarid õpetajatele kas Muusikakeskkooli või Muusikakooli baasil. Miks ei võiks nimetatud koolide peda-googid osaleda ka suvistes laagrites?

E. L.: Kahtlemata tooks see praktiline tulu — erksamatel saaks silma peal hoida, veen-da neid edasiõppimisvajadu-ses, instrueerida pedagooge. Usun, et ka hästi organiseeritud vabariiklikud festivalid keelpilliõpilastele — rohke publiku, piduliku lõppkont-serdi, afišside, ajakirjandus-kajaga — seaksid viiulimuusika üldsuse, sealhulgas ka lastevanemate tähelepanu keskpunkti. Siis ehk pannakse pesamunad õppima mitte ainult klaverit.

I. R.: Niisuguse festivali-ülevaatus korraldamine on

otstarbekas Tallinnas, paraku ei suuda pealinn noori muusi-kuid majutada! Mullune üle-vaatus toimus ju Jõhvis ega saavutanud loomulikult kuigi suurt kõlapinda.

E. L.: Majutamiskursusi tun-neme omal nahal aastast aas-tasse üha rängemalt. Lapsed, kes teevad 4–5 päeva jooksul suure töö (muide, koolivahe-ajal, kui teised lulli lõovad), peaksid elama mugavates olu-des. Algaastail õõbisid kõik hotellides. Nüüd, «Viru»- ja «Olümpia»-päevil, ei jagu neile ühiselamukohtigi. Jõhvi külalishakust kasutasime ju meilegi, kohe pärast ülevaa-tust. Avasime tookord laste ja noorte muusikanädala põ-levkivirajoonis, kuid meie propagandistlik-kunstilist osa selles tähtsas ürituses ei mai-ninud vabariiklik ajakirjandus poole sõnagagi. Muusikahuvi kasvatamisel jääb ka pioneeri- ja komsomoliorganisatsioonide toetus meie ansambli töö ja kontserttegevusele kesiseks.

I. R.: Millised on värske lau-reaadi tulevikuplaanid?

E. L.: Meie peamine soov on tihendada ansambli ridu, tõs-ta õppe- ja kasvatustöö taset ning leida ökonoomsemaid va-hendeid, et viia ansambli mängumeisterlikkusi aina kõr-gemale järjele. Ühtlasi ootame rohkemaid esinemisvõimalusi, kontsertreise ka väljaspoole vabariiki. Viimastega kaasneb ju ansambლის konkurren-s, mis, filtreerides välja kõige tugevamad, innustab ühtaegu mahajäänute võistlusindu.

I. R.: Selleks kõigeks soovin teile jõudu ja jaksu! Olgu te sellesuvine laagripaik eriti ilusas kohas ja ärge nõutagu teilt vastutasuks valget värvi, klosepitotte või kivisütt, nagu mõnikord olete kogenud.

«NOORUS LAULAB '81»

Eesti NSV Kutsehariduskomitee ja Eesti NSV Heliloojate Liit kuulutavad välja lauluvõistluse «Noorus laulab '81», mis on pühendatud NLKP XXVI kongressile.

Võistlusele esitatud laulud peavad kajastama töölisnoorsoo osa kommunisti ülesehitamisel, nende entusiasmis töös ja õppimises, komsomolielu, vaba aja veetmist, sõprust ja kollektiivsust, nõukogude patriotsmi ja sotsialistliku internationalismi ideid.

Võistluslaulud peavad olema kahes eksemplaris (tindiga või pastapillitsiga, mitte autori käe-kirjaga kirjutatult) ja laulutek-stid trükituna kolmes eksemplaris.

Tööd esitatakse märksõnaga all, kusjuures kindises ümbrikus on lisatud andmed autorite kohta.

Võistlusele võivad osa võtta nii professionaalsed kui ka ise-tegevuslikud heliloojad ja luuletajad.

Laulutekstdid võivad olla va-rem avaldatud, kuid siis peab olema sellest vastav märge lau-lu tiitelhelil (autor ja kus aval-datud). Varem avaldatud tekstid premeerimisele ei kuulu.

Parimatele lauludele paneb Kutsehariduskomitee välja järg-mised preemiad:

üks I preemia — 400 rbl. (muusika 275 rbl., tekst 125 rbl.); kaks II preemiat à 300 rbl. (muusika 200 rbl., tekst 100 rbl.); kolm III preemiat à 150 rbl. (muusika 100 rbl., tekst 50 rbl.). Lisaks antakse välja 3 eripreemiat à 75 rbl. (muusika 50 rbl., tekst 25 rbl.);

parimale kutsekoolide nimi-kangetast kajastavale laulule, parimale komsomolielu käsitlevale laulule,

parimale töötemaatilisele lau-lule.

Vastava tasemeiga laulude puudumisel on zürili õigus jät-ta osa preemiast välja and-mata.

Teoste esitamise viimane täht-aeg on 1. veebruar 1981. a. Zürili teeb oma otsused teata-vaks hiljemalt 15. märtsiks 1981. a. Teosed saata aadressil: Tallinn, Pikk t. 26, J. Kreuksi-nim. Noorsoo Kultuuripalee, «Noorus laulab '81».

Embleemid

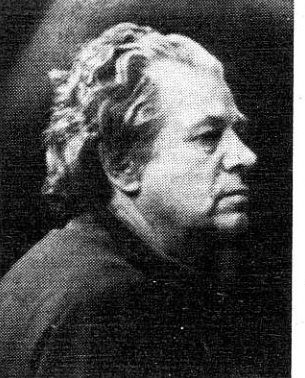
OLLI VARE,
teatriveteran. Sai 27. novemb-
ril 80-aastaseks.

UNO SILLASTE
Ehituse Teadusliku Uurimise
Instituudist. Sai 27. novemb-
ril 70-aastaseks.

ILMAR OJALO,
maalikunstnik ja restauraator.
Sai 27. novembril 70-aasta-
seks.

ERICH JAANSOO,
Haapsalu rahvateatri «Rand-
lane» lavastaja. Saab täna
60-aastaseks.

RITA TASA,
dotsent, TPedi saksa keele
kateedri juhataja, ilukirjandu-
se tõlkija. Saab 3. detsemb-
ril 50-aastaseks.

Viljandi rajooni raamatukogudes olid hiljuti külas kolleegid Rapla rajoonist: on ju viljandlased olnud raamatukogutöös tub-
limaid vabariigis. Rapla rahvas tutvus kahel päeval Pärti, Helm-
tali, Uus-Kariste, Saarepeedi, Täksi, Suure-Jaani ja rajooni
keskraamatukogu tööga. Külalistele meeldis viljandlaste töös
eriti tihe kontakt kohalike majanditega, samuti raamatukogu-
hoidjate koostöö lugejatega. Pildil: Viljandi Keskraamatukogu
juhataja Maie Tavaste (paremal) vestlemas Rapla raamatukogu-
töötajatega.
PEETER PENTLA tekst ja foto

AUTASUSTAMISI

● Kauaaegse kohusetruu
töö eest ja seoses pensioni-
ikka jõudmisega autasus-
tas Eesti NSV Ülemnõuko-
gu Presiidium NSV Liidu
Ülemnõukogu Presiidiumi
nimel Tööveterani
medaliga paljusid pensio-
näre. Eesti NSV Teaduste
Akadeemia Keele ja Kir-
janduse Instituudist said
medali Aino Kiindok, Os-
vald Kivi, Hilja Koka-
mägi, Valdar Leede,
Veera Pino, Rudolf
Põldmäe, Aili Unive-
re ja Richard Viida-
lepp; Eesti NSV TA Ma-
janduse Instituudist Ellen
Eensalu ja Ellen Kä-
rner; Eesti NSV Vabariik-
likust Õpetajate Täiendus-
instituudist Velli-Auguste
Kuuseoks; V. Kingisse-
pa nim. Tallinna Riiklikust
Akadeemilisest Drama-
teatrist Hilda Falk, Hella
Jannes, Helmi Jürine,
Olga-Katrina Kal-
lasmaa, Salmes Kase-
mets, Anu-Ingeborg
Kaurit, Elli Kurik-
jan, Vaike Mahoni,
Aliide Päärson, Hilda
Sang, Serta Tamberg,

Hilda Tuisk ja Eve Viil;
RPI «Maaehitusprojektist»
Ellen Paalimaa ja Har-
ry Viilep; Tallinna
Muusikakeskkoolist Ida
Kopli, Laine Lechter,
Ella Niinemets, Erna
Saar ja Hilja Vahar.

● Kauaaegse viljaka
teadusliku ja pedagoogilise
töö ning aktiivse ühiskond-
liku tegevuse eest ja seits-
mekümne viienda sünni-
päeva puhul väärts Eesti
NSV teeneline teadlane,
Tallinna Polütehnilise Ins-
tituudi tööstuse ökonomi-
ka ja organiseerimise ka-
teedri professor-konsultant
Eduard Kull Eesti NSV
Ülemnõukogu Presiidiumi
aukirja.

● Kauaaegse viljaka töö
eest ajakirjanduses ja seos-
ses viiekümneenda sünni-
päeva anti Eesti NSV
teenelisele ajakirjanikule,
ajakirja «Sotsialistlik Põl-
lumajandus» peatoimetaja-
le Endel Metsale Eesti
NSV Ülemnõukogu Presi-
diumi aukiri.

● Eesti NSV Riikliku Kir-
jastuste, Polügraafia ja Raa-

TRÜ ja Valga rajooni koostööleping

Tartu Riiklik Ülikool ja Valga
rajooni sõlmisid koostöölepingu,
millele kirjutasid alla TRÜ rek-
tor ARNOLD KOOP ja EKP Val-
ga Rajoonikomitee esimene sek-
retär VELLO VILIMAA. Kokku-
leppes on ka kultuuritööpunk-
tid. TRÜ taidelejad abistavad
Valga rajooni tähtpäevade ja pi-
dustuste kunstilisel sisustamisel,
võtavad osa rajooni tantsu- ja
laulupidudest. ELKNO TRÜ Ko-
mitee saadab plaanipäraselt Val-
ga rajooni oma agitbrigadi või
taidluskollektiivi iseseisva kont-
serdi andmiseks. Valga rajooni
taidelejad osalevad TRÜ pidus-
tustes, rajoon abistab ka TRÜ
taidluskollektiive tantsu- ja lau-
lulaagrite ning huvialaklubide
seminarilaagrite korraldamisel
rajooni puhkebaasides ning ait-
ab sisustada TRÜ külaliste kul-
tuuri- ja puhkeprogrammi. Le-
pingu täitmist teevad pooled
kokkuvõtteid vähemalt üks kord
aastas.
ELMAR RATASSEPP

EÜE atribuutika ideekavandite võistlus

EÜE Keskstaap kuulutab välja
Eesti Üliõpilaste Ehitusmaleva
atribuutika ideekavandite võist-
luse. EÜE atribuutika koosneb
embleemist, vimpelist ja rek-
laamplakatist. Võistlus toimub
autorite vahel, kes esitavad
EÜE atribuutika täieliku komp-
lekti (embleem, vimpel, plakat)
ideekavandid.

EÜE atribuutika peab väljen-
dama Eesti Üliõpilaste Ehitus-
maleva tegevust Üliõpilaskoos-
moli ühe töövormina, sümboli-
seerima töös kasvatustlikku sisu.
Kõik atribuutika elemendid peav-
d sisaldama teksti «Eesti Üli-
õpilaste Ehitusmaleva» või tähe-
kombinatsiooni «EÜE».

EÜE embleem on mõeldud
kandmiseks EÜE vormikuuve va-
saku käise ülemisel kolmandi-
kul. Tema mõõtmed ei tohi olla
suuremad kui 7x7 cm, kasuta-
da võib maksimaalselt kolme
värvi, Embleemil ja vimpelil ol-
gu aastaarv «1981» või «81»,
kusjuures peab jääma võimalus
aastaarvu muutmiseks. Kavand
esitatakse originaalmõõtmetes
ja -värvides.

EÜE vimpel on mõeldud kin-
kimiseks EÜE tegevusele kaasa-
aidanud inimestele ja organi-
satsioonidele. EÜE vimpel ka-
vand võib olla maksimaalselt
kolme värvi, originaalmõõt-
metes ja -värvides.

EÜE reklaamplakat on mõel-
dud abivahendiks EÜE töö pro-
pagandimisel ning maleva komp-
lekteerimisel. Kasutatav värvide
arv ei ole piiratud. Plakati ka-
vand tuleb esitada originaal-
mõõtmetes ja -värvides.

EÜE atribuutika on mõeldud
kasutamiseks mitmel töösseel.
Seetõttu peaks olema võimalus
värve jm. varieerida.

Töö varustatakse märkusõna-
ga. Kinnises ümbrikus peavad
lisaks märkusõnale olema auto-
ri kohta järgmised andmed: ni-
mi, eesnimi, kodune aadress, tele-
fon, õpingu- või töökohat.

Hindamisele tulevad ainult
need tööd, kus on esitatud kõik
kolm ideekavandit ja mille vii-
mane postipanemise kuupäev
on 15. jaanuar 1981. a. Tööd
saata aadressil: Tallinn 200 001,
Kreuksi tn. 20. EÜE Keskstaap.
Võitjaid premeeritakse järg-
miselt:

Üks esimene preemia 150 rbl.,
kaks teist preemiat — 75 rbl.,
kolm kolmandat preemiat —
25 rbl.

Võistluse tulemused tehakse
teatavaks «Noorte Hääles» ja
«Sirbis ja Vasaras» hiljemalt
1. veebruaril 1981. a.

Koorijuhid, laulma!

Meie vabariigi suurim ja oma-
laadsem koor on 1958. a. loodud
Vabariiklik Koorijuhitute Sega-
koor, 1965. aastast kannab Ees-
ti NSV teenelise kollektiivi au-
nimetust.

Käesoleval ajal on koori ni-
mekirjas rohkem kui 200 in-
imest. Ometi on vabariigis veel
küllalt koorijuhite, kes seni pole
koori tegevusest osa võtnud.
Sellest tulenevalt viib Eesti NSV
Rahvaloomingu ja Kultuuritöö
Teaduslik Metoodikakeskus ku-
ni 10. detsembrini läbi koori
liikmete ümberregistreerimise,
mille käigus võetakse vastu ka
uusi koorilauljaid. Koori tege-
vuse iseloomu ja ülesannete tõi-
tu võivad kooris laulda tege-
likud koorijuhid. Muusi-
kaõpetajaid, kes kooriga ei te-
gele, võetakse koori liikmeiks
vastu erandkorras (põhiliselt
mehi).

Koori edaspidisest tegevusest
osa võtta soovijail tuleb sellest
kirjalikult või suuliselt teatada
Eesti NSV Rahvaloomingu ja
Kultuuritöö Teaduslikule Metoo-
dikakeskusele (Tallinn 200001,
Estonia pst. 4, tel. 44-66-62 või
44-29-27) hiljemalt 10. detsemb-
riks k. a. (nimi, aadress, hääle-
rühm, hotellikoha vajadus Tal-
linnas).

Pärast seda tähtaega saade-
takse kõikidele registreeritutele
teatiseid järjekordest kokkutule-
ku kohta, mis toimub Tallinnas
18.—21. detsembrini k. a.

Olgu siia lisatud, et samaaeg-
selt on Tallinnas koos ka Vaba-
riiklik Orkestrijuhitute Rahva-
muusikaorkester ja Vabariiklik
Tantsujuhtide Rahvatantsurühm.
21. detsembril annavad kõik ni-
metatud kollektiivid ühise kont-
serdi «Estonia» kontserdisaalis.

TARBESTIMUSEUM (Lai-
t. 17): näitus «Eesti tarbestunst».
Teisipäeval ja kolmapäeval sule-
tutud.

KIEK IN DE KÖK: Egons Spu-
rise, Gunars Binde ja Peeter
Toominga fotonäitus. Pildistab
Jevgeni Jevtsenko. Esmaspäe-
val suletud.

TARTU KUNSTIMUSEUM:
Tartu kunst 1940—1980.

TARTU KUNSTNIKE MAJA:
tarbestuntnike M. Christensen-
ni, A. Kivioja, I. Kändleri, K.
Luige, O. Rajasalu ja M. Tafeli
grupinäitus. Teisipäeval suletud.

KUNSTIMUSEUMI FILIAAL
KOHTLA-JÄRVEL: Malle Leisi
teoste näitus. Esmaspäeval sule-
tutud.

RAT «ESTONIA»

Reedel, 28. XI kl. 19 «Lucia di
Lammermoor»; laup., 29. XI kl.
19 «Asjatu ettevaatus»; pühap.,
30. XI kl. 12 «Rose-Marie»; kl. 19
«Rügemendi tütar»; esmasp.,
1. XII kl. 19 «Kaks kevadpäeva»;
kolmap., 3. XII reserveeritud
etendus; neljap., 4. XII kl. 19
«Trubaduur» (Azucena—Reni
Penkova Bulgaariast); reedel, 5.
XII reserveeritud etendus; laup.,
6. XII kl. 19 «Suvitajad»; pühap.,
kl. 12 «Rose-Marie»; kl. 19 «Gi-
selle».

Etendused väljaspool
statsioonari: esmasp., 1.
XII kl. 20 Kehtna NST klubis
«Cosi fan tutte».

V. KINGISSEPA NIM. TRA DRAA-
MATEATER

Reedel, 28. XI kl. 19 «Roosi-
aed»; laup., 29. XI kl. 19 «Inime-
ne ja inimene»; pühap., 30. XI
kl. 19 reserveeritud etendus;
teisip., 2. XII kl. 19 «Inimene ja
inimene»; kl. 19 «Noore daami
külaskäik» (väikeses saalis); kol-
map., 3. XII kl. 19 «Bingo»; kl.
19 «Laatsaruse lugu» (väikeses
saalis); neljap., 4. XII kl. 19 «Öle-
vused»; kl. 19 «Maailmareis»
(väikeses saalis); reedel, 5. XII
kl. 19 «Kolm öde».

EESTI NSV RIIKLIK NOORSOO-
TEATER

Teisip., 2. XII kl. 19 ««Hamle-
ti» lavastamine Alankolka kü-
las», kl. 20 «Neli aastaaega»
(väikeses saalis); kl. 17 «Olen 13-
aastane» (Kohtla-Järve V. Kingis-
sepa nim. Kultuurimaja); kol-
map., 3. XII kl. 20 «Alati Teie
Rosa» (väikeses saalis); neljap.,
4. XII kl. 20 «Ma armastasin
sakslast» (väikeses saalis, reser-
veeritud); kl. 18 «Olen 13-aasta-
ne» (L. Koidula nim. Pärnu
Draamateatris); reedel, 5. XII kl.
18 «Olen 13-aastane»; kl. 20
«Rästiku pihtimus» (väikeses
saalis); laup., 6. XII kl. 19 «Neli
aastaaega» (väikeses saalis, reser-
veeritud); kl. 19.30 ««Hamle-
ti» lavastamine Alankolka kü-
las» (Rakvere Teatris); pühap.,
7. XII kl. 12 «Kolm pörsakest»;
kl. 18 ««Hamletti» lavastamine
Alankolka külas»; kl. 20 «Meie
aja kanglane» (väikeses saalis).

EESTI NSV RIIKLIK
NUKUTEATER

Reedel, 28. XI kl. 19 «Gulliver
ja Gulliver» (täiskasvanuile);
laup., 29. XI kl. 19 «Muinasju-
tud»; kl. 19 «Gulliver ja Gulli-
ver» (täiskasvanuile); pühap.,
30. XI kl. 12, kl. 15 «Kadunud
aabitse saladus»; esmasp., 1. XII
kl. 18 «Vaikusse, valgusse, puh-
tusse minna» (U. Alenderi luule-
tööd).

ja laulukava täiskasvanuile. Re-
serveeritud etendus; neljap.,
4. XII kl. 11 «Tuhkatruin». KOLALISETENDUSED: «Muinas-
jutud» (Reinuvader-Rebase lood);
2. XII kl. 12, kl. 15 Tapa 1 kesk-
koolis; 3. XII kl. 11 Vilde-nim.
kolhoosi klubis ja kl. 16 Rakvere
I keskkoolis; 4. XII kl. 13 Kunda
keskkoolis; kl. 17 Kadrina kul-
tuurimajas; 5. XII kl. 12 Väike-
Maarja keskkoolis; kl. 18 Tam-
salu keskkoolis; 6. XII kl. 11, kl.
13 Rakvere Teatris.

RAT «VANEMUINE»

SUURES MAJAS: reedel, 28. XI
kl. 19 «Ma langesin esimesel so-
jasuvel»; laup., 29. XI kl. 19
«Vääritud väi»; pühap., 30. XI kl.
12 «Laudalüürika»; kl. 19 «Gisel-
le»; esmasp., 1. XII kl. 19 «Met-
sise pesa»; kolmap., 3. XII kl. 19
«Lavastoori»; neljap., 4. XII kl.
19 «Põhjaneitsi»; reedel, 5. XII
kl. 19 «Vääritud väi»; laup., 6. XII
kl. 19 planeeritud esitendus;
pühap., 7. XII kl. 12 «Pickwick-
klubi»; kl. 19 «Laudalüürika».

KONTSERDISAALIS: laup., 29.
XII kl. 19.30 «Mehed ja naised»;
pühap., 30. XII kl. 19.30 «Lahti-
hüpe»; esmasp., 1. XII kl. 19.30
«Lahtihüpe»; reedel, 5. XII kl.
19.30 «Mehed ja naised».

KOLALISETENDUSED: kolmap.,
3. XII kl. 20 «Laudalüürika» (Võ-
ru kultuurimajas).

L. KOIDULA NIM. PÄRNU DRAA-
MATEATER

Pühap., 30. XI kl. 18 «Õhe ema
lapsed»; esmasp., 1. XII kl. 19
«Kuldvasikas»; teisip., 2. XII kl.
19 «Õhe ema lapsed»; kolmap.,
3. XII kl. 19 «Mööb möödu vas-
tus»; reedel, 5. XII kl. 19 «Meie
linnake»; laup., 6. XII kl. 1
«Atlanti ookean»; pühap., 7. XII
kl. 18 «Kes kardab Virginia
Woolfi?».

VILJANDI DRAAMATEATER
«UGALA»

Esmasp., 1. XII kl. 19.30 «Koh-
tunik Di»; teisip., 2. XII kl. 19.30
«Kihnu Jõnn»; kolmap., 3. XII
kl. 19.30 «Vahva sõdur Sveiki
juhtumised tagalas»; neljap.,
4. XII kl. 19.30 «Pühak ja patu-
ne».

RAKVERE TEATER

Pühap., 30. XI kl. 19.30 «Nais-
tele mehed — meestele meri»; kl.
16 «Meie, allakirjutanud...»

(Narva-Jõesuu sanatooriumi klu-
bis); esmasp., 1. XII kl. 19.30
«Meie, allakirjutanud...»; kl. 19
«Naiste mehed — meestele me-
ri» (TRA Draamateatris); teisip.,
2. XII kl. 19 reserveeritud eten-
dus (RAT «Estonias»); kolmap.,
3. XII kl. 20 «Akvaarium» (Ase-
ri kultuurimajas); neljap., 4. XII
kl. 20 «Akvaarium» (Põltsamaa
kultuurimajas).

KADRIORU LOSS

Laup., 29. XI kl. 16 esineb
trio Valdur Roots (klaver), Jüri
Gerretz (viul), Toomas Velmet
(tšello), kaastegev Hannes Alt-
rov (klarnet).

Pühap., 30. XI kl. 16 TRK kam-
mermuusikakontsert. Esinevad
Mati Rootalu (laul) ja Vladimir
Igošev (klaver). Kavas vene ro-
mansse ja aariaid.

RAKOJA SAAL

Reedel, 28. XI kl. 19.30 Vene
NFSV teenelise kunstniku, rah-
vusvaheliste konkursside lau-
reaadi Nikolai Petrovi klaveri-
õhtu; teisip., 2. XII kl. 19.30 esi-
neb Brasiilia lauljatar Eny Ca-
margo (sopran).

KIEK IN DE KÖK

Pühap., 30. XI kl. 17 Tallinna
Muusikakeskkooli õpilaste kont-
sert. Esinevad ansamblid.

TEATRI- JA MUUSIKAMUSEUM

Laup., 29. XI kl. 15 esineb
Viljandi Kultuurimaja külaka-
pell «Toonika»; pühap., 30. XI
kl. 16.30 esinevad Tallinna Muu-
sikakeskkooli õpilased.

RAADIOTEATRI

Laup., 29. XI kl. 15 I pr. «Pör-
gupõhja uus Vanapagan», kuul-
demäng A. H. Tammsaare ro-
maanist; pühap., 30. XI kl. 15
I pr. H. Mägi kuuldemäng noor-
tele «Lipp jõe kohal» (esieten-
dus); neljap., 4. XII kl. 19.40
I pr. P. Kilgase kuuldemäng
«See juhtus esimesel detsemb-
ril».

NÄITUSESAALID

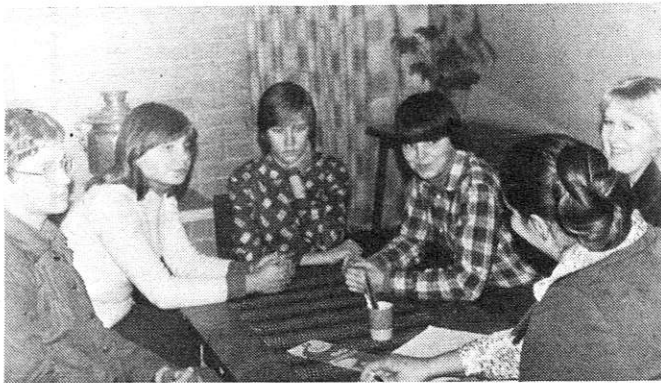
KUNSTIMUSEUM: näitused
«Eesti kunst» ja «Vanad meist-
rid», jaapani ksülograafia ja
siidimaal. NSVL rahvakunstniku
E. Okase looming. Teisipäeval
suletud.

KUNSTIHOONE: näitus «Me
ehitame kommunismi». Teisipäe-
val suletud.

KUNSTISALONG: Ilmar Kimmi
maalid. Teisipäeval suletud.

LINNAMUSEUM (Vene t. 17):
näitused «Hõbedakamber», «Tal-
linna tina» ja «Tallinn XIX sa-
jandi gravüüridel». Teisipäeval
suletud.

Eesti NSV Raamatuhüingu Haapsalu sekretäri Mare Ektermanni algatusel alustas tegevust «Valge Daami» klubi. Sellise poeetilise nime võttis endale loominguine kirjandusring, mille asutamiskõsulekule Haapsalu raamatukogu kaminatuppa oli kokku tulnud paarkümmend õpilast Haapsalu, Taebila ja Lihula keskkoolist. Oodatakse ka õpilasi teistest koolidest, samuti tööliskoostajaid. Esmine suurem üritus, mille ettevalmistamisega kohe algust tehti, on rajooni noorte omaloomingupäev detsembris. Omaloomingupäevi raajoonides korraldavad sel õppeaastal ühiselt Eesti NSV Raamatuhüingu, Eesti Raadio Kirjandussaadete toimetuse ning Tallinna Pioneeri ja Koolinoorte Palee luulekool. Pildil: vastse klubi juhatus arutab tööplaani.

INGVAR LUHAAARE tekst ja foto

OLI JA ON

26. novembril avati Kadriorus kunstimuseumis NSV Liidu rahvakunstiniku Evald Okase personaalnäitus. Lossi viies saalis on nimeka meistri liigi 50 maali, eksponeeritud on samuti enam kui 400 eksliibrist. Avamisel kõnelesid Eesti NSV Riikliku Kunstimuseumi direktor I. Teder ja Eesti NSV Kunstnike Liidu juhatuse esimees I. Torn. Näituse avamisel olid EKP Keskkomitee sekretär R. Ristlaan ja EKP Keskkomitee kultuuriosakonna juhataja O. Utt.

Teemal «Nõukogude kooli kujunemine Eestis» toimub 1. ja 2. detsembril Tartus (J. Anvelid) nim. Pedagoogilise Kooli aulas, Salmel 1a) teaduslik konverents, pühendatud Eesti NSV 40. aastapäevale. Konverentsi korraldavad Eesti NSV Kõrg- ja Keskerihariduse Ministeerium, Tartu Riiklik Ülikool, Eesti NSV TA Ajaloo Instituut, E. Vilde nim. Tallinna Pedagoogiline Instituut, Eesti NSV Pedagoogika Teadusliku Uurimise Instituut, Eesti NSV Vabariiklik Õpetajate Täiendusinstituut. Konverentsi kavas on 29 ettekannet, esinevad: L. Andresen, V. Usins, A. Elango, A. Tiik, O. Elango, H. Liimets, A. Benno, T. Pau, V. Arol, E. Lail, B. Nedzvetki, H. Palamets, K. Kotsar, A. Valmis, E. Looäär, A. Liim, A. Kennik, J. Ots, L. Raudsepp, A. Kitis, S. Alumaie, H. Rannap, S. Roosma, E. Mäepalu, V. Maanso, L. Villand, O. Priits, A. Telgmaa ja V. Ratassepp.

24. novembril toimus Tallinnas Nõukogude—Tšehhoslovakkia Sõprusühingu Eesti osakonna V konverents. Ettekandega osakonna tegevusest viimase nelja aasta jooksul esines osakonna esimehe asetäitja, Eesti NSV Kirjanike Liidu juhatuse sekretär L. Remmelgas. Nõukogude—Tšehhoslovakkia Eesti osakonna esimeheks valiti Eesti NSV Olemnõukogu Presiidiumi sekretär V. Vah. Rühmale osakonna aktivistidele anti kaheksa viisimaa Sõpruse ja Kultuurisidemete Arendamise Eesti Ohingu auhind.

Vastavalt Eesti NSV Ajakirjanike Liidu juhatuse ja Tartu Riikliku Ülikooli žurnalistikateedri otsusele pälvivad tänava Eesti NSV Ajakirjanike Liidu preemia järgmised üliõpilased. Esimese preemia parima diplomitöö eest sai Siiri Maimetsa «Rollinõuded ja -orientatsioonid raajooniajakirjanikele» ning esimese preemia aasta parima ajakirjandusliku teadusliku töö eest Krista Muldma (IV kursuse) «XX saj. alguse kirjanikud ja ajakirjad Eestis». Kolm preemiat loominguilise konkursi parimatele väärtsid: Katrin Saks (V kursuse) rea üksiksaadete (noortesaadete, Tartu linna juubelisaate) ja sarisaate «Emakeel» tegemise eest Eesti Televisioonis; Maarja Päril (IV k.) ajalehe «Noorte Hääl» Eesti Üliõpilaste Ehitusmalevas» materjalide toimetamise ja kaastöö eest; Vahur Kalmre (IV k.) ajalehtede «Edasi» ja «Tartu Riiklik Ülikool» avaldatud tööde ning Eesti Televisiooni olümpiasaadete ettevalmistamise eest.

22. novembril kogunesid Eesti NSV Teaduste Akadeemia Presiidiumi saali akadeemia, Eesti NSV Haridusministeeriumi, Eesti NSV Teaduslik-Tehniliste Ohingute Nõukogu ja ELKNO Keskkomitee juhtivad töötajad ning nimekad teadlased, kes olid andnud oma nõusoleku juhendada õpilaste teaduslikku tööd. Kohal oli õpilasi paljusid Eesti NSV Üldhariduslikest koolidest. Toimus meie vabariiklik õpilaste Teadusliku Ohingu asutamiskonverents. Kõnelesid ELKNO Keskkomitee esimees sekretär Donald Vinsnapuu ja ühingu vanemate nõukogu esimees, Eesti NSV Teaduste Akadeemia Presiidiumi liige geoloogidoktor Anto Raukas. Konverentsist osavõtjad kinnitasid tööplaani ning valisid viieliikmelise õpilasnõukogu, mille esimeheks sai Tallinna 2. keskkooli õpilane Olavi Olikainen. Konverentsist osavõtjaid tervitasid Eesti NSV haridusminister E. Gretskina, Eesti NSV TA asepresident, NSV Liidu riikliku preemia laureaat Ilmar Opik jt.

19. novembrist 3. detsembrini toimuvad E. Vilde nim. Tallinna Pedagoogilises Instituudis II OTÜ päevad. Nende keskne üritus on OTÜ 24. konverents, mille peaaristungil teadusala prorektor dots. M. Arvisto andis ülevaate üliõpilaste osast TPED-i teadustöös. Ratsionaalse looduskasutuse ja looduskaitse leninlikest printsiipidest rääkis III kursuse üliõpilane O. Vihm. Konverentsil töötas 22 sektiiooni, kus tuleb ettekanne ülevaate üle poolteistsaja töö. Konverentsist võtavad osa küllalised Novosibirski, Tbilisi, Lät ja Leedu pedagoogilistest instituutidest ning TRÜ-st ja teistest meie kõrgkoolidest.

J. Semperi nim. Pärnu Linna Keskraamatukogus toimus NLKP XXVI kongressi eelsete ürituste raames kirjanikusõhtu, kus kohtuti kirjanike «Eesti Raamat» peatoimetaja Aksel Tammeaga. Ta tutvustas lähemalt kongressi eel ilmutavat kirjanikust. Küllaline, kes äsja oli naasnud Gruusiast, heitis pilgu ka sealsele kirjanikusõhtule, Eesti ja Gruusia kultuurisidemetele.

21. kuni 24. novembrini viibis Tallinnas Helsingi Tehnikaülikooli Kammerkoor esotsas dirigent Paavo Alanne. Pühapäeval Glehni lossis koos TPI Kammerkooriga antud kontserdil kõlasid eesti, Põhjamaade ja vanade autorite koorilaulud. Peale Tallinna vaatamisväärsuste tutvustusi Soome küllalised TPI õppekabinettide ja laboratooriumidega ning õppetöö korraldusega.

Viljandi Keskraamatukogus toimus 25. novembril kunstikirjanduse õhtu, millest võtsid osa kirjanike «Kunst» peatoimetaja K. Uibo, peakunstnik J. Kõiseiko, almanahi «Kunst» toimetaja S. Helme ja kunstiteadlane J. Hain. Nad tutvustasid viimastel aastatel väljaantud raamatuid, lähemate aastate teematilisi plaane ning vestlesid tänapäevakunstist. Kunstihuvilised lugejad avaldasid rohkesti mõtteid ja soovitusi.

Eesti pealinnas kõige noorem kutseline puhkpilliorkester «Tallinn» tegi esimese kontserdireisi raja taha. Leho Muldre ja Olo Raudmäe taktikepi all mängisid noored pillimehed Kotka Tõllimajas ning Nõukogude Liidu Kultuuri- ja Teaduskeskuses Helsingis ja Laajavuori koolimajas. Kontserdid olid solistina kaastegev Urve Tauts.

1.—7. detsembrini saab Rapla rajoonis teoks rajooni raamatunädal, mis on pühendatud EKP 60. aastapäevale. Arvult üheksanda raamatunädala keskend ürituste toimuvad Raplas. Kavas on luuleõhtu, kohtutakse V. Kingissepa nim. TRA Draamateatri näitlejatega ja kuulatakse katkendeid Viktor Kingissepa elu käsitlevast A. Vahemetsa näidendist jm.

Eesti NSV Riiklik Vene Draamateater korraldab VII—XI klassi õpilastele teatriarvustuste võistluse. Retsenseerimisele tulevad M. Šatrovi «Sinised hobused punasel lühel», A. Grišini «Lastevanemate koosolek», A. Arbuzovi «Julmad mängud», A. Kantsevi «Vana maja» ja A. Gelmani «Meie, allkirjutatud». Tööd kirjutatakse vene keeles. Võistlus algab 1. detsembril ning võitjad teatatakse 27. märtsil, rahvusvahelisel teatripäeval.

Rakvere Koduloomuseumis on 21. detsembrini avatud Ungari klaasikunstnike Katalin Somkuti-Suháné ja Zoltán Suha loomingu näitus. Eksponeeritud on liigi 300 eset. Pärnu Koduloomuseumis on eksponeeritud 14 taie Malle Leisilt. Näitus on üleväl 14. detsembrini.

Tallinna Polütehnilise Instituudi peahoone I korruse fuajees on praegu avatud kõrgkooli graafikateedri juhataja, kunstiteaduse doktori professor Karl Tihase akvarellide näitus. Eksponeeritud on poolsada akvarelli aastast 1976—1980.

Tallinna Raamatusektsiooni Klubi üldkoosolek otsustas astuda sefussuuhetesse Harju rajooni «Rahva Võidu» kolhoosiga. Lepingu sõlmimise tseremoonia on 27. detsembril klubi väljasõiduõhtul kolhoosi, kus tähistatakse August Kitzbergi 125. sünniaastapäeva.

ESTICA

Karjala ANSV Kirjanike Liidu häälekandja «Punalippu» avaldas oktoobrinumbris peal kirja «Leikkimylly» all Mats Traadi novelli «Mänguvestki». Teose tõlkis soome keelde Lah-tis elunev aktiivne eesti kirjan-duse soomendaja ja popularisee-rija Aino Kaasinen.

Ukraina NSV ajakirjas «Народна творчість та етногра-»

fiia» nr. 5 ilmus Kalju Konsini artikkel «Muuseumi eksponaatide osast tänapäeva rahva-kunstimeistrite loometöös», mis annab ülevaate etnograafia-muuseumi fondide rikkusest, nende kasutamisest rahvakun-stimeistrite poolt, samuti nende tutvustamisest näitustel ja trü-kisõnas.

V. Panso. TEATRIARTIKLEID. ... KAS SEE ON EILNE VÕI TÄNANE LAUL?

Kogumik sisaldab valiku NSV Liidu rahvakunstiniku Voldemar Panso (1920—1977) teatrilastest kirjutis-test, ettekannetest ja interv-juudest. Sila on võetud ka mõned tema filmilased üle-vaated. «Valimiku ülesehit-usprintsipiks on kirjutiste esitamine kronoloogilises reas. Usun, et nõnda jõuab lugeja kõige paremini Panso enda liikumise ajas, tema teisenemine, vaimse kujunemise käik: Osnapi pseudonüümi all 1945. aasta sügisel eesti teatri 75. aasta juubeliks kirjutatud tervit-sluuletusest, mis kannab fõljetonisti sule kerguse pit-serit, kuni sügavtõsisse pä-randlõikuse, mille ta saatis 1977. aasta detsembris kahekümneaastaseks saanud lavakunsti kateedril nädal enne oma jäävat lahkumist. Nende daatumite vahele ma-

hub 32 aastat intensiivseid õpinguid ning loometööd,» öeldakse saatesõnas (E. Link) Raamatust leiame üle poollesaja kirjanepiku, seal-hulgas artikleid ja ettekande-tekstid «Lavastuse eredu-sest» (1954), «Näidendist, teatrist, andest ja abist» (1956), «Tahe, oskus, isiku-

pära» (1957), «Brecht teat-rist ja üldse teatrikunstist» (1957), «Alateadvuse vära-vad» (1957), «Miks on teatris halbu näitlejaid?» (1961), «Täna ja homme» (1962), «Talendi kasvatamine» (1964), «Mõtteid meie loomingust ja talendist» (1965), «Dramatur-gia, teater, kriitika» (1969), «Et sinilinnust ei saaks part» (1970), «Lavastuse sünd» (1973), «Repertuaar — teatri palge kujundaja» (1975), «Elav Stanislavski» (1977), vastused «Noorte Hääl», ning «Sirbi ja Vasa-ra» küsimustele, kõnelusi lavastustest, tähtpäevakir-jutusi jm. Lõpuks bibliograafia. Kogumiku on koos-tanud Endel Link, kunstil-liselt kujundanud Mari-Liis Küla. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 6000 eks. 360 lk. + kleebised 57 foto-ga. Hind 2.150 rbl.

Jaan Kross. KOLME KATKU VAHEL. Balthasar Russowi romaan IV.

«ESIMENE PEATÜKK, mil-les seesinane jäga kaelaga mees, kes aastate jooksul pole mõelnud öieti muust kui ta ümber kivele pudenud tõeseemnete kokkukraapimi-se lustist (ja sõkale kaasa-haaramise murest) ja külvi-päevade põgususest), tajub ühekorraga hamba all küp-se te kuparde nakatamist ja suulaes nende enneolematut malku — ja selle põhjas nende mõõdapääsmatu kibe-duse aindust.» Nii algab tet-raloogia viimane kõide, mis viib lõpule Liivimaa krooni-ku Balthasar Russowi romaani. Kõite esimene raamatu tegevus toimub aastail 1578—1581. See käsitleb «Liivi-maa kroonika» esimese trüki Tallinna jõumise lugu ja kroonika sisu ümber tekki-vate pingete taustal krooni-ka autori elukäiku kuni ta näilise triumfini mitut meiti vastasrinnas üle. IV kõite II raamat vaatleb Russowi voi-

du välise täiuslikkuse ja si-memise probleemilisuse vastuolu. See sünnib peate-gelase teise ja kolmanda abi-elu ning kahe aastakümne ajalooliste sõlmsündmuste toonil. Raamat lõpeb Russo-wi surmaga aastal 1600. Ku-jundanud Urmas Ploomipuu. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 32 000 eks. 432 lk. Hind 1.60 rbl.

Heino Tominga. REIN RAUDNASKI PIHTIMUSED.

Vabariiklikul romaanivõist-lusel II auhinna pälvinud ning varem «Loomingu» no-vellivõistlusel mitmel korral auhindu saanud Heino Tom-tinga on ettevalmistuselt kui elukutselt ehitaja. Ehitus-töölistest, ehitamisest ning paljustest aktuaalsetest nüü-disprobleemidest tootmises ja laiemaltki räägib ka romaan «Rein Raudnaski pihtimused». Teos on üheaegselt nii olustikuromaan kui ka peate-gelase kujunemislugu. Romaani olen kirjutanud «... nii kaua, et lihtsalt häbi rääkida! Tavaline mitteku-selise kirjutaja häda: tohu-

tud materjali- ja probleemi-lmäed, aga paraku pole iga elutööde veel kunstitööde», üt-leb autor raamatu saatesõ-nas. «Küllap lugejagi mär-kab, et mu vahekorrad kun-stijumalannaga on üpris komplitseeritud. Tema ju ei küsi, kas kirjutatakse puha-nud või väsinud peaga. F. Tuglase oli õigus, kui ta üt-leb end mitte mõistvat, kui-das saab ühte täit mehejõudu nõudvat tööd teha muu seas, kõrvalharrastusena, kõige muu kõrvalt». Kujundanud Jüri Kaarma. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 36 000 eks. 392 lk. Hind 1.50 rbl.

Holger Pukk. VIISAUDEN JYVÄ.

Kirjaniku lastelugude raa-matu «Tarkusetera» on soome keelde tõlkinud Aino Kaasinen, joonistanud Jaan

Tammsaar. Kirjastus «Perioo-dika». Trükitud 3100 eks. 36 lk. Hind 34 kop.

Karin Kuningas. AEDIIRISED.

Kõnesolev aedilriistele pühendatud raamat on eesti keeles esimene. Autori, kogunud iirisekasvataja ja suu-re entusiastil tähelepanu «on keskendunud iiriste dekora-tiivsetele omadustele. Antakse lühilülevaade aedilriiste aretuse ajaloost, käsitletakse talme agrotehnikat, haigusi ja nende tõrjet, tutvustatakse uusi aedilriiseseorte. Juttu on ka selle dekoratiivtame kasvatajatest. Nõukogude Liidu ja mujal. Saatesõna kirjutanud bioloogidoktor, Leningradi V. Komarovi nim. Botaanikaia direktor Georgi Rodionenko. Illustreeritud värvitruksis fotodega. Kaane

kujundanud A. Sæde. Trüki-tud 35 000 eks. 128 lk. Hind 70 kop.

Ants Kukrus. LITSENTSID JA TEHNICA PROGRESS.

Tööstuse spetsialistidele, tootmisvaatoritele, paten-toloogidele, ökonomistidele, teadustöötajale ja üliõpilase-tele mõeldud raamatus kä-sitleb autor, õigusteaduse kandidaat, litsentside majan-dusõiguslikke probleeme,

analüüsib litsentside osa rahvusvahelises väliskauban-duses, litsentsi liike jne. Re-sümeed vene ja saksa keeles. Kujundanud Vladimir Taiger. Kirjastus «Valgus». Trükitud 2000 eks. 136 lk. Hind 50 kop.

«KEEL JA KIRJANDUS» nr. 11.

Novembrinumbri juhatab sisse Jüri Talveti artikkel «Sissejuhatus aegruumi poeetikasse». Edasi loeme Martin Neithali kirjutist «Subjektive ja objektive aja vahekorra probleem», Henn Saari «Omasõna ja võõrsõna paarid eesti oskus-sõnavaras» (I) ja Leo Anvelti kirjanepikut «Tartukeelse nädalalehe «politiilised arti-kliid». Teemal «Nõidumi-sest ja nõiasõnadest Eestis XVII sajandil» kirjutab Juhan Kakk, täiendavalt and-meid F. Kuhlbari kooliaas-tate kohta esitab Väino Sirk. Rubriigis «Publikatsioon ja materjale» on antud veerud «Tuglas ja Semper Aleksan-der Blokist Eestis» (kommen-teerinud V. Adams) ja «Veel kord muinasjutust «Puusepp ja maaler»» (kommentee-rinud Endel Annus). Raamatu-test on vaatuse all Mari Valliso loulekogu «Kõnelen sinuga kevadekuul» (rets. Andres Langemets), Mihkel Muti novelliraamat «Fabiani

õpilane» (Aivo Lõhmus) ja Arvo Valtoni jutukogu «Võõ-ras linnas» (Rein Veide-mann). Lembit Vaba tutvus-tab Lät NSV arheoloogide ja etnograafide materjaliko-gumikku, mis sisaldab hui-tavat lisa ka eesti kultuuri-loole. Ringvaates on S. Ruut-soo, P. Alvre, H. Rätsepa ja A.-R. Hausenbergi sulest ant-ud ülevaade V rahvusvahe-lisest fennougristide kong-ressist Turus. Marie Underi surma puhul kirjutab Jaan Kross, murdeurija Mari Musta juubeliga seoses võtab sõna Helmi Viires. 64 lk. Hind 30 kop.

JUTTE JA LUULETUSI MAIMIKUTE KÕNE ARENDA-MISEKS. Oppematerjal koo-li-eelse pedagoogika ja psüh-holoogia eriala üliõpilastele. Teine, täiendatud ja paran-datud trükk. Koostanud Tai-mi Tulva, E. Vilde nim. Tal-linna Pedagoogilise Instituudi väljaanne. Trükitud 500 eks. 60 lk. Hind 10 kop.

Vadim Kassis, Leonid Kosslov, Mihail Mihailov, Boriss Piljatskin. TÄISTI SALAJANE.

Tuntud Nõukogude ajakir-janike teos Lääneriikides hoogustunud antikommunis-mi ja antisovetismi kampaania-st, mis hõlmab ideoloogil-ist diversiooni, agressiivse sionismi mahitamist, katseid kõigutada sotsialistlikku kor-da seestpoolt. Raamat koos-neb peatükkidest: «Inim-õiguste eest võitlejate maski all», «Teolt tabatud», «Eba-harilikud vislitaardid», «Sionistlik ämblikuvõrk», ja «Salateenistuste sulased». Tõlkinud Feliks Soha, kaane kujundanud Illimar Paul. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 15 000 eks. 304 lk. Hind 60 kop.

EESTI NSV OLEMNÕUKO-GU ALATISTE KOMISJONIDE PÕHIMÄÄRUS. Tekst eesti ja vene keeles. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 1000 eks. 48 lk. Hind 5 kop.

T. Розенберг. О СОЦИАЛЬНОМ РАССЛОЕНИИ КРЕСТЬЯНСТВА В ЮЖНОЙ ЭСТОНИИ В КОНЦЕ XIX ВЕКА.

Eesti NSV TA Ajaloo Insti-tuudi ja Tartu Riikliku Üli-kooli väljaanne. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 500 eks. 68 lk. Hind 30 kop.

NÕUKOGUDE KOOLI KU-JUNEMINE EESTIS. Tartus 1. ja 2. detsembril toimuva teadusliku konverentsi tee-sid. E. Vilde nim. TPEDI jt. väljaanne. 84 lk. Tasuta.

V. Lukašik. VALMISTUME FÜSIKAOLÜMPIADIKS. VI—VII lk. Opevahendil esime-ses osas on antud üle nelja-sa küsimuse, teises osas vastused, juhised, lahendu-sed. Vene keelest tõlkinud V. Kornel. Kaane kujunda-nud J. Sonn. Kirjastus «Val-gus». Trükitud 7000 eks. 144 lk. Hind 30 kop.

LOODUSE ÕPPERADADE KAVANDAMISEST KOOLIS. Koostanud A. Annion. Eesti NSV Haridusministeeriumi ja Eesti NSV Loodusesõprade Maja väljaanne. Trükitud 1500 eks. 36 lk. Hind 5 kop.

ПРАВИЛА ДОРОЖНОГО ДВИЖЕНИЯ. Вводятся в дей-ствие с 1 июня 1980 г. Kaane kujundanud Andrei Kormašov. Kirjastus «Val-gus». Trükitud 100 000 eks. 112 lk. Hind 30 kop.

Enhard Musto. LAMBA-KASVATUSELE RÕHKEM TÄ-HELEPANU. Kaas: D. Paala-mäe. Kirjastus «Valgus». Trükitud 2500 eks. 64 lk. Hind 20 kop.

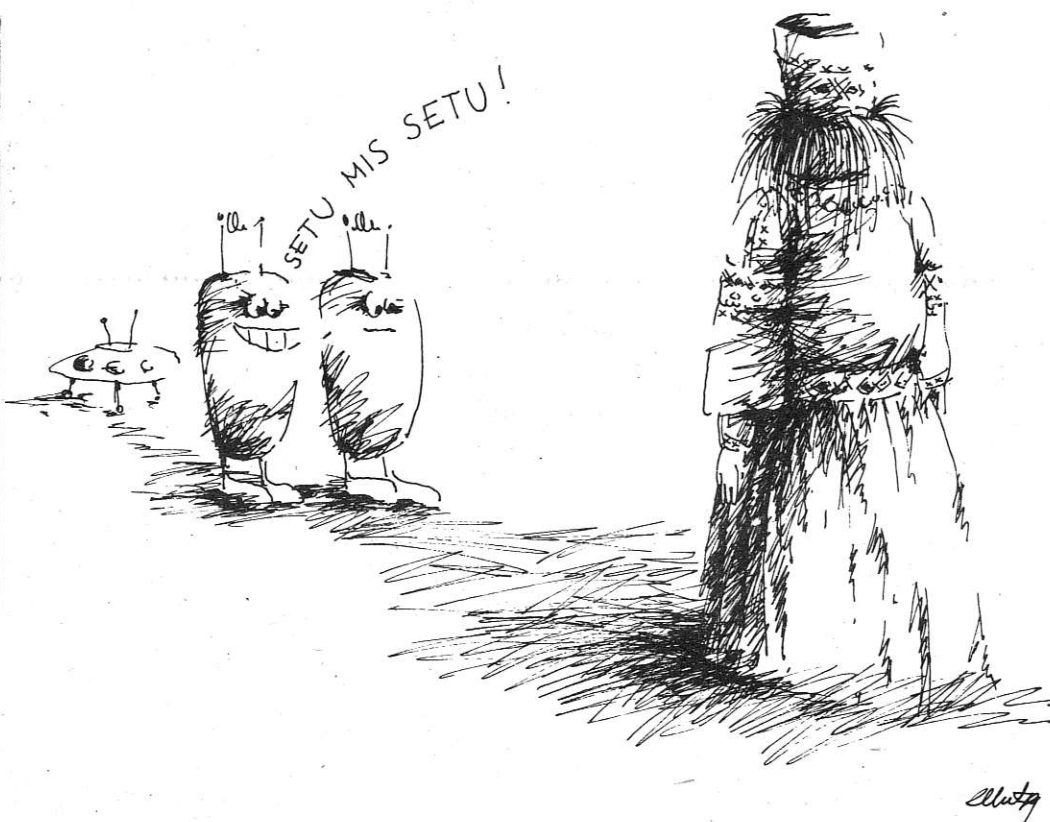
S. Maikov. TSIIVILKAITSE ON OLDRAHVALIK ORITUS. Vene keelest tõlkinud A. Haav, kaas: T. Aru. Kirjastus «Valgus». Trükitud 15 000 eks. 60 lk. Hind 20 kop.

«EESTI LOODUS» nr. 10. Avaldab tosinakond kirja-tükki, sealhulgas Mary J. Marplest «Elu inimese na-hal», Mikki ja Tõnn Sarve kir-japaneku ühest korduslau-lust «Hanede kadumise lu-gu», Vello Paasti kõneluse «Mida teha Fabian Gottlieb v. Bellingshauseniga?» jm. 64 lk. Hind 30 kop.

«NOORUS» nr. 10. Lehekülgedel «Nimesid komсомoli auruamatus» loe-me intervjuud filmioperaator Jüri Sillariga. Kõsitleb Li-li-na Kirt. Maalikunstnik Jaan Elkenist kirjutab Jaak Olep. Teat Lailasega ajab juttu Hans Kuik-junior. Kirjandu-se valdkonnast leiame numb-rist veel mõtteateri prantsuse kirjaniku Jules Renard'i loo-mingust (välja kirjutatud Lehti Metsalt), kirjanepiku «Raamatulgi on oma saatus» (Vallo Raun) jm. 40 lk. Hind 30 kop.

«PIONEER» nr. 10. Ajakir-jad 40 a. juubeli puhul esine-vad numbris kirjanikud Hel-jo Mänd, Olivia Saar, Holger Pukk, Heino Väli, Jaan Ran-nap ja Harri Jõgisalu. 36 lk. Hind 20 kop.

JAKOV ZISKIND

MÕÕDUTUNNE

N. linnas (või hoopis S. või K. linnas — see ei ole oluline, sest asi pole linnas) organiseeris grupp näitlejaid-entusiastide koos noore režissööri ja kolme noore kirjanikuga, kes olid samuti entusiastid, miniatuuriteatri. Noored entusiastid ületasid kümme korda üksteise ja vastutulematuse barjääri, remontisid oma kättega ära mingi risu täistopitud mahajäetud kuuri, hankisid mahakantud toolid, õmblesid kokku eesriide, klopsisid valmis dekoratsiooni — ja andsid esietenduse! Tüki oli publiku hulgas suur menu ja umbes seitsmekümne etenduse järel otsustas kohaliku ajalehe toimetaja, et on paras aeg uue teatri sünd retsensiooniga ära märkida. Ta kutsus enda juurde noore, üpris elavaloomulise kaastöötaja Griša Gusjatnikovi ja ütles talle üle prillide otsa vaadates:

«Griša, selle miniatuuriteatri tüki oleks retsensiooni tarvis. Mine vaata ära ja kirjuta lugu valmis, aga tee lühidalt.»

«Ma olen tüki juba näinud,» ütles Griša.

«Ja kuidas on?» tundis toimetaja huvi.

«Suurepärase etendus! Kõrgem sort! Naersin pisarate-ni!»

Toimetaja silmitses Grišat tähelepanelikult.

«Sina, Griša, vaatad etendust reavaataja pilguga ja see arvamus on sul reavaataja oma. Aga nüüd mine vaata

tükki kui retsensent. Ole ranget ja printsiipaalne. Said aru?»

«Just nii!» vastas Griša millegipärast sõjaväelase kombel kulpi lüües ja läks teatrisse, et jälgida etendust mitte reavaatajana, vaid retsensendina. Järgmisel hommikul pani ta toimetaja lauale lühikese retsensiooni:

«ÕNNESTUNUD ALGUS

Uue teatri esimene lavastus haarab originaalse idee ja näitlejate suurepärase mänguga. Ei üllata kuulnud võrdlused lavakunsti parimate saavutustega! On välistatud labasus ja inimese üle irvitamine. Paneb publiku pisaraid valama — suurest naerust! Jäi meeldiv mulje autorite ja režissööri tõsisest koostööst loodud tervikust. Säilivad vaid varemend nende teatritegelaste prognoosidest, kes ei uskunud väikevormide teatri elujõulisusse. Võrsus uus tõde — uus teater! Tee progressiivsele kunstile on valla!»

Toimetaja luges Griša retsensiooni läbi ja sügas pastakaga kõrvatagust.

«Mnjaa... Mitte retsensioon, vaid kiidulaul! Kas sulle tõesti nii meeldis?»

«Väga meeldis,» tunnistas Griša puhtsüdamlikult. Toimetaja vangutas pead ja vaatas veel kord Grišale otsa:

«Vaata, mida tähendab professionaalsuse puudumine! Kuigi ma ei ole seda lavastust näinud, tean ometi, et nii ei

saa sellest kirjutada. Mõõdutunnet peab olema! Nii võib kirjutada akadeemilistest teatritest, kuid mitte miniatuuriteatrist...»

«Tähendab, neid ei tohigi siis kiita?» imestas Griša.

«Tohib küll, aga mõõdukalt. Ära nüüd siis nina norgu lase, seda retsensiooni on lihtne parandada.»

«Hästi, ma kirjutan selle ümber,» lausus Griša kurvalt.

«Misjaoks? Palju lihtsamalt saab hakkama! Tuleb vaid osata kasutada kirjavahemärke. Need peab ümber paigutama — ja asi on klaar. Eks vaata ja õpi!» sõnas toimetaja õpetlikult ning pani juba hetke pärast Griša ette parandatud teksti:

«EBAÕNNESTUNUD ALGUS

Uue teatri esimene lavastus haarab. Originaalse idee ja näitlejate suurepärase mänguga ei üllata. Kuulnud võrdlused lavakunsti parimate saavutustega on välistatud labasus ja inimese üle irvitamine. Paneb publiku pisaraid valama. Suurest naerust jäi meeldiv mulje. Autorite ja režissööri tõsisest koostööst loodud tervikust säilivad vaid varemend nende teatritegelaste prognoosidest, kes ei uskunud väikevormide elujõulisusse, võrsus uus tõde. Uus teater ei tee progressiivsele kunstile au!»

Griša vaatas suurisilmi toimetajale otsa.

«Semjon Semjonovitš,» sai ta lõpuks sõnad suust, «kui mina kirjutasin kiidulaulu, siis teie muutsite selle oma kirjavahemärkidega nekroloogiks! Te pole ju etendust näinudki! Mille eest te neile siis nii pähe annate? Neid tu-

leb aidata. Teater on alles noor...»

«Sul on õigus,» nõustus Semjon Semjonovitš, «ma kaotasin mõõdutunde. Nii võivad lahmida ainult välismaa detektiivid Louis de Funes'i komöödiates.»

«Ma ei vaidle vastu, et ma neid vahest üle kiitsin, etenduses leidub ju, mida laita. Kuid minu arust ainult teataval määral...»

«Õigus, Griša,» muutus Semjon Semjonovitš rõõmsaks. «Sa oled tubli poiss! Õiged sõnad leidsid: «Teataval määral». Vaata veel ja õpi!»

Ja viivu pärast luges Griša retsensiooni uut varianti:

«TEATAVAL MÄÄRAL ÕNNESTUNUD ALGUS

Uue teatri esimene lavastus haarab teataval määral originaalse idee ja näitlejate suurepärase mänguga. Teataval määral ei üllata kuulnud

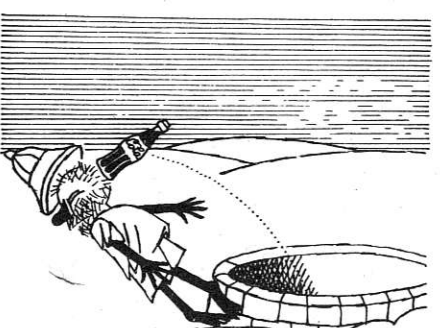
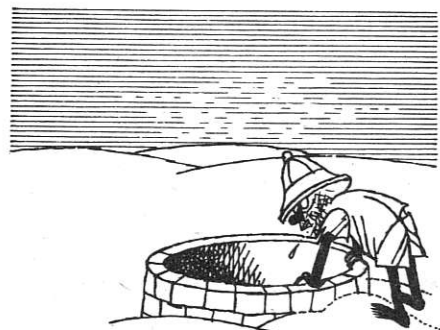
võrdlused lavakunsti parimate saavutustega. Teataval määral on välistatud labasus ja inimese üle irvitamine. Paneb publiku teataval määral pisaraid valama — suurest naerust. Jäi meeldiv mulje autorite ja režissööri teataval määral tõsisest koostööst loodud tervikust. Säilivad vaid teataval määral varemend nende teatritegelaste prognoosidest, kes ei uskunud väikevormide teatri elujõulisusse. Võrsus teataval määral uus tõde — uus teater. Tee teataval määral progressiivsele kunstile on teataval määral valla!»

«Noh, mis sa ütled?» küsis Semjon Semjonovitš.

Griša kehtas õlgu.

«Asjata kehtad õlgu,» solvus toimetaja. «Paljud kirjutavad nii. Kas meie siis halvemad oleme?»

Ajakirjast «Krokodil» 1980, nr 31 tõlkinud MARI-ANN AIMLA

HEINZ VALK

KEEGI EI PÄÄSE KARISTUSEST

(Algus «Sirbis ja Vasaras» nr. 47)

Teine osa. Loodetavasti te veel mäletate, et Fedot on spioon, Pirov major, aga autojuht Vasja sai vingumürgituse.

Paari nädala pärast saatis Fedot Bossile raadiogrammi. Major Pirov püüdis selle eet-

rist kinni, dešifreeris ja laskis siis edasi saata, nagu poleks midagi juhtunud.

Tekst kõlas: «Seadsin end sisse.»

«Vara rõõmustad,» ümises major.

Fedot aga ei teadnud sellest midagi. Ta püüdis luua suh-

teid korteriperenaise Mariaga. Vähehaaval see õnnestuski. Ühel esmaspäeva hommikul, kui Maria tõi talle hapukapsasuppi, ütles Fedot kogemata:

«Thank you!» Samas mõistis ta, et oli teinud vea. «Neetud vodka! Millal ma sellega ära harjun,» hõõrus ta oma pohmellis pead.

Kui major kuulis, et Maria leiti läbilõigatud soontega, koputas ta hajameelselt pliiatsiga lauale.

«Jaa-jaa, istung algab, härrad vannutatud mehed!»

(Järgneb)

Индекс 69786

«СИРП Я ВАЗАР»

(«Серп и молот»)

TOIMETAJA: L. LAKS
TOIMETUSE KOLLEGIUM: J. ALLIK, V. GROSS, K. IIR, J. KAHK, J. KANGILASKI, K. KISK, J. KOHA, M. PORT, A. PÄIEL, E. REKKOR, L. REMMELGAS, A. TAMM, I. TORN, Ü. TUULIK, P. UUSMAN ja D. VAARANDI.

Toimetuse: 200 061 Tallinn, Pikk t. 40, postkast 388. Telefonid: toimetaja — 441-416, toimetaja asetäitja — 601-924, vastutav sekretär — 601-703, publitsistika- ja kultuuritöö osakond ning kunstiosakond — 601-905, kirjandusosakond — 442-484, muusikaosakond — 443-311, teatriosakond — 601-246. «Sirp ja Vasar» ilmub kord nädalas. Tellimishind kolmeks kuuks 96 kop. Üksiknumbri hind 8 kop. Väljaandja kirjastus «Perioodika», Tallinn, Pikk t. 73.

«Sirp ja Vazar» («Серп и молот») орган Министерства культуры и творческих союзов Эстонской ССР. Издательство «Периодика». Tallinn, ул. Пикк, 73. EKP Keskkomitee Kirjastuse trükikoda. Tallinn, Pärnu mnt. 67-a.

MB-11118

Maht 4 trükipoognat. Tiraaž 59 100.

Tell. nr. 4047

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10